

Kolonisten van Amerika

Een vergelijking omtrent de diplomatieke betrekkingen tussen de
WIC en de oorspronkelijke bewoners van Amerika (1636-1664)

Naam: C.F.W.M. van Buuren

Masterscriptie

30 EC

Docent: Dr. S. Zijlstra

Inleverdatum: 18 juni 2018

Aantal woorden: 25178

Inhoudsopgave

Inleiding: Diplomatie in De Nieuwe Wereld	2
Hoofdstuk 1 – De oorsprong van Nederlands-Brazilië	17
1.1 Nederlands-Brazilië tot Johan Maurits	17
1.2 Het leven van Johan Maurits tot zijn aankomst in Nederlands-Brazilië.....	21
1.3 Diplomatie zonder Johan Maurits	24
Hoofdstuk 2 – Van Nassau-Siegens diplomatieke betrekkingen	29
2.1 Oorlog met de Portugezen. Bijdrages van de inheemse bevolking	30
2.2 Dagelijkse diplomatieke betrekkingen	38
2.3 Het einde van een tijdperk	42
Hoofdstuk 3 – De oorsprong van Nieuw-Nederland	46
3.1 Nieuw-Nederland tot de komst van Stuyvesant.....	46
3.2 Het leven van Peter Stuyvesant tot zijn aankomst in Nieuw-Nederland	52
3.3 Diplomatie zonder Stuyvesant	55
Hoofdstuk 4 – Stuyvesants diplomatieke betrekkingen	58
4.1 Het begin: De Engelsen	58
4.2 Einde van betrekkingen en een nieuw begin: Susquehannocks en Zweden.....	62
4.3 Problemen van binnenuit: Drank en Esopus	68
4.4 Hernieuwde problemen: Esopus en Engelsen	75
Conclusie: Beïnvloedbare betrekkingen	79
Bibliografie	84
Onuitgegeven bronnen:.....	84
Gedrukte bronnen:	85
Literatuur:.....	89
Afbeeldingen:	97

Inleiding: Diplomatie in De Nieuwe Wereld

“Op zijn [Pedro Álvares Cabral, de Portugese ontdekkingsreiziger] eerste ankerplaats in Brazilië ontving Carbal twee Indianen aan boord van zijn vlaggeschip. Hij dacht kennelijk dat hij de afgezanten van een of andere Oosterse potentaat zou ontmoeten en begroette ze met alle mogelijke ceremonieel... Maar zijn bezoekers waren twee fraaie Indiaanse krijgers ... Zij stelden de Europeanen teleur omdat zij geen enkel hoffelijk gebaar maakten en geen aandacht schonken aan de admiraal – behalve dat zij, tevergeefs, zijn gouden ketting als geschenk vroegen.”¹

Bovenstaand citaat gaat over één van de eerste contacten tussen Europeanen en de oorspronkelijke bevolking van Amerika. In het jaar 1500 ontdekte de Portugees Pedro Álvares Cabral het Eiland van het Ware Kruis, oftewel Brazilië.² Zoals het citaat duidelijk maakt, waren deze contacten niet zoals Cabral had verwacht en wist hij ook niet goed hoe er met de inheemse krijgers om moest worden gegaan. De manier waarop deze inheemse mensen contact legden, hoe deze omgingen met de Europeanen en welke voor- en nadelen er aan het contact zaten waren allemaal onbekend. Langzamerhand leerden de Portugezen steeds beter hoe om te gaan met deze volkeren en waren ze in staat diplomatieke betrekkingen met hen aan te gaan.

Die betrekkingen krijgen steeds meer aandacht van historici. Dit onderzoek zal zich gaan richten op de diplomatieke betrekkingen tussen twee Nederlandse koloniën en de oorspronkelijke bewoners van de Nieuwe Wereld waarmee deze koloniën te maken kregen. Dat zal gebeuren door zich te richten op de rol van twee diplomatieke vertegenwoordigers van de West-Indische Compagnie (WIC) aan de hand van de vraag: “In welke mate hebben Johan Maurits van Nassau-Siegen (1604-1679) en Peter Stuyvesant (1610-1672) persoonlijk de diplomatieke betrekkingen tussen de West-Indische Compagnie en de oorspronkelijke bewoners van Amerika rond de koloniën van Nederlands-Brazilië en Nieuw-Nederland in hun regeerperiodes beïnvloed?”

¹ John Hemming, *Het Rode Goud. De onderwerping van de Braziliaanse Indianen* (Londen 1978) 15.

² William Brooks Greenlee, *The Voyage of Pedro Álvares Cabral to Brazil and India: From Contemporary Documents and Narratives* (Surrey 2010) xx.

De twee diplomatieke vertegenwoordigers voor wie in dit onderzoek zijn gekozen hebben allebei een kolonie bestuurd in een periode waarin deze in zwaar weer verkeerde. Van Nassau-Siegen moest een kolonie regeren die van binnenuit en buitenaf werd bedreigd door Portugese kolonisten. Tevens moest hij schipperen tussen de verschillende inheemse stammen die een voor- of tegenstander van hem konden zijn en daarnaast was hij ook nog eens vaak in strijd met de Heren XIX van de WIC.³ Stuyvesant nam het directeurschap over van Willem Kieft die naast oorlog met de inheemse bevolking ook problemen had met de eigen kolonisten.⁴ Een factor van groot belang waar beide bestuurders dus rekening mee moesten houden, waren de inheemse stammen. Dat is één van de factoren die een vergelijking tussen deze twee mannen de moeite waard maakt.

Door het kiezen van twee “grote mannen” lijkt dit onderzoek weer terug te keren naar de geschiedenissen van Thomas Carlyle, wie beweerde dat geschiedenis bovenal wordt beïnvloed door grote mannen.⁵ De daarop volgende kritiek van Herbert Spencer, dat de grote mannen vooral worden beïnvloed door de maatschappij en alleen maar werktuigen van die maatschappij zijn, wordt hedendaags nog geroemd.⁶ De opkomende onderzoeksrichting *New Diplomatic History* doet onder andere onderzoek naar “grote mannen geschiedenis” door middel van onderzoek naar diplomatieke vertegenwoordigers. Een speciale uitgave van het *European Journal of American Studies* rond de persoon van de diplomaat en politicus Eleanor Roosevelt gaat dieper in op de waarde van het onderzoeken van individuen. In het eerste artikel van Anya Luscombe en Dario Fazzi genaamd ‘Eleanor Roosevelt and Diplomacy in the Public Interest’ leggen Luscombe en Fazzi uit dat:

“This begs the question of what has been the role, within this process of cultural exchanges, of those leading individuals who, due to their baggage of personal experience, their intellectual wisdom, and their public prominence, have been able to leave their enduring imprint”.⁷

³ Kitty Witteveen-van Lennep, *Leven Als Een Vorst in De Gouden Eeuw : Johan Maurits Van Nassau-Siegen, 1604-1679* (Den Haag 2001) 52.

⁴ Mark Meuwese, *Brothers in arms, partners in trade: Dutch-indigenous alliances in the Atlantic world, 1595-1674* (Leiden 2012) 249.

⁵ Thomas Carlyle, *On Heroes, Hero-Worship, and The Heroic in History* (Londen 1814) 16-17.

⁶ Robert L. Carneiro, ‘Herbert Spencer as an Anthropologist’, *Journal of Libertarian Studies* 5 (1981) 172.

⁷ Anya Luscombe en Dario Fazzi, ‘Eleanor Roosevelt and Diplomacy in the Public Interest’, *European Journal of American Studies* 12, no. 1 (2017) 1.

Luscombe en Fazzi pleiten dat de persoonlijke aard van diplomatieke vertegenwoordigers niet alleen veel invloed had op diplomatieke betrekkingen, maar dat ze ook de culturele uitwisseling tussen de vertegenwoordigers van beide partijen zeer sterk beïnvloedden.⁸ Hierdoor wordt er niet alleen onderzocht hoe de betrekkingen tot stand kwamen, maar ook welke invloed individuen konden uitoefenen en of er vanuit de organisaties van waaruit de individuen opereerden bepaalde regels gedicteerd werden omtrent diplomatie. Dit onderzoek zal dus zeker geen 'grote mannen-geschiedenis' worden, maar zal, door te kijken naar de rol van individuen, een zo duidelijk mogelijk beeld neerzetten van de diplomatieke betrekkingen van de WIC met de oorspronkelijke bewoners van Amerika.

Dit onderzoek is een vergelijkend onderzoek, dat de twee koloniën en hun machthebbers vergelijkt. Vergelijkingen kunnen vaak grote verschillen bloot leggen, die te verklaren zijn door de specifieke elementen in een gebied. In dit geval zullen vergelijkingen laten zien wat voor politiek de WIC voerde ten opzichte van de inheemse bevolking. Daarnaast zal het ook duidelijk maken hoe de WIC in sommige situaties handelde, wat de invloed van de twee machthebbers was en of er een standaard politiek was om met sommige situaties om te gaan. Als laatste zal een vergelijkend onderzoek ook de diversiteit van de inheemse stammen goed kunnen aantonen.

Die diversiteit van de inheemse bevolking zal in dit onderzoek een belangrijke rol spelen. Ten eerste omdat er heel veel verschillende inheemse volkeren bestonden. Je kunt hier denken aan Caribs, Iroquois en Tupi's. Deze verschillende volkeren bestonden ook weer uit verschillende stammen, waarvan sommigen hun eigen verdragen afsloten.⁹ Daarbij moesten de Nederlanders vaak schipperen tussen verschillende stammen die op dat moment met elkaar in oorlog waren, om zo hun bondgenootschappen te kunnen behouden, uit te breiden of te starten.¹⁰ Waar ook rekening mee moet worden gehouden is de indeling van de Europeanen van de stammen naar aanleiding van taal, zoals in Brazilië de Brazilianen en Tapuyas.¹¹

⁸ Ibidem.

⁹ Marjoleine Kars, "'Cleansing the Land': Dutch-Amerindian Cooperation in the Suppression of the 1763 Slave Rebellion in Dutch Guiana', in: Wayne Lee ed., *Empires and Indigenes: Intercultural Alliance, Imperial Expansion, and Warfare in the Early Modern World* (New York 2011) 267.

¹⁰ Neil L. Whitehead, *Lords of the tiger spirit: a history of the Caribs in colonial Venezuela and Guyana, 1498-1820* (Dordrecht 1988) 165.

¹¹ Meuwese, *Brothers in Arms*, 125.

Dat in dit onderzoek is gekozen voor Amerika, heeft ook te maken met de diversiteit van de oorspronkelijke bewoners. Vanwege de diversiteit is het moeilijker te definiëren of er diplomatieke betrekkingen bestonden tussen de inheemse stammen en de Europese kolonisten. Dit is in veel mindere mate uitgezocht dan diplomatie in bijvoorbeeld Azië, waar er voor een groot deel al gecentraliseerde overheden bestonden.¹² De late ontdekking van Amerika en de fantasieën over de oorspronkelijke bewoners die zich in Europa hadden verspreid brachten wat betreft diplomatie een zekere moeilijkheidsgraad voor de Europese kolonisten met zich mee.¹³ Waar diplomatie in Europa, Azië en zelfs Afrika voor de kolonisten bepaalde verwachtingen met zich meebracht, wisten de kolonisten niet wat te verwachten qua diplomatie in Amerika met de inheemse bewoners.¹⁴ Al met al liepen de contacten tussen de Europeanen en de inheemse volkeren moeizamer dan op andere continenten, iets wat het onderzoeken van de diplomatieke betrekkingen tussen beide partijen zeer de moeite waard maakt.¹⁵

Wanneer er onderzoek wordt gedaan naar diplomatieke betrekkingen worden bovenal de situaties geanalyseerd en in veel mindere mate de diplomaat zelf.¹⁶ Historici zijn tot op heden meer geïnteresseerd in de *longue durée*, de macro geschiedenis, van de diplomatie dan in de diplomaat of ander soort diplomatieke vertegenwoordiger.¹⁷ Dit betreft vooral de geschiedenis van de contemporaine tijd, wanneer de natiestaat opkomt en het meteen duidelijk is hoe een land wordt vertegenwoordigd en wie de vertegenwoordiger is.¹⁸ Voor de geschiedenis van de Nederlandse diplomatie geldt hetzelfde. Er zijn veel boeken over de Nederlandse diplomatie, zoals het boek *Nederland in de wereld* van Duco Hellema

¹² Matthew Anderson, *The Rise of Modern Diplomacy 1450-1919* (Londen 1993) ix.

¹³ Er bestond onder andere het vooroordeel dat veel oorspronkelijke bewoners kannibalen waren, Jonathan Dickinson, *God's Protecting Providence, Man's Surest Help and Defence, in times of the Greatest Difficulty, and Most Eminent Danger Evidenced in the Remarkable Deliverance of Robert Barrow, with Divers Other Persons, from the Devouring Waves of the Sea, amongst Which They Suffered Shipwreck, and Also, from the Cruel Devouring Jaws of the Inhumane Canibals of Florida* (Philadelphia 1700).

¹⁴ Anderson, *The Rise of Modern Diplomacy*, 15.

¹⁵ Paul Cohen, 'Was There an Amerindian Atlantic? Reflections on the Limits of a Historiographical Concept' *History of European Ideas* 34, no. 4 (2008) 388-390.

¹⁶ John Watkins, 'Toward a New Diplomatic History of Medieval and Early Modern Europe.' *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 38, no. 1 (2008) 1.

¹⁷ Karen Gram-Skjoldager, 'Bringing the Diplomat Back In: Elements of a New Historical Research Agenda', *EUI Occasional Paper* 13 (2011) 1.

¹⁸ Watkins, 'Toward a New Diplomatic History', 1.

en *De wereld volgens Nederland* van onder andere Jacco Pekelder.¹⁹ Hellema beschrijft in minder dan vijftig pagina's de geschiedenis van de Republiek, terwijl de rest van het boek gericht is op de geschiedenis van Nederland na 1800. Duidelijk is dat Hellema de positie van Nederland in de wereld op het gebied van diplomatie voor 1800 nauwelijks van belang acht.

Over het Nederlandse buitenlandse beleid in de periode welke in dit onderzoek centraal staat, de zeventiende eeuw, zijn ook genoeg boeken geschreven. Deze richten zich dan vooral op de koloniën van de Republiek en hun geschiedenis. De focus van de historici ligt dan óf op de handel in de Oost óf de strijd tegen Spanje in de West.²⁰ Voor de West kijken historici voor het eind van de zestiende en begin van de zeventiende eeuw vooral naar de kaapvaart en het doorbreken van het Spaanse handelsmonopolie.²¹ Ook voor de periode na de oprichting van de WIC blijft de focus van historici gericht op de strijd op zee, de strijd met de Europese landen in de West en de slavenhandel.²² Het bestuderen van de interactie tussen de koloniën en de oorspronkelijke bewoners van de Nieuwe Wereld is iets wat minder is gedaan.²³

Onderzoek naar de Europese koloniën is ook gericht op de *longue durée*, zoals in de boekbundel *Colonial Frontiers* van Lynette Russell.²⁴ Daarin worden onder andere de frontiers van Zuid-Afrika en de Aborigines in Australië in de zeventiende, achttiende en negentiende eeuw onderzocht.²⁵ Hierin draait het vooral om de strijd tussen de Europese kolonisten en het verzet van de plaatselijke inheemse bevolking op de Europese kolonisatie.²⁶ Het boek gaat tegen het beeld van de *frontiers* als grenslijn in en betoogt dat er veel uitwisseling plaatsvond rond de steeds veranderende grenzen.²⁷ Daarnaast staat er

¹⁹ Duco Hellema, *Nederland in de wereld. De buitenlandse politiek van Nederland* (Houten 2010), Jacco Pekelder, Remco Raben en Mathieu Segers ed., *De wereld volgens Nederland. Nederlandse buitenlandse politiek in historisch perspectief* (Amsterdam 2015).

²⁰ Jonathan Israel, *Dutch Primacy in World Trade, 1585-1740* (Oxford 1989) 162-167.

²¹ Victor Enthoven, Henk den Heijer en Han Jordaan, 'De Nederlandse Atlantische wereld in militaire context, 1585-1800', in: Ibidem ed., *Geweld in De West : Een Militaire Geschiedenis Van De Nederlandse Atlantische Wereld, 1600-1800* (Leiden 2013) 17.

²² Israel, *Dutch Primacy in World Trade*, 156-170.

²³ Mark Meuwese, 'The Opportunities and Limits of Ethnic Soldiering. The Tupis and the Dutch-Portuguese Struggle for the Southern Atlantic, 1630-1657', in: Lee ed., *Empires and Indigenes*, 194.

²⁴ Lynette Russell ed., *Colonial Frontiers : Indigenous-European Encounters in Settler Societies* (Manchester 2001).

²⁵ Nigel Penn, 'The northern Cape frontier zone in South African frontier historiography', in: Russell ed., *Colonial Frontiers*, 19-46, Nathan Wolski, 'All's not quiet on the western front – rethinking resistance and frontiers in Aboriginal historiography', in: Russell ed., *Colonial Frontiers*, 216-236.

²⁶ Ibidem.

²⁷ Russell ed., *Colonial Frontiers*, xi-xii.

een artikel in over de maritieme frontiers in Australië in de vroegmoderne tijd, welke zich focust op de kolonisatie van de Straat Torres en zowel de strijd als de vredesonderhandelingen rond de onduidelijke, fluctuerende *frontier* vertelt.²⁸ Het artikel betoogt via de casus van de Straat Torres dat elk begin van kolonisatie eerst gewelddadig was en dat er daarna pas ruimte werd gecreëerd voor onderhandelen.²⁹

Onderzoeken naar de interactie tussen de inheemse bewoners van Amerika en de Europese koloniën op kleinere schaal is vooral op gebied van oorlogsvoering, zoals John Hemming in zijn boek *Amazon Frontier*.³⁰ Hierin wordt de geschiedenis van de Braziliaanse stammen en de gewelddadige interactie met de Europese kolonisten, missionarissen, bedrijven en antropologen in de zestiende tot en met de twintigste eeuw beschreven.³¹ Ook Hemming is van mening dat geweld tussen de kolonisten en de inheemse bevolking de basis van de interactie tussen beide partijen is.³² Een andere vorm van interactie tussen de inheemse bevolking en de Europese koloniën wordt bestudeerd in de vorm van uitwisseling van cultuur, iets wat Joshua Hyles in zijn boek *Guiana and the shadows of empire* onderzoekt.³³ Hyles heeft daarnaast ook een sterke focus op de natuur van Guyana en onderzoekt ook wat de gevolgen zijn van de koloniale periode op het huidige Guyana, Suriname en Frans-Guyana.³⁴

Naast dat de focus van de onderzoeken naar diplomatieke betrekkingen vooral erg gericht is op de contemporaine tijd en de betrekkingen tussen staten, is de focus van historici vaak erg eurocentrisch.³⁵ John Watkins beschrijft in zijn artikel 'Toward a New Diplomatic History' dat vooral de diplomatie tussen de Europese staten wordt onderzocht, ook in de Renaissance en vroegmoderne tijd.³⁶ De speciale uitgave van het tijdschrift *Journal of Medieval and Early Modern Studies* probeert deze tendens te breken en onderzoekt in twee van de zes gevallen de geschiedenis van diplomatieke betrekkingen tussen Europese en

²⁸ Wolski, 'All's not quiet on the western front', 175.

²⁹ Ibidem.

³⁰ John Hemming, *Amazon frontier: the defeat of the Brazilian Indians* (Londen 1987).

³¹ Ibidem, vii-viii.

³² Ibidem.

³³ Joshua R. Hyles, *Guiana and the shadows of empire: colonial and cultural negotiations at the edge of the world* (Maryland 2014).

³⁴ Ibidem, 3.

³⁵ Watkins, 'Toward a New Diplomatic History', 3-4.

³⁶ Ibidem.

niet-Europese staten.³⁷ De onderzoeken richten zich echter wel op de statelijke betrekkingen en laten de invloed van individuele personen achterwege.

Andere diplomatieke betrekkingen die nauwelijks zijn onderzocht zijn de betrekkingen met niet-statelijke actoren. Historici gaan zich steeds meer richten op de invloed van de individu van de diplomaat of de invloed van bedrijven, zoals in de onderzoeksrichting *New Diplomatic History*. Een recent artikel van Albertine Bloemendal gaat hier verder op in en bekijkt de diplomatieke betrekkingen van Ernst van der Beugel buiten de Nederlandse overheid om.³⁸ Daarin pleit ze vooral voor meer aandacht voor de diplomatieke rol van niet-statelijke actoren.³⁹

De diplomatieke betrekkingen die onderzocht zullen worden komen enerzijds vanuit de vertegenwoordigers van een bedrijf, namelijk de WIC. De WIC kan op veel punten worden gezien als een verlengstuk van de Staten-Generaal van de Republiek, waardoor er niet heel veel verschil is tussen de politiek van de WIC en de politiek van de Republiek.⁴⁰ Het nadeel van deze vervlochten politiek was dat problemen in de Republiek zich snel konden uitbreiden naar de WIC en diens koloniën.⁴¹ Alleen het winstoogmerk, wat kenmerkend is voor een bedrijf, zorgt voor een klein nuanceverschil in de aanpak van de WIC. De WIC was een bedrijf dat niet alleen handelde en schepen inzette om hun handel te verdedigen, maar was ook verantwoordelijk voor een groot deel van de Nederlandse kaapvaart die plaats vond.⁴² Wat belangrijk is om te vermelden wanneer er wordt gekeken naar de Nederlandse kolonie in Brazilië in tegenstelling tot die in Noord-Amerika, is het belang dat de WIC hechtte aan Brazilië. Niet alleen werd Brazilië gezien als een gebied waar enorm veel winst te behalen viel, ook interesseerde de WIC zich niet erg in de cultivatie van nog onontdekt land en de handel met de inheemse bevolking, zoals in Noord-Amerika.⁴³ Daarnaast zette de WIC

³⁷ Ibidem, 8.

³⁸ Albertine Bloemendal, 'Ernst van der Beugel: privédiplomaat voor een Atlantische Gemeenschap', *Atlantisch Perspectief* 42, no. 1 (2018) 11-15.

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Henk den Heijer, 'Bewindhebbers, gouverneurs en raden van bestuur', in: Marianne Wiesebron ed., *Brazilië in de Nederlandse archieven (1624-1654): De West-Indische Compagnie. Overgekomen Brieven en Papieren uit Brazilië en Curaçao* (Leiden 2005) 22-25.

⁴¹ Erik Odegard, *Colonial Careers : Johan Maurits Van Nassau-Siegen, Rijckloff Volckertsz. Van Goens and Career-making in the Seventeenth-Century Dutch Empire* (Leiden 2018) 60.

⁴² Israel, *Dutch Primacy*, 134.

⁴³ Wim Klooster, *The Dutch Moment : War, Trade, and Settlement in the Seventeenth-century Atlantic World* (Leiden 2016) 35-39.

soms middelen vanuit Brazilië in om andere delen van Zuid-Amerika of de Cariben te veroveren, wat de positie van Nederlands-Brazilië verzwakte.⁴⁴

Een andere vorm van politiek die de positie van Johan Maurits en vanaf 1655 ook de positie van Stuyvesant verzwakte, was de vorming van het bestuur in de West die erg verschilde van die in de Oost. In plaats van één centraal gezag, zoals in de Oost, die als tegenhanger kon fungeren voor de macht van de directeuren van de WIC in de Republiek, koos de WIC ervoor om verschillende machthebbers naar al hun verschillende koloniën te sturen.⁴⁵ De Raad van Nederlands-Brazilië en Nieuw-Nederland waren beiden zo opgebouwd dat de gouverneur of directeur in geval van gelijke stemmen bij koloniale kwesties, een dubbele stem kregen en daarmee hun eigen plan door konden zetten.⁴⁶ Echter zie je wel dat de macht van de raden wordt vergroot wanneer de WIC aandacht voor de desbetreffende kolonie heeft. Vooral in het geval van Stuyvesant zie je dat na het verlies van Nederlands-Brazilië de Raad van Nieuw-Nederland veel vaker in ordonnanties en andere documenten terugkomt.⁴⁷

Het bestuur van de koloniën opgezet op basis van het systeem van de Heren XIX in de Republiek. De koloniën zouden in eerste instantie worden bestuurd door middel van een politieke Raad van negen leden, net zoals de verdeling van de WIC in de Republiek.⁴⁸ Het bestuur van de raden in de koloniën was redelijk verward met het bestuur van de WIC, mede door de kortere afstanden, waardoor de WIC zich direct met het bestuur kon bemoeien.⁴⁹ De WIC hield dus het bestuur, ondanks dat de raden werden ingeperkt en de gouverneurs meer macht kregen, toch stevig in eigen handen.⁵⁰ Dit gold vooral voor Brazilië en vanaf de val van Nederlands-Brazilië in 1654 ook voor Nieuw-Nederland.⁵¹

Anderzijds worden de diplomatieke betrekkingen bekeken vanuit de oorspronkelijke bevolking van Amerika. De stammen voerden strijd binnen de eigen regio's om meer macht te verkrijgen, maar naar buiten toe was er vaak wel een gezamenlijke politiek, wat ervoor

⁴⁴ Israel, *Dutch Primacy*, 167.

⁴⁵ Odegard, *Colonial Careers*, 62.

⁴⁶ Alexander Bick, *Governing the free sea: The Dutch West India Company and commercial politics, 1618-1645* (Princeton 2012) 141.

⁴⁷ *Manuscript "De Ordonnanties van Nieuw-Nederland", houdende afschriften van resoluties van burgemeesteren van Nieuw Amsterdam over de jaren, 1638-1674*, Het Nationaal Archief, Archiefinventaris 2.21.342, Inventarisnummer 12.

⁴⁸ Henk den Heijer, *De Geschiedenis van de WIC* (Zutphen 2002) 43.

⁴⁹ Ibidem, 'Bewindhebbers, gouverneurs en raden van bestuur', 32.

⁵⁰ Odegard, *Colonial Careers*, 62-63.

⁵¹ Den Heijer, 'Bewindhebbers, gouverneurs en raden van bestuur', 32.

zorgde dat kolonisten diplomatieke betrekkingen met de oorspronkelijke bevolking aan konden gaan.⁵² De omschrijving van diplomatieke betrekkingen is voor elke tijdsperiode weer anders. In dit onderzoek zal het begrip diplomatieke betrekkingen worden omschreven als: “Een vreedzaam wederzijds contact tussen twee tegengestelde partijen met betrekking tot handel, hulp in geval van nood en vredesoverleg”.

Eén van de weinige onderzoeken naar de diplomatieke relaties tussen de Nederlanders enerzijds en de inheemse bevolking anderzijds komt van Mark Meuwese. In zijn boek *Brothers in Arms, Partners in Trade* omschrijft hij de relatie van de Nederlanders met de oorspronkelijke bewoners van Amerika rond de koloniën van Nederlands-Brazilië, Nieuw-Nederland, Kongo en de Goudkust.⁵³ Hij beschrijft goed hoe de relaties tot stand kwamen en geeft een duidelijke vergelijking tussen deze vier gebieden. Meuwese richt zich niet alleen op de interactie met de bevolking van Amerika, zoals in dit onderzoek gaat worden gedaan, maar vergelijkt Amerika met gebieden in Afrika. Daarbij kijkt hij vooral naar de *frontier of* (ook wel) *contact zones*.⁵⁴ Dit alles doet hij vanuit de visie van de WIC, tijdens de eerste golf van Nederlandse overzeese expansie.⁵⁵ Meuwese beweert in zijn boek dat de Nederlanders zonder de hulp van de WIC geen groot rijk hadden kunnen stichten.⁵⁶ Daarbij beweert hij dat de inheemse bevolking geïntegreerd werd in het koloniale rijk van de WIC.⁵⁷

Een ander boek dat zich volledig richt op de betrekkingen tussen de Republiek enerzijds en de oorspronkelijke bewoners van Amerika aan de andere kant rond de kolonie van Nieuw-Nederland is Paul Otto's *The Dutch-Munsee Encounter in America*.⁵⁸ Otto behandelt niet alleen de oorlogen tussen de Republiek en de inheemse stammen, maar ook de invloed van de koloniën van Zweden en Engeland op de relatie tussen de Nederlandse kolonie en de oorspronkelijke bewoners.⁵⁹ Daarnaast houdt Otto zeer goed rekening met de verschillende stammen, zoals de Esopus, Minisinks en Raritans.⁶⁰ Ook bekijkt Otto de

⁵² Neal Salisbury, 'Native people and European settlers in eastern North America, 1600–1783', in: Bruce G. Trigger en Wilcomb E. Washburn ed., *The Cambridge History of the Native Peoples of the Americas* (Cambridge 1996) 403.

⁵³ Meuwese, *Brothers in Arms*.

⁵⁴ Ibidem, 3.

⁵⁵ Ibidem.

⁵⁶ Ibidem, 4.

⁵⁷ Ibidem, 5.

⁵⁸ Paul Otto, *The Dutch-Munsee Encounter in America : The Struggle for Sovereignty in the Hudson Valley* (New York 2006).

⁵⁹ Ibidem, 143.

⁶⁰ Ibidem, 2.

redenen voor de strijd tussen Nieuw-Nederland en bovenal de Munsees en of die strijd is voortgekomen uit onwetendheid of persoonlijk gewin.⁶¹ Ook Otto kijkt meer naar de *frontiers* en de strijd tussen de Nederlanders en de Munsees, in plaats van naar diplomatieke betrekkingen.⁶²

Andere onderzoeken naar de relatie tussen de Europese koloniën en de inheemse bevolking zijn onderzoeken gebundeld in *The Cambridge History of the Native Peoples of the Americas* en Donna Merwick's *The Shame and the Sorrow*.⁶³ In bijvoorbeeld hoofdstuk 19 uit *The Cambridge History*; 'Destruction, Resistance, and Transformation' van Robin Wright, wordt er gekeken naar de reactie van de oorspronkelijke bewoners van Brazilië op de overheersing van koloniale regimes van Europese staten.⁶⁴ Merwick stelt in haar boek dat de Nederlanders in Noord-Amerika, ondanks dat er nooit plannen voor waren, de oorspronkelijke bevolking toch ging onderwerpen en overheersen.⁶⁵ Diplomatieke betrekkingen met de oorspronkelijk bewoners van Amerika kunnen dus vanuit veel verschillende perspectieven worden bekeken.

Een onderzoek dat zich richt op de relatie tussen de diplomatieke vertegenwoordigers van de WIC, wat deze persoonlijk hebben bijgedragen aan de totstandkoming van diplomatieke relaties met de inheemse bewoners en hoe deze personen de relatie hebben beïnvloed is nog niet aanwezig. Dit onderzoek is één van de eerste onderzoeken naar diplomatieke betrekkingen tussen twee niet-statelijke actoren, waarbij onderzoek naar de betrekkingen van één van die twee actoren, die van een bedrijf, voor de vroegmoderne tijd ook nauwelijks aanwezig zijn. Daarnaast is de focus die dit onderzoek heeft op de invloed van één enkel persoon ook pas sinds een paar jaar opkomend. Al met al zorgt deze combinatie voor een nieuwe richting qua onderzoek, welke uitermate geschikt is voor de gehele geschiedenis en voor andere niet-statelijke actoren. Het huidige onderzoek wil daarom een begin maken met deze nieuwe onderzoeksrichting, door onderzoek te doen naar de diplomatie van twee koloniën van de Republiek met de oorspronkelijke bewoners

⁶¹ Ibidem, 96.

⁶² Ibidem, 1-26.

⁶³ Frank Salomon en Stuart B. Schwartz ed., *The Cambridge History of the Native Peoples of the Americas, Volume 3: South America, Part 2* (Cambridge 1999), Donna Merwick, *The Shame and the Sorrow : Dutch-Amerindian Encounters in New Netherland* (Philadelphia 2006).

⁶⁴ Robin Wright, 'Destruction, Resistance, and Transformation - Southern, Coastal, and Northern Brazil (1580–1890)', in: Salomon, en Schwartz ed., *The Cambridge History of the Native Peoples of the Americas*, 287.

⁶⁵ Merwick, *The Shame and the Sorrow*, 3.

van Amerika en daarin vooral te kijken naar de rol van de leiders van die koloniën, de al eerdergenoemde Johan Maurits van Nassau-Siegen en Peter Stuyvesant. Over de koloniën en deze twee machthebbers van die koloniën is aardig wat geschreven.

Onderzoeken naar Nederlands-Brazilië en Johan Maurits van Nassau-Siegen richten zich vaak op de erfenis van Nederlands-Brazilië, zoals de boekbundel onder de redactie van Michiel van Groesen: *The Legacy of Dutch Brazil*. In deze bundel wordt door Mark Meuwese in 'From Dutch Allies to Portuguese Vassals' wel gesproken over de oorspronkelijke bewoners van Amerika, maar gaat hij verder niet in op diplomatieke betrekkingen of wat de rol van Van Nassau-Siegen was in de omgang met de inheemse stammen.⁶⁶ Mariana Françaço wijdt in haar artikel genaamd 'Global Connections' wel uit over de rol van Johan Maurits van Nassau-Siegen als diplomatieke vertegenwoordiger, maar dan alleen in de vorm van het uitwisselen van giften met vooral de Europese machthebbers.⁶⁷ Dit doet Françaço om te laten zien wat voor culturele invloed Van Nassau-Siegen nog heeft op het hedendaagse Brazilië.⁶⁸ Andere boeken over Van Nassau-Siegen zelf, zoals *Leven als een vorst in de Gouden Eeuw* van Kitty Witteveen- van Lennep gaan meer over het leven van Van Nassau-Siegen buiten Brazilië.⁶⁹ Er is in het boek van Witteveen- van Lennep welgeteld één hoofdstuk aan Van Nassau-Siegen in Brazilië gewijd, waar de rest vooral gaat over zijn periode daarna.⁷⁰ Net als *Maurits de Braziliaan* van Harald van der Straaten geven beide boeken weinig tot geen aandacht aan Johan Maurits' politiek omtrent de inheemse stammen.⁷¹

De meeste (Engelse) historici vinden Peter Stuyvesant en Nieuw-Amsterdam vooral interessant vanwege de erfenis die beiden achterlieten in de vorm van het huidige New York. Die interesse voor New York zie je onder andere terug in het boek *De Nieuwe Wereld Van Peter Stuyvesant* van Lucas Ligtenberg.⁷² Dit boek vertelt over de geschiedenis van New

⁶⁶ Mark Meuwese, 'From Dutch Allies to Portuguese Vassals. Indigenous Peoples in the Aftermath of Dutch Brazil', in: Michiel Van Groesen ed., *The Legacy of Dutch Brazil* (Cambridge 2014) 59-76.

⁶⁷ Mariana Françaço, 'Global Connections. Johan Maurits of Nassau-Siegen's Collection of Curiosities', in: Van Groesen ed., *The Legacy of Dutch Brazil*, 106.

⁶⁸ Ibidem, 105.

⁶⁹ Witteveen-van Lennep, *Leven Als Een Vorst*.

⁷⁰ Ibidem, 5.

⁷¹ Ibidem, 45-68, Harald van der Straaten, *Maurits de Braziliaan. Het levensverhaal van Johan Maurits van Nassau-Siegen, stichter van het Mauritshuis, gouverneur-generaal van Nederlands-Brazilië, stadhouder van Kleef. 1604-1679* (Amsterdam 1998) 26-54.

⁷² Lucas Ligtenberg, *De Nieuwe Wereld van Peter Stuyvesant. Nederlandse voetsporen in de Verenigde Staten* (Meppel 1999).

York vanaf het ontstaan van Nieuw-Amsterdam en focust daarbij vooral op de erfenis die Nederland in het huidige New York heeft achtergelaten.⁷³ Ligtenberg stelt dat de geschiedenis van Amerika voor veel historici pas begint bij de Amerikaanse revolutie en dat het vooral een Engelse aangelegenheid is.⁷⁴ Een boek dat meer ingaat op Stuyvesant zelf is *Peter Stuyvesant and his New York* van Henry Kessler en Eugene Rachlis, welke is ingedeeld in tijdsperiodes.⁷⁵ Het begint bij de stichting van Nieuw-Amsterdam en eindigt bij het vertrek van Stuyvesant uit Nieuw-Nederland, waarin maar een kleine rol wordt weggelegd voor de inheemse bevolking en waarbij de focus ligt op de rol die de Engelsen en Zweden in deze oorlog speelden.⁷⁶

Andere boeken focussen zich meer op de rol van Nieuw-Nederland in de geschiedenis van de Nederlandse Atlantische kolonisatie. Een van die boeken is *New Netherland Connections* van Susanah Shaw Romney.⁷⁷ In haar boek wijdt Romney uit over de connecties tussen Nieuw-Nederland, Amsterdam en Afrika, de rol welke vrouwen speelden in de opbouw van Nieuw-Nederland en tevens de handel met de inheemse bevolking van Amerika.⁷⁸ Het boek geeft echter maar één voorbeeld van diplomatie tussen Nieuw-Nederland en de inheemse stammen en wijdt hier verder niet meer over uit.⁷⁹ Romney bespreekt niet alleen de interactie tussen Amsterdam en Nieuw-Nederland erg goed, ze doet dit vanuit een perspectief dat niet vaak wordt bekeken, namelijk dat van de vrouw.⁸⁰ Daarnaast bekijkt ze de netwerken in de kolonie ook vanuit andere perspectieven dan de Nederlandse man, zoals de Afrikaanse gemeenschap en de Engelse kolonisten die zich in of om Nieuw-Nederland ophielden.⁸¹

De hierboven beschreven historiografie maakt duidelijk dat er al redelijk wat is geschreven over de relatie tussen de inheemse stammen en de Europese kolonisten. Toch is dit onderzoek van belang voor de kennis over zowel de diplomatieke invloed van individuen in de vroegmoderne tijd, als onze kennis over de relatie tussen de Nederlandse koloniën en

⁷³ Ibidem, 10.

⁷⁴ Ibidem, 11.

⁷⁵ Henry Howard Kessler en Eugene Rachlis, *Peter Stuyvesant and His New York* (New York 1959).

⁷⁶ Ibidem, 148-149.

⁷⁷ Susanah Shaw Romney, *New Netherland Connections : Intimate Networks and Atlantic Ties in Seventeenth-Century America* (Chapel Hill 2014).

⁷⁸ Ibidem, 13-14, 66-67, 124.

⁷⁹ Ibidem, 172.

⁸⁰ Ibidem, 27-28.

⁸¹ Ibidem, 245.

de inheemse stammen in Amerika. Ook zal dit onderzoek duidelijker naar voren brengen wat de WIC voor ogen had in Amerika en wat de invloed van de Staten-Generaal op de WIC was. Daarnaast is de aanpak die voortkomt uit de *New Diplomatic History*, het kijken naar diplomatieke betrekkingen in het dagelijks leven, nog niet gebeurd voor deze koloniën. Juist door naar de dagelijkse betrekkingen te kijken zal dit onderzoek aantonen dat de beelden die over Johan Maurits en Peter Stuyvesant in de secundaire literatuur staan, de beelden waarin Johan Maurits als grote vriend van de inheemse bevolking wordt beschreven en Stuyvesant als gewelddadige zwakkeling, niet corresponderen met de door hun aangegane betrekkingen met de inheemse bevolking die de primaire bronnen aantonen.⁸²

Primaire bronnen over de twee machthebbers en hun koloniën zijn er ook voldoende. Aan de hand van de bronnen is er in dit onderzoek een indeling gemaakt over wat elke soort bron toevoegt aan dit onderzoek. Allereerst zijn er de bronnen afkomstig van de persoon zelf. Dit zijn voornamelijk brieven en ordonnances, maar ook bijvoorbeeld de verdediging die Stuyvesant hield over het verlies van Nieuw-Nederland. Als tweede zijn er de bronnen van de WIC, de Staten-Generaal en de Nederlandse kolonisten.⁸³ Dit zijn ook voornamelijk brieven, maar daarnaast zullen bevelen van de Staten-Generaal en reisverslagen van kolonisten worden gebruikt. Als derde zijn er de bronnen afkomstig van de andere Europese kolonisten, zoals de Engelsen, Zweden, Portugezen en Spanjaarden. Deze bronnen zijn voornamelijk bevelen vanuit de Europese landen zelf, maar ook briefwisselingen met elkaar en met de Nederlanders, contacten met de inheemse stammen en bronnen over het regime in de Nederlandse koloniën. Als vierde en laatste soort bron worden de bronnen gebruikt die vanuit het oogpunt van de oorspronkelijke bevolking zijn geschreven. Dit zijn bijvoorbeeld verklaringen of testamenten over wie er nu eigenaar is van een bepaald stuk land.⁸⁴ Omdat er maar weinig bronnen zijn die afkomstig zijn van de inheemsen zelf, zullen deze worden aangevuld met bronnen die vertellen over de praktijk aanpak van de gouverneurs omtrent de

⁸² Pieter Jan Bouman, *Johan Maurits Van Nassau : De Braziliaan. Groote Figuren Uit Ons Verleden II* (Utrecht 1947) 81-82, Martha Eerdmans en Adolf Johann Cord Rüter, *Pieter Stuyvesant : An Historical Documentation, Compiled upon Request of the Provincial Government of Friesland in Commemoration of the Pieter Stuyvesant Festival at Wolvega, Friesland, July 12-16, 1955* (Grand Rapids 1957) 18-19.

⁸³ *Stukken betreffende de bemoeiingen van de Staten-Generaal met de beschuldigingen tegen en de verdediging van Pieter Stuyvesant, gewezen directeur-generaal van Nieuw-Nederland, inzake zijn gedrag bij het verlies van Nieuw-Nederland, 1665-1667*, N.A., 1.01.02, 12564.57, *Oude West-Indische Compagnie*, 48, *Instructie van de Staten-Generaal betreffende het bestuur van Brazilië. 23 augustus 1636*, N.A., 1.05.01.01, 48, OWIC, 154, *Brief van Gedion Morris, te St. Lowijs de Merenjhon, aan de bewindhebbers van de kamer Zeeland. 1642 april 7*, N.A., 1.05.01.01, 57.

⁸⁴ Peminacka en Ahopameck, *Indian Deed of Land* (Fort Christina 1654).

inheemse stammen. Dit kunnen ordonnanties zijn, maar ook vredesverdragen en brieven over ontmoetingen tussen Van Nassau-Siegen of Stuyvesant en de oorspronkelijke bevolking.

Hoewel een deel van deze bronnen al eerder is gebruikt door andere historici, zorgt de hernieuwde kijk van dit onderzoek ervoor dat er weer andere punten uit de bronnen opvallen. Door vooral naar de dagelijkse betrekkingen omtrent de inheemse bevolking in de bronnen te kijken, worden er andere interpretaties gegeven aan gebeurtenissen die in de bronnen worden beschreven. Hierdoor ontstaat er een ander beeld omtrent de relatie tussen de inheemse stammen en de Nederlandse kolonisten. Daarnaast zijn er een aantal bronnen die niet of nauwelijks eerder zijn bestudeerd. Een voorbeeld hiervan is het gebruik van de notulen van de Raad van Nederlands-Brazilië. Deze notulen zijn bijvoorbeeld niet gebruikt in het belangrijke werk *The Dutch in Brazil* van Charles Boxer, waardoor er veel beter kan worden gekeken naar het verloop van de dagelijkse contacten tussen de inheemse bevolking, de Nederlandse kolonisten en wat de rol van Johan Maurits hierin was.⁸⁵ Een combinatie van Nederlandse, Engelse en Zweedse bronnen in het onderzoek naar de relatie van de Nederlandse kolonisten met de oorspronkelijke bewoners van Amerika is ook nauwelijks gebruikt.⁸⁶ De Engelse en Zweedse bronnen worden vaak gebruikt voor onderzoek naar diens relatie met de inheemse stammen, maar hun perspectief op de Nederlandse relatie is tot op heden achterwege gebleven. Bij het bestuderen van de bronnen moet rekening worden gehouden dat sommige gouverneurs, zoals Johan Maurits van Nassau-Siegen, zichzelf erg hebben gepromoot, waardoor sommige werken Johan Maurits heldhaftiger afbeelden dan hij in werkelijkheid was.⁸⁷ Om dit goed te kunnen beoordelen zijn dus niet alleen bronnen nodig uit de tijd dat de twee mannen gouverneur waren, maar ook bronnen van voor en eventueel na hun tijd als gouverneur, van eventuele opvolgers en voorgangers. Daardoor kunnen de lofzangen, kritieken en andere positieve of negatieve berichten goed tegen elkaar worden afgewogen.

Het onderzoek zal worden ingedeeld in vier hoofdstukken, waarbij hoofdstuk 1 en 3 vertellen over de geschiedenis van de kolonie, de relatie van de kolonisten met de inheemse

⁸⁵ Charles Boxer, *The Dutch in Brazil, 1624-1654* (Oxford 1957), Bick, *Governing the free sea*, 135.

⁸⁶ Bijvoorbeeld het werk van Meuwese, *Brothers in Arms*, maakt geen gebruik van Engelse of Zweedse bronnen, terwijl het werk van Russell Shorto, *Nieuw Amsterdam: De oorsprong van New York* (Amsterdam 2013) geen bronnen uit het Nationaal Archief gebruikt.

⁸⁷ Klooster, *The Dutch Moment*, 65.

bevolking en een korte geschiedenis van de machthebber van die kolonie, voordat deze werd aangesteld in de kolonie. Deze hoofdstukken zijn noodzakelijk om vast te stellen in welke staat de koloniën verkeerden toen de bestuurders aan de leiding kwamen. De korte geschiedenis van de gouverneur of directeur zelf is noodzakelijk om te kunnen analyseren of degene enige steun vanuit de Republiek kon verwachten, wat de bestuurlijke en koloniale ervaring van de desbetreffende persoon was en wat zijn positie was tegenover de WIC. Door het bestuderen van de relatie met de inheemse bevolking wordt duidelijk hoe de diplomatieke betrekkingen tussen de koloniën en de inheemse stammen eruit zagen en of beide partijen eventueel in oorlog met elkaar waren of niet. In hoofdstuk 2 en 4 zal dan worden bekeken welke rol er was weggelegd voor de machthebber als diplomatieke vertegenwoordiger in de betrekkingen en hoeveel invloed diegene kon uitoefenen in de diplomatieke relaties.

Dit onderzoek zal laten zien dat de positieve invloed van Johan Maurits van Nassau-Siegen op de diplomatieke betrekkingen met de inheemse bevolking nihil is geweest. De positieve invloed van Peter Stuyvesant op de diplomatieke betrekkingen was een stuk groter, al viel dit wel vooral onder de militaire betrekkingen en nauwelijks op de dagelijkse betrekkingen die bij de *New Diplomatic History* worden onderzocht. Het negatieve beeld dat bestaat over Stuyvesant in zijn omgang met de inheemse stammen en het positievere beeld van Van Nassau-Siegen zullen beide in dit onderzoek worden weerlegd. Al met al kan er worden verondersteld dat Van Nassau-Siegen uiteindelijk weinig heeft kunnen bijdragen aan de diplomatieke betrekkingen met de inheemse volkeren en gold de invloed van Stuyvesant bovenal op militair niveau. De rol van de WIC is hierin is van groot belang geweest en zal duidelijk maken dat de rol van diplomatieke vertegenwoordigers in de vroegmoderne tijd van enige invloed was, zolang ze voldoende vrijheid kregen. Dit onderzoek zal beginnen met de geschiedenis van Nederlands-Brazilië en van Johan Maurits tot het moment dat hij als gouverneur van de kolonie werd aangesteld.

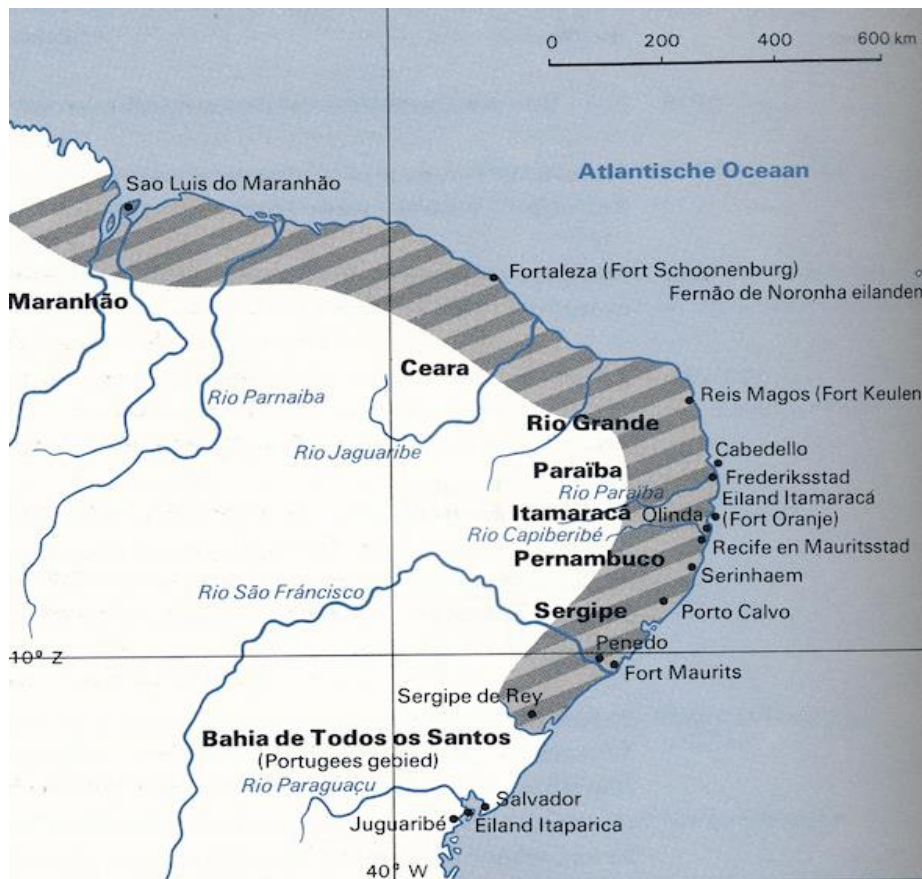
Hoofdstuk 1 – De oorsprong van Nederlands-Brazilië

In dit eerste hoofdstuk wordt de geschiedenis van Nederlands-Brazilië (zie kaart 1) tot aan de komst van Johan Maurits van Nassau-Siegen behandeld. Hierin wordt ook de verovering van de Portugese kolonie door de Republiek en de relatie met de Portugezen in en rond de kolonie behandeld. Daarna wordt het leven en de loopbaan van Johan Maurits tot aan zijn aankomst in Nederlands-Brazilië onderzocht. In de derde en laatste paragraaf wordt er gekeken naar de diplomatieke betrekkingen tussen de oorspronkelijke bewoners van Amerika rond Nederlands-Brazilië en waar nodig ook de Portugese inmenging in die betrekkingen. Zoals in de inleiding uitgelegd is in dit onderzoek de positie van de WIC van groot belang. De WIC was vooral gericht op het behalen van winst en dus lag de focus niet geheel op het aangaan van diplomatieke betrekkingen. Komende twee hoofdstukken zullen dan ook uitwijzen dat de WIC Johan Maurits vrij weinig bestuurlijke vrijheden gaf, waardoor hij zijn stempel op de diplomatieke betrekkingen met de inheemse bevolking niet heeft kunnen drukken.

1.1 Nederlands-Brazilië tot Johan Maurits

Om de strijd voor Brazilië goed te kunnen begrijpen, moet eerst de situatie tussen de Republiek en Portugal worden uitgelegd. De totstandkoming van de relatie tussen de Republiek en Portugal in Brazilië begint in een situatie van oorlog. In 1580 heeft koning Filips II van Spanje in een successieoorlog de kroon van Portugal weten te bemachtigen. Acht jaar later roepen de Staten-Generaal zichzelf uit tot de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden na zich van Spanje te hebben losgemaakt. Vanaf het moment dat de Republiek zich losmaakt van de kroon van Spanje, zijn de kronen van Spanje en Portugal juist één. De Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) waarin de Republiek en Spanje verkeren, wordt dus een oorlog tussen de Republiek enerzijds en een combinatie van Spanje en Portugal anderzijds.⁸⁸

⁸⁸ Anthony Disney, *A History of Portugal and the Portuguese Empire: Volume 1, Portugal* (New York 2009) 210.

Kaart 1 - Nederlands-Brazilië (1643)

Uit de kunst, *Frans Post, dieren in Brazilië, tot en met 8 januari in het Rijksmuseum Amsterdam*, <http://uitdekunstmarina.nl/tag/nederlands-brazilie/> [22-05-2018].

In de jaren van de Tachtigjarige Oorlog wist de Republiek zijn overzeese rijk sterk uit te breiden. Rond 1650 had de Republiek een groot rijk met koloniën en handelsposten in Azië, Afrika en Amerika.⁸⁹ Deze opkomst start vanaf ongeveer 1598 en krijgt impulsen door de oprichting van de Verenigde Oost-Indische Compagnie in 1602 en de WIC in 1621.⁹⁰ De WIC, die meteen werd opgericht na het aflopen van het Twaalfjarig Bestand (1609-1621), richtte zich zowel op de handel, als op het plunderen van Spaanse en Portugese schepen in de West.⁹¹ Naast de handel en kaapvaart had de WIC ook toestemming om:

“sal mogen maecken Contracten, Verbintenissen ende Alliancien met de Princen ende Naturelen vande Landen daer inne begrepen, mitsgaders aldaer

⁸⁹ Piet Emmer en Jos Gommans, *Rijk aan de rand van de wereld. De geschiedenis van Nederland overzee 1600-1800* (Amsterdam 2012) 11.

⁹⁰ Den Heijer, *De Geschiedenis van de WIC*, 17-21.

⁹¹ Enthoven, Den Heijer en Jordaan, ‘De Nederlandse Atlantische wereld’, 20.

eenige Fortressen ende verseeckertheden bouwen, Gouverneurs, Volck van Oorloge, ende Officers van Justitie, ende tot andere nootelijcke diensten, tot conservatie vande Plaetsen”⁹²

De WIC maakte gretig gebruik van de oprichtingsacte en bedacht dan ook een ‘groot desseyn’. Dit ‘groot desseyn’ was een aanvalsplan om de Spaanse en Portugese koloniën in het Atlantisch gebied te verzwakken en daarna de koloniën over te nemen.⁹³ Vooral Portugees-Brazilië werd het doelwit, omdat de plantage-economie van Brazilië een hoop inkomsten kon opleveren en de Nederlanders dachten dat de Portugese kolonisten zich redelijk welwillend tegenover de Nederlanders op zouden stellen.⁹⁴ In 1623 hadden “By de vergaderinghe der XIX besloten dat men de Bahia de todos os Santos in Brasil soudent aentasten.”⁹⁵ De belangrijkste aanval zou dus plaatsvinden tegen Salvador. Op 8 mei 1624 werd de aanval op Salvador geopend en binnen twee dagen was de stad in handen van de Nederlanders.⁹⁶

Dit lijkt op een mooi begin van Nederlands-Brazilië, maar niets is minder waar. De verovering van Salvador bracht een schokgolf teweeg op het Iberisch schiereiland en al spoedig werd er een armada uitgerust om de stad te heroveren.⁹⁷ Deze vloot kwam aan rond 30 maart 1625 en op 30 april gaven de muitende en verzwakte Nederlandse verdedigers van Salvador de stad gewonnen.⁹⁸ Dat de WIC grote delen van de vloot weer van Salvador had laten vertrekken en de hulptroepen te laat aan kwamen, was ook geen geringe oorzaak van het verlies van Salvador.⁹⁹ De volgende serieuze aanval van de Republiek zou pas vijf jaar later, in 1630 plaatsvinden.

Uit buitgemaakte brieven van de gouverneur van Pernambuco, Matias de Albuquerque, wist de WIC dat de verdediging van onder andere Olinda en Recife verzwakt

⁹² Arnold van Laer (ed.), *Van Rensselaer Bowier manuscripts : being the letters of Kiliaen van Rensselaer, 1630-1643, and other documents relating to the colony of Rensselaerswyck* (New York 1908) 90.

⁹³ Henk den Heijer, ‘Het ‘Groot Desseyn’ en de aanval op Elmina in 1625’, in: Enthoven ed., *Geweld in De West*, 220-223.

⁹⁴ Den Heijer, *De Geschiedenis van de WIC*, 35.

⁹⁵ Johannes de Laet, *Iaerlyck Verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in Derthien Boecken, Boek I-III (16241-1626)* vol. I, uitg. S.P. L’Honoré Naber (Den Haag 1931) 7-8.

⁹⁶ Den Heijer, ‘Het ‘Groot Desseyn’ 224.

⁹⁷ Henk den Heijer en Ben Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart. Nederlanders in het Atlantisch gebied, 1600-1650* (Zutphen 2011) 22.

⁹⁸ Klooster, *The Dutch Moment*, 41.

⁹⁹ Den Heijer, ‘Het ‘Groot Desseyn’ 226-227.

was.¹⁰⁰ Daarnaast had de WIC goede inlichtingen over hoe die verdediging eruit zag, hoe het beste daarnaartoe gezeild kon worden en wisten ze op een handige manier, door middel van propaganda, de inwoners van Pernambuco tegen elkaar op te zetten.¹⁰¹ De troepen die gestuurd werden vanuit Spanje, Portugal en Napels kwamen te laat om de Nederlandse aanval af te slaan.¹⁰² Binnen twee weken hadden de Nederlanders Recife en Olinda dan ook in handen.¹⁰³ Maar ook de verovering van Recife en Olinda bracht een hoop ellende met zich mee.

De Portugezen hadden bij het vluchten uit de twee steden de suikerpakhuizen en de rest van de waardevolle spullen in de brand gestoken en gingen daarna over tot het voeren van een guerrilla-oorlog.¹⁰⁴ Zowel de Portugese guerrilla-aanvallen als de pogingen van de Nederlanders om de basissen van de guerrillastrijders te vernietigen bleven onsuccesvol.¹⁰⁵ Om de Portugese kolonisten over te halen om de guerrillastrijd op te geven verzekerde de Staten-Generaal van de Republiek dat de Portugezen hun eigendom beschermd zou zijn mochten ze terugkomen naar de kolonie.¹⁰⁶ Dit had echter weinig effect, vooral vanwege de Spaanse hulptroepen die onderweg waren naar Recife. Het verschil met Salvador was ditmaal dat de Nederlanders meteen hulptroepen hadden gestuurd, waardoor de Spaanse hulptroepen de Portugezen niet konden verlossen.¹⁰⁷

De Nederlanders bleven op de zee het overwicht houden, maar op land schoot geen van beide partijen ook maar iets op. Dit evenwicht boog de kant van de Nederlanders op, toen de mulat Domingos Fernandes Calabar naar hen overliep.¹⁰⁸ Calabar was een zeer waardevolle bron van informatie die de zwakke plekken van de Portugezen kon aanwijzen, waardoor de Nederlanders een paar succesvolle militaire operaties behaalden.¹⁰⁹ Toch bleven de Portugezen doorvechten en werd hun verzet niet gebroken.

¹⁰⁰ Boxer, *The Dutch in Brazil*, 30.

¹⁰¹ Benjamin N. Teensma, 'Nederlands-Braziliaans militair inlichtingenwerk van de West-Indische Compagnie, 1629-1654', in: den Heijer, *Geweld in de West*, 278-279.

¹⁰² Klooster, *The Dutch Moment*, 50.

¹⁰³ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 24.

¹⁰⁴ Ibidem.

¹⁰⁵ Den Heijer, *De Geschiedenis van de WIC*, 41.

¹⁰⁶ Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, *Verklaring van bescherming en vryen eigendom van bezittingen aan de Portugese inwoners der veroverde plaatsen in Brazilië* (Den Haag 1630).

¹⁰⁷ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 25.

¹⁰⁸ Meuwese, *Brothers in Arms*, 39.

¹⁰⁹ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 27.

De Nederlandse troepen in Brazilië werden, onder leiding van Calabar, steeds beter in het voeren van een guerrillaoorlog en drongen de Portugezen steeds verder in het nauw.¹¹⁰ Na ingrijpen van de WIC in 1632 door twee bewindhebbers te sturen die orde op zaken moesten stellen, leek het erop dat de Portugezen het onderspit zouden gaan delven.¹¹¹ Ook de bouw van maar liefst twaalf forten tussen 1630 en 1631 leek de Nederlandse positie te verstevigen.¹¹² In september 1634 vertrokken de twee bewindhebbers weer naar de Republiek en ging het militair bevel over naar Sigismund von Schoppe.¹¹³ Deze veroverde nog meer Portugees gebied en wist, met de hulp van Calabar, de plaatselijke bevolking over te halen om zich bij de Nederlanders aan te sluiten.¹¹⁴ Ook de ervaring die de Nederlanders hadden opgedaan bij de verovering en de poging tot behoud van Salvador zorgde voor een positievere kijk op de Nederlandse verovering van Portugees-Brazilië.¹¹⁵

Toch zorgde de verovering van het gebied niet voor alleen maar euforie. De combinatie van de militaire leiding van Von Schoppe en een Politieke Raad, die moest voorkomen dat bij de dood van één persoon niet meteen het veroverde gebied onbestuurbaar werd, zorgde voor wrijving tussen beide partijen.¹¹⁶ Ook waren de kosten die tot nu toe besteed waren aan de verovering van Brazilië - de WIC had in 1636 een schuld van achttien miljoen florijnen - moeilijk terug te verdienen met een verdeelde leiding.¹¹⁷ Uiteindelijk besloot de WIC, net als in Batavia in de Oost, een enkele gouverneur-generaal aan te stellen.¹¹⁸ De figuur die Nederlands-Brazilië moest gaan redden, was Johan Maurits graaf van Nassau-Siegen.

1.2 Het leven van Johan Maurits tot zijn aankomst in Nederlands-Brazilië

Van Nassau-Siegen zag in 1604 het levenslicht op slot Dillenburg als zoon van graaf Jan de Middelste van Nassau-Siegen.¹¹⁹ Ondanks dat de familie Van Nassau-Siegen niet erg rijk was,

¹¹⁰ Meuwese, *Brothers in Arms*, 39.

¹¹¹ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 27.

¹¹² Michiel van Groesen, 'Lessons Learned: The Second Dutch Conquest of Brazil and the Memory of the First', *Colonial Latin American Review* 20, no. 2 (2011) 183-184.

¹¹³ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 27.

¹¹⁴ Boxer, *The Dutch in Brazil*, 59.

¹¹⁵ Van Groesen, 'Lessons Learned', 184-186.

¹¹⁶ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 27.

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ Michiel van Groesen, *Amsterdam's Atlantic, Print Culture and the Making of Dutch Brazil* (Philadelphia 2017) 100-101.

¹¹⁹ Van der Straaten, *Maurits de Braziliaan*, 5.

groeide hij op in een kasteel omringd door personeel en werd hij opgevoed volgens de normen en waarden van de Duitse adel.¹²⁰ Johan Maurits was het eerste kind van zijn vaders tweede vrouw (voor zijn vader was hij het dertiende kind) en zou uiteindelijk nog twaalf broertjes en zusjes krijgen.¹²¹ Drie jaar na de geboorte van Johan Maurits vertrok de familie om te gaan wonen op het wat simpelere hof van Siegen.¹²²

In Siegen volgde Johan Maurits de lessen van de Latijnse school en rondde die opleiding op tienjarige leeftijd af.¹²³ Na de Latijnse school volgde Johan Maurits studies in onder andere Herborn, Bazel en Geneve.¹²⁴ Hier kreeg Van Nassau-Siegen een hoop orthodoxe calvinistische ideeën te verwerken, maar werd hij uiteindelijk door zijn vader terug naar huis geroepen, waar hij in juni 1619 arriveerde.¹²⁵ Op dat moment begon Johan Maurits aan een nieuw deel van zijn leven wat de start was van zijn militaire carrière.

In het door zijn vader opgerichte *Schola Militaris* volgde Johan Maurits de officiersopleiding voor in het leger.¹²⁶ In 1621 vocht Johan Maurits als cavalerie-officier in het leger van zijn oom Frederik Hendrik in Bohemen tegen de Spanjaarden.¹²⁷ Hoewel hij door zijn andere oom, Willem Lodewijk, eerst als te jong en onervaren werd gezien voor het leger, kon Johan Maurits na de dood van Willem Lodewijk in 1620 toch bewijzen uit wat voor hout hij was gesneden.¹²⁸ Tijdens de pauzes in de campagnes overwinterde Johan Maurits op het hof in Den Haag, waar hij humanistische interesses ontwikkelde.¹²⁹ In 1623 overleed de vader van Johan Maurits en werd Johan Maurits' inkomen vergroot, zodat hij als een man van stand kon gaan leven.¹³⁰

Over de tijd tussen de dood van de vader van Johan Maurits in 1623 en het jaar 1632 is niet veel bekend. Wat er over deze periode van het leven van Johan Maurits bekend is, beperkt zich tot zijn militaire carrière. In 1626 werd Johan Maurits bevorderd van vaandrig

¹²⁰ Witteveen-van Lennep, *Leven Als Een Vorst*, 14.

¹²¹ Van der Straaten, *Maurits de Braziliaan*, 5.

¹²² Nicolette Mout, 'The Youth of Johan Maurits and aristocratic culture in the early seventeenth century', in: Ernst van der Boogaart ed., *Johan Maurits van Nassau-Siegen, 1604-1679. A Humanist Prince in Europe and Brazil* (Den Haag 1979) 17.

¹²³ Van der Straaten, *Maurits de Braziliaan*, 6.

¹²⁴ Witteveen-van Lennep, *Leven Als Een Vorst*, 16-21.

¹²⁵ Mout, 'The Youth of Johan Maurits', 29-31.

¹²⁶ Benjamin Roberts, *Sex and Drugs Before Rock 'n' Roll: Youth Culture and Masculinity During Holland's Golden Age* (Amsterdam 2012) 222.

¹²⁷ Van der Straaten, *Maurits de Braziliaan*, 7.

¹²⁸ Mout, 'The Youth of Johan Maurits', 35-36.

¹²⁹ Boxer, *The Dutch in Brazil*, 68.

¹³⁰ Witteveen-van Lennep, *Leven Als Een Vorst*, 29-30.

naar kapitein.¹³¹ In 1629 speelt hij een belangrijke rol in het beleg van Den Bosch en in 1632 is hij ook een belangrijk figuur in de verovering van Maastricht.¹³² In deze 9 jaar heeft Johan Maurits zijn aanzien als militair sterk doen stijgen en tevens een hoop ervaring opgedaan. Daarnaast heeft hij zich het hofleven eigen gemaakt en heeft hij een smaak voor poëzie en architectuur ontwikkeld.¹³³ Dit uitte zich dan ook in de bouw van één van de bekendste architectonische gebouwen in de hofstad, het Mauritshuis.

In 1634 begon hij met de bebouwing van een stukje grond dat zich midden in het hart van Den Haag bevond en wat ook nog eens naast twee stukjes grond lag, die in het bezit waren van Frederik Hendrik en respectievelijk zijn goede vriend Constantijn Huygens.¹³⁴ Tijdens de bouw van het Mauritshuis ging de militaire carrière van Johan Maurits gewoon verder. In 1636, Johan Maurits was in de tussentijd bevorderd tot kolonel, onderscheidde hij zich tijdens de herovering van Schenkenschans.¹³⁵ Na de herovering van Schenkenschans op 30 april 1636 gingen de Heren XIX van de WIC in gesprek met de stadhouder en de Staten-Generaal over de opvolging van Sigismund von Schoppe als opperbevelhebber van de strijdkrachten in Brazilië.¹³⁶ De herovering van Schenkenschans werd gezien als blijk van het strategisch inzicht van Van Nassau-Siegen.¹³⁷ Na te hebben gepeild of Van Nassau-Siegen ook zijn landgoederen goed bestuurd, waren de Heren XIX het erover eens dat hij de nieuwe bevelhebber van Brazilië moest worden.¹³⁸

Deze bewindhebbers van de WIC vonden dat alleen een man met aanzienlijke bevoegdheden Brazilië eindelijk eens winstgevend kon maken.¹³⁹ Dat Brazilië belangrijk was voor de WIC, blijkt wel uit het kapitaal dat ze in Van Nassau-Siegen als gouverneur wilden steken. Een hoog salaris voor Johan Maurits, het betalen van al zijn onkosten inclusief personeel, het mogen behouden van zijn rang en salaris als kolonel van het leger van de Staten-Generaal en twee procent van al het prijzengeld dat hij in Brazilië wist te

¹³¹ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 29.

¹³² Odegard, *Colonial Careers*, 65.

¹³³ Cristina Ferrão en José Paulo Monteiro Soares (ed.), *Brasil-Holandês, Dutch-Brazil* (Rio de Janeiro 1995) 45.

¹³⁴ Van der Straaten, *Maurits de Braziliaan*, 12-13.

¹³⁵ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 29, Adriaen Jekerman, *Gedicht van Schencken-Schans, door de Spaensche verrast op den 28e July / 1635. Ende 's jaers daer aen / op den 30 April / door de Graven Wilhelm ende Maurits van Nassau, wederom mannelijck veroverd* (1636).

¹³⁶ Ibidem, Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 28.

¹³⁷ Van Groesen, *Amsterdam's Atlantic*, 101.

¹³⁸ Van der Straaten, *Maurits de Braziliaan*, 18.

¹³⁹ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 27.

verkrijgen.¹⁴⁰ In eerste instantie wilde de WIC een vloot van 32 schepen met een leger van zeven-tot achtduizend man meegeven, maar door de te hoge kosten kreeg Johan Maurits een vloot van twaalf schepen en 2700 man mee.¹⁴¹ Echter kreeg de WIC het niet voor elkaar om snel schepen te beschikbaar te krijgen en Van Nassau-Siegen, die niet wilde wachten tot de twaalf schepen gereed waren, vertrok op 25 oktober 1636 met vier schepen naar Brazilië.¹⁴²

1.3 Diplomatie zonder Johan Maurits

Voor de komst van de Nederlanders naar Brazilië waren de Portugezen daar al bijna honderd jaar met hun koloniën aanwezig, waarin ze diplomatieke betrekkingen waren aangegaan met de oorspronkelijke bewoners van Brazilië. De inheemse stammen waren door de Portugezen ingedeeld in Brazilianen, de Tupi sprekende oorspronkelijke bevolking, en Tapuyas (zie kaart 2).¹⁴³ De betrekkingen uitte zich eerst in het handelen en aangaan van verdragen tussen beide partijen, maar op het moment dat de Portugezen het gebied gingen opeisen, ontpopten de Portugezen zich in de ogen van de inheemse bevolking als wrede, hebzuchtige en losbandige indringers.¹⁴⁴ Toch werden de Nederlanders niet als helden door de oorspronkelijke bevolking binnengehaald toen ze probeerden de Portugese koloniën in Brazilië over te nemen.¹⁴⁵ Meestal vocht de inheemse bevolking gewoon met de Portugese kolonisten mee.¹⁴⁶

In de guerrillacampagne die de Portugezen in 1624 na de Nederlandse verovering van Salvador voerden, speelden de oorspronkelijke bewoners van Brazilië een belangrijke rol:

“Van de indianen blonken sommigen uit in de bedrevenheid waarmee zij schoten, anderen in de moed waarmee ze aanvielen, maar in het algemeen bespeurde men bij allen uit deze capitania een diepe haat jegens de

¹⁴⁰ Boxer, *The Dutch in Brazil*, 69.

¹⁴¹ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 31.

¹⁴² Ibidem.

¹⁴³ Meuwese, *Brothers in Arms*, 125.

¹⁴⁴ Hemming, *Het Rode Goud*, 73.

¹⁴⁵ Meuwese, *Brothers in Arms*, 126.

¹⁴⁶ Hemming, *Het Rode Goud*, 279.

Kaart 2 – De inheemse stammen in en rond Nederlands-Brazilië

Meuwese, *Brothers in Arms*, 127.

tegenstander en de grootste trouw aan ons, want terwijl vele negers uit Guinee en zelfs enkele blanken zich inlieten met de Hollanders, sloot geen enkele indiaan vriendschap met hen”.¹⁴⁷

¹⁴⁷ António Vieira, *Een natte hel. Brieven en preken van een Portugese jezuïet*, uitg. en vert. Harrie Lemmens (Amsterdam 2001) 36.

Dit citaat komt uit een boek van een Portugese Jezuïet. Hoewel dat boek erg op de Portugezen is aangeschreven en de Nederlanders minder positief wegzet, geeft de kern van het citaat wel de situatie weer. Allereerst bevestigt dit bovenstaande paragraaf, waarin wordt gezegd dat de meeste oorspronkelijke bewoners met de Portugezen meevochten. Daarnaast was de hulp van de oorspronkelijke bevolking erg nuttig voor de Portugezen en hadden de Nederlanders hun handen vol aan de guerrillatechnieken die de oorspronkelijke bewoners tentoonspreidden.

De dood van kolonel Van Dorth in 1624, waardoor de Nederlanders in Brazilië geen leider meer hadden en wat gezien wordt als één van de belangrijkste redenen dat de Nederlanders Salvador verloren, komt ook op het conto van de oorspronkelijke bevolking.¹⁴⁸ De aanval waarin Van Dorth werd gedood komt doordat de oorspronkelijke bevolking wraak wilde nemen op de WIC soldaten omdat deze hun verwanten hadden gedood.¹⁴⁹ Ondanks dat de hoeveelheid stammen van de Brazilianen en Tapuyas sterk waren teruggedrongen en een groot deel van de bevolking was overleden aan Europese ziektes, leverde de oorspronkelijke bevolking nog een hoop problemen op voor de Nederlanders.¹⁵⁰

Er waren niet alleen maar voor de Republiek vijandige stammen te vinden in Brazilië. De Potiguars, een groep oorspronkelijke bewoners die onder de Brazilianen viel, waren juist blij met de Nederlandse aanvallen op de Portugezen.¹⁵¹ Een deel van deze Potiguars waren in 1625 zelfs naar de Republiek gebracht om hen te imponeren en Nederlands te leren spreken.¹⁵² 1625 is ook het jaar dat de relatie tussen de Potiguars en de Nederlanders onder druk komt te staan. In de Tibira Caioutuba, een baai waar veel Potiguars leefden, kwam een VOC vloot terecht.¹⁵³ Toen de Portugezen hiervan hoorde stuurde zij een groot Portugees-Spaans leger naar Tibira Caioutuba om de Nederlanders en de Potiguars die hen hielpen, te verjagen.¹⁵⁴ De Nederlanders sloegen op de vlucht, waarbij ze de Potiguars achterlieten, tot onvrede van de Potiguars zelf: “De Brazilianen dese onse resolutie vernomen hebbende, waren mede seer perplex, want konden wel gissen watter op hadde te volgen, niet sekerder

¹⁴⁸ Meuwese, *Brothers in Arms*, 126-127.

¹⁴⁹ Vieira, *Een natte hel*, 22.

¹⁵⁰ Hemming, *Het Rode Goud*, 278-279.

¹⁵¹ Meuwese, *Brothers in Arms*, 130.

¹⁵² Hemming, *Het Rode Goud*, 282.

¹⁵³ Elias Herckmans, ‘Generale beschrijvinge vande Capitanie Paraiba’, *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* 2 (1879) 347.

¹⁵⁴ Meuwese, *Brothers in Arms*, 134.

zijnde dan dat de Portugesen haer op 't lijf souden vallen, en swaerlijck plaghen.”¹⁵⁵ Hetgeen wat de Potiguars deed vermoeden, gebeurde ook. Het grootste deel van de door de Nederlanders achtergelaten Potiguars werd, na een kansloze nederlaag voor de Potiguars, door de Portugezen vermoord, waarbij de overlevenden werden verbannen.¹⁵⁶ Hoewel dit een klap was voor de diplomatieke betrekkingen tussen de WIC en de Potiguars was dit niet het einde van die betrekkingen.

In de tijd dat de WIC zich voorbereide op de nieuwe aanval, werd er veel informatie verzameld die ervoor moest zorgen dat de Nederlanders zich dit keer permanent in Brazilië zouden kunnen vestigen. Dat de WIC een nieuwe poging kon ondernemen kwam door de verovering van de Zilvervloot door Piet Heyn in 1628.¹⁵⁷ In datzelfde jaar ondervroeg WIC bewindhebber Kiliaan van Renselaer een aantal naar Nederland overgebrachte Potiguars over onder andere de topografie van noordoost-Brazilië.¹⁵⁸ Dankzij deze informatie van de Potiguars kon de WIC zich optimaal voorbereiden voor de hernieuwde poging tot verovering van Brazilië.

Ook tijdens deze hernieuwde poging kregen de Nederlanders een hoop tegenstand van de oorspronkelijke bewoners van Amerika. Een Nederlands verslag van kort na de inname van Recife (1630) vertelt over de felheid van de inheemse bevolking die tegen de Nederlanders hadden gevochten en die alleen een goede leiding zouden missen.¹⁵⁹ Veel oorspronkelijke bewoners kozen er dus voor om de Portugezen te steunen, maar net als de Potiguars was er nog een andere stam die de Nederlanders uiteindelijk zouden helpen in de strijd tegen de Portugezen. In 1631 stuurde de WIC vanuit Recife een delegatie naar de Tarairiu, een stam onderverdeeld bij de Tapuyas, welke volgens de door de WIC verzamelde informatie erg vijandig tegenover de Portugezen stonden.¹⁶⁰ Datzelfde jaar kwamen er vertegenwoordigers van de Tarairiu bij de WIC namens hun koning Jandovi om de WIC een

¹⁵⁵ De Laet, *Iaerlyck Verhael*, 92.

¹⁵⁶ Meuwese, *Brothers in Arms*, 136.

¹⁵⁷ Ferrão en Soares, *Brasil-Holandês*, 30.

¹⁵⁸ 'Rapport van Kiliaan van Renselaer, Amsterdam 20 Maart 1628, van zijn ondervraging van enkele Braziliaanse Indianen over politieke, economische, topografische en etnologische bijzonderheden van noordoost-Brazilië' in: Hessel Gerritsz (ed.), *Journaux et nouvelles tirées de la bouche de marins hollandais et portugais de la navigation aux Antilles et sur les côtes du Brésil* (1629) 68-72.

¹⁵⁹ Hemming, *Het rode goud*, 281.

¹⁶⁰ Ernst van den Boogaart, 'The Dutch West India Company and the Tarairiu, 1630-1654', in: Ibidem ed., *Johan Maurits van Nassau-Siegen*, 522-523.

alliantie met de Tarairiu aan te bieden.¹⁶¹ Andere pogingen om met stammen Potiguars en andere Tarairiu contact te leggen, faalde onder andere door onwil van WIC officieren om hun instructies op te volgen.¹⁶² Pas in 1633 wist de WIC, na verovering van een Portugees fort in de buurt van koning Jandovi, de alliantie te accepteren.¹⁶³

Deze alliantie werd, ondanks de dapperheid waarmee de Tarairiu vochten, geen groot succes. De WIC schrok van meerdere rituelen die WIC-officieren de Tarairiu tentoon hadden zien spreiden, zoals het aanbidden van geesten, maar ook het verlangen om ongewapende Portugese vrouwen en kinderen te vermoorden.¹⁶⁴ De alliantie met de Tarairiu kwam op een laag pitje te staan en de Nederlanders kregen steeds meer steun van de Tupi-sprekende bevolking, bijvoorbeeld van zestienhonderd Potiguars onder leiding van de Jezuïet Manuel de Moraes.¹⁶⁵ De stammen van oorspronkelijke bewoners die eerst de Portugezen hadden geholpen, liepen steeds vaker over naar de kant van de Nederlanders, waar ze de Nederlanders hielpen in de guerrilla strijd met de Portugezen en de aan de Portugezen loyale overgebleven inheemse krijgers.¹⁶⁶

In dit hoofdstuk is beschreven hoe de WIC een mislukte poging heeft ondernomen om Brazilië te veroveren en daarbij met name de Potiguars lieten zien dat de Nederlanders niet te vertrouwen waren. De tweede poging van de WIC bleek succesvoller, maar de kolonie was moeilijk winstgevend te krijgen. Er was wel meer succes wat betreft de samenwerking met de oorspronkelijke bewoners. Johan Maurits van Nassau-Siegen had als legerofficier en bestuurder van zijn eigen landgoederen aardig wat ervaring toen hij aan de opdracht begon om de kolonie winstgevend te maken. Het volgende hoofdstuk zal beschrijven welke rol hij heeft gespeeld in de voortzetting van de diplomatieke betrekkingen met de oorspronkelijke bewoners van Amerika.

¹⁶¹ Johannes de Laet, *Iaerlyck Verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in Derthien Boecken, Boek VIII-X (1631-1633)* vol. III, uitg. S.P. L'Honoré Naber (Den Haag 1934) 25.

¹⁶² Ibidem, *Iaerlyck Verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in Derthien Boecken, Boek XI-XIII (1634-1636)* vol. IV, uitg. S.P. L'Honoré Naber (Den Haag 1937) 6-7.

¹⁶³ Van den Boogaart, 'The Dutch West Indian Company and the Tarairiu', 523.

¹⁶⁴ Meuwese, *Brothers in Arms*, 144.

¹⁶⁵ Van den Boogaart, 'The Dutch West Indian Company and the Tarairiu', 527-528.

¹⁶⁶ Meuwese, *Brothers in Arms*, 150-151.

Hoofdstuk 2 – Van Nassau-Siegens diplomatieke betrekkingen

In het vorige hoofdstuk is de situatie geschetst waarin Johan Maurits van Nassau-Siegen als gouverneur van Nederlands-Brazilië werd aangesteld. Johan Maurits had een aanzienlijke hoeveelheid bestuurlijke- en militaire ervaring. Daarnaast begonnen de betrekkingen met de inheemse bevolking in Brazilië steeds voordeliger voor de Nederlandse kolonisten uit te pakken. De Portugezen, Spanjaarden en de stammen die hen steunden waren problemen voor Johan Maurits in Nederlands-Brazilië. Daarnaast was de kolonie niet winstgevend en duurde het lang voordat er hulp vanuit de Republiek kon komen. Om deze problemen op te lossen was Van Nassau-Siegen aangesteld als gouverneur.

Dit hoofdstuk is ingedeeld in drie paragrafen die, zowel thematisch als chronologisch het verhaal vertellen. In de eerste paragraaf zullen de militaire diplomatieke betrekkingen worden bekeken, waarbij zal worden geconcludeerd dat Van Nassau-Siegen hier vrij weinig invloed op had. In de tweede paragraaf zal worden gelet op de dagelijkse betrekkingen, aan de hand van de stroming van de *New Diplomatic History*. Al had Johan Maurits hier al meer invloed op dan op de militaire betrekkingen, zal het duidelijk worden dat hij ook hier niet zo heel veel in te brengen had. In de derde paragraaf zal worden beschreven dat Johan Maurits juist na zijn vertrek uit Nederlands-Brazilië de belangrijkste poging deed om de behandeling van de inheemse bevolking positief te beïnvloeden.

Naast de gebruikelijke bronnen zal er gebruik worden gemaakt van het werk van Caspar Barlaeus (1584-1648), die nooit in Brazilië is geweest, maar wiens boek *Rerum in Brasilia et alibi gestarum* uit 1647 vol staat met brieven en ander bronmateriaal.¹⁶⁷ De contacten tussen Barlaeus en Johan Maurits maken dit echter wel een bron waar met een kritisch oogpunt naar moet worden gekeken. Barlaeus lijkt een grote bijdrage te hebben geleverd aan de campagne die Johan Maurits na zijn tijd in Brazilië in een positief daglicht zou stellen.¹⁶⁸ De diplomatieke betrekkingen tussen Johan Maurits en de inheemse bevolking die in de praktijk plaatsvonden, en die een stuk minder sterk waren dan dat de secundaire literatuur soms doet vermoeden, geeft in ieder geval reden om aan deze situatie te twijfelen. Het werk kan echter na vergelijking met ander primair bronmateriaal soms

¹⁶⁷ Caspar Barlaeus, *Nederlandsch Brazilië Onder Het Bewind Van Johan Maurits Grave Van Nassau, 1637-1644: Historisch, Geographisch, Ethnographisch*, uitg. Samuel L'Honoré Naber (Den Haag 1923).

¹⁶⁸ Van Groesen, *Amsterdam's Atlantic*, 105.

worden gebruikt om een betere analyse te kunnen maken van Johan Maurits zijn betrekkingen met de inheemse bevolking.

2.1 Oorlog met de Portugezen. Bijdrages van de inheemse bevolking

Voordat Johan Maurits van Nassau-Siegen naar Brazilië vertrok, kreeg hij instructies van de Staten-Generaal mee betreffende het bestuur van de Nederlandse kolonie. Naast deze instructies kreeg hij een redelijke vrije hand wat betreft het vormen van bondgenootschappen met de Brazilianen. In het document wordt gezegd dat hij zijn troepenmacht mag aanvullen met Brazilianen in overleg met hun koning. Via traktaten en overleg zou dit, volgens de ervaringen van Johan Maurits zijn voorgangers, goed mogelijk moeten zijn.¹⁶⁹ Gevechten tussen de Nederlandse kolonisten en inheemse stammen in Brazilië waren er wel geweest, maar dit was altijd het geval wanneer de inheemse volkeren de Portugezen steunden. Naast de stammen die zich tegen de Portugezen hadden gekeerd, konden de Nederlanders ook de stammen die de Portugezen steunden overhalen verdragen met de Nederlanders af te sluiten.

Op 23 januari 1637 kwam Johan Maurits met twee schepen aan op de kust van Pernambuco.¹⁷⁰ Van Nassau-Siegen mocht meteen aan het werk, omdat de Portugezen onder leiding van de Napolitaan Bagnuoli de stad Porto Calvo hadden ingenomen en vanuit die stad de omgeving van Pernambuco terroriseerden met guerrilla-aanvallen.¹⁷¹ Bij de verovering van de stad spreekt Van Nassau-Siegen al over de hulp van ongeveer zeshonderd Brazilianen.¹⁷² Deze Brazilianen maakten al deel uit van het regiment van Recife en zijn dus niet het gevolg van de diplomatieke vaardigheden van Van Nassau-Siegen. Johan Maurits bouwde na de verovering van de stad een nieuw fort, Fort Mauritius, aan de grens van Nederlands-Brazilië en Portugees-Brazilië.¹⁷³

Johan Maurits heeft als gouverneur van Nederlands-Brazilië een groot aantal brieven naar de WIC gestuurd, ter verantwoording van zijn regime in de kolonie. In een van de eerste brieven naar de WIC schrijven Johan Maurits en de Raad van Nederlands-Brazilië over de

¹⁶⁹ OWIC, 48, *Instructie van de Staten-Generaal betreffende het bestuur van Brazilië*. 23 augustus 1636, N.A., 1.05.01.01, 48.

¹⁷⁰ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 31.

¹⁷¹ Boxer, *The Dutch in Brazil*, 70.

¹⁷² OWIC, 15. *Brief (kopie) van gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau, te Povoson (in Porto Calvo), aan de vergadering van de Heren XIX*. 1637 maart 8, N.A., 1.05.01.01, 52.

¹⁷³ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 31.

redenen om forten te versterken en Fort Mauritius te bouwen, maar reppen daarin niet over de inheemse bevolking.¹⁷⁴ In een verslag aan de Stadhouder en zijn oom Frederik Hendrik spreekt hij echter wel over de inheemse bevolking:

“Het volk alhier is wild, barbaarsch en van zeer ongeregelde zeden, een soort menscheneters, men noemt hen Tapoeiers. Zevenhonderd hunner zijn op twee mijlen van mijn legerplaats; zij hebben zich een kamp opgeslagen en gezanten uit de hunnen afgevaardigd, die om vrede en om een gewapend verbond tegen de Portugeezen vroegen. Zij waren sterk van lichaam, groot en goed van houding.”¹⁷⁵

Dit citaat geeft duidelijk weer dat de Tapuyas zich tegen de Portugeezen gingen keren en de Nederlandse kolonisten gingen steunen. Ondanks dat dit citaat uit Barlaeus komt, kan na vergelijking met andere bronnen worden gesteld dat de brief hoogstwaarschijnlijk zo is geschreven, zoals Barlaeus vermeldt.¹⁷⁶ Op de Portugees-Nederlandse grens werden er onderhandelingen gevoerd met de Tapuyas, om ervoor te zorgen dat zij die grens zouden gaan beschermen.¹⁷⁷ Johan Maurits spreekt in de brief dat het moeilijk is te communiceren met de Tapuyas, omdat niemand hun taal kon begrijpen “zelfs niet door de Brazilianen en andere Tapoeiers die in onze macht waren.”¹⁷⁸ Het maakt duidelijk hoe lastig de communicatie tussen de Nederlanders en de oorspronkelijke bevolking kon zijn, maar dat er toch diplomatieke betrekkingen konden worden aangegaan. Ondanks dat Johan Maurits hen barbaren vond, vertrouwde hij erop dat ze hun woord zouden houden en dat de Portugeezen de grensrivier niet meer over zouden steken zonder door de Tapuya stammen tegengehouden te worden.¹⁷⁹

Het gebruik van inheemse krijgers om de grenzen te verdedigen kwam vaker voor. Hendrick van Ham, commandant van Fort São Sebastio in Ceará, liet aan Johan Maurits

¹⁷⁴ OWIC, 25. *Brief (kopie) van gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau en de raden M. van Ceulen, J. Gijselincx en Adriaen van der Dussen, te Recife, aan de vergadering van de Heren XIX. 1637 juni 2, N.A., 1.05.01.01, 52.*

¹⁷⁵ *Brief geschreven door Johan Maurits aan Frederik Hendrik*, in: Barlaeus, *Nederlandsch Brazilië*, 52.

¹⁷⁶ OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden van Brazilië, Gouverneur en Raden van Brazilië en de Hoge Regering van Brazilië, 1635 (mrt) 27 - 1641 (jan) 5, N.A., 1.05.01.01, 68.*

¹⁷⁷ Meuwese, *Brothers in Arms*, 152.

¹⁷⁸ *Brief geschreven door Johan Maurits aan Frederik Hendrik*, in: Barlaeus, *Nederlandsch Brazilië*, 52.

¹⁷⁹ *Ibidem*, 54.

weten dat er rond de twee-á driehonderd Brazilianen hielpen bij de verdediging van de grens rond de rivier de Rio Grande.¹⁸⁰ Dat niet alleen, maar de inheemse krijgers maakten zelfs deel uit van het garnizoen van het fort.¹⁸¹ Het was dus niet zomaar een verdrag waarin ze beloofden elkaar te helpen wanneer ze aangevallen zouden worden, maar de Brazilianen maakten gewoon onderdeel uit van de troepenmacht van Hendrick van Ham. De vraag is dan hoe deze afspraken tot stand kwamen en waar deze troepen vandaan kwamen.

Het antwoord op die vraag is terug te zien in de relatie van majoor Georg Garstman ten opzichte van de inheemse bevolking. Majoor Garstman had opdracht gekregen om bij een stam Brazilianen troepen te gaan ronselen. Toestemming van de leider van de stammen waarin dit gebeurde kwam in ruil voor voornamelijk voedsel. Eerst moest er formeel een verzoek tot de koning van de stammen worden gericht, voor het uitvoeren van een “lobby onder de 2500 Brazilianen, klein en groot.” Zowel dit verzoek als het lobbyen gebeurde door middel van enkele Brazilianen, welke in opdracht van Majoor Garstman werkten.¹⁸² Garstman was al bekend met het aangaan van allianties met de inheemse stammen en had dit vaker in opdracht van de Politieke Raad van de kolonie gedaan.¹⁸³

Er is echter wel iets vreemds aan deze alliantie. Hoewel Gartsman en zijn Brazilianen vooral gefocust waren op het voorkomen dat de Potiguars zich aansloten bij de Portugezen (hierdoor zou je verwachten dat de andere inheemse krijgers ook Potiguars of op zijn minst Brazilianen waren) krijgt Garstman uiteindelijk hulp van onder andere Hseapbuca en Watichors Drembembe die de leiding hadden over zo’n vijftig Tapuya krijgers.¹⁸⁴ De verdeling van de Nederlanders van de oorspronkelijke bewoners in de taalgroepen Tapuyas en Tupi’s lijkt hier niet goed te kloppen. Dit kan betekenen dat Van Ham zich in zijn schrijven heeft vergist in het noemen van namen of dat de grens tussen de Tupi sprekende en niet Tupi sprekende inheemse volkeren minder strikt is dan dat het in de literatuur doet voorkomen. Ook het gebruik van Tupi als communicatietaal waarbij de niet Tupi sprekende Tapuyas worden geronseld, lijkt die laatste veronderstelling te delen.

¹⁸⁰ OWIC, 56, *Brief (kopie) van Hendrick van Ham, bij het fort Sebastiaen te Siara, aan gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau. 1638 april 19, N.A., 1.05.01.01, 53.*

¹⁸¹ Ibidem.

¹⁸² OWIC, 57, *Brief (kopie) van Hendrick van Ham, bij het fort Sebastiaen te Siara, aan gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau. 1638 april 19, N.A., 1.05.01.01, 53.*

¹⁸³ OWIC, *Journal van de expeditie naar de rivier Rio Grande om het kasteel Santos Tres Reijs te veroveren, bijgehouden van 5 tot 21 december 1633. 1633 december 21, N.A., 1.05.01.01, 50.*

¹⁸⁴ OWIC, 57, *Brief (kopie) van Hendrick van Ham, bij het fort Sebastiaen te Siara, aan gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau. 1638 april 19, N.A., 1.05.01.01, 53.*

Uit de opdracht die van de Politieke Raad van Nederlands-Brazilië was gekomen en majoor Garstmans eerdere opdrachten voor de Politieke Raad, doen inzien dat Johan Maurits hier weinig mee van doen had. Bij veel vergaderingen van de Raad was Van Nassau-Siegen niet aanwezig, waardoor hij ook niet mee kon beslissen.¹⁸⁵ De brieven van Van Ham aan Johan Maurits zijn ook de enige twee brieven die Van Ham aan Johan Maurits heeft gestuurd. Verder is er geen briefwisseling tussen beide mannen geweest. Ook dat maakt het niet waarschijnlijk dat Johan Maurits opdracht heeft gegeven voor deze lobby onder de inheemse krijgers en hoe dat aangepakt moest worden. Deze diplomatieke betrekkingen zijn dus tot stand gekomen zonder de directe invloed van Van Nassau-Siegen.

Ook andere groepen Tapuyas gingen, samen met onder andere de Potiguars en Tobajara, openlijk allianties aan die de Portugezen deden verontrusten.¹⁸⁶ Bijvoorbeeld door de Nederlandse verovering van Ceará in 1637 gingen de inheemse stammen diplomatieke betrekkingen met Johan Maurits aan.¹⁸⁷ Een stam van de Tapuya in dat gebied nodigde Johan Maurits uit om Ceará te veroveren op de Portugezen, een uitnodiging die Johan Maurits graag aannam.¹⁸⁸ Bij deze en andere aanvallen in het gebied kregen de Nederlanders ook weer hulp van de inheemse bevolking.¹⁸⁹ In dit geval rept Van Nassau-Siegen in zijn brief aan de WIC niet over enige hulp van de inheemse bevolking bij de verovering van Ceará, maar dat deze er wel degelijk bij waren is terug te zien in de memoires van de Portugees Duarte de Albuquerque Coelho.¹⁹⁰ De notulen van de Raad bevestigen de aanwezigheid van de inheemse krijgers, net als de uitnodiging en dat Ceará door slechts een handjevol Portugezen werd beschermd.¹⁹¹ Ook wordt uit die notulen duidelijk dat niet Johan Maurits, maar majoor Garstman de aanval op Ceará leidde en later het commando over het fort in Ceará overdroeg aan Van Ham.¹⁹² Ondanks dat Johan Maurits de uitnodiging van de inheemse stammen kreeg, was zijn verdere rol in het hele conflict minimaal.

¹⁸⁵ OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden*, 1.05.01.01, 68, 69, 70.

¹⁸⁶ Meuwese, *Brothers in Arms*, 153.

¹⁸⁷ Hemming, *Het Rode Goud*, 283.

¹⁸⁸ Meuwese, *Brothers in Arms*, 153.

¹⁸⁹ Duarte de Albuquerque Coelho, *Memorias diarias de la guerra del Brasil, por discvrsio de nveve años, empeçando desde el de M.DC.XXX escritas por Dvarte de Albvqverqve Coello... a la catolica magestad del rey don Felipe Qvarto* (Madrid 1654) 255.

¹⁹⁰ OWIC, 143. *Brief van gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau, te Antoni Vaz, aan de bewindhebbers van de kamer Zeeland. 1637 december 15*, N.A., 1.05.01.01, 52.

¹⁹¹ OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden*, 1.05.01.01, 68.

¹⁹² Ibidem.

Toch was de samenwerking tussen de Nederlandse kolonisten en de Tapuyas niet altijd zonder problemen. Stukken uit de vergadering van de Raad van Nederlands-Brazilië geven weer dat er soms besloten werd dat er tegen de Tapuyas moest worden opgetreden. In één van die gevallen werden er handelaren van de Tapuyas weggestuurd, wanneer deze kwamen handelen. Er wordt niet vermeld waarom ze werden weggestuurd, maar omdat handel drijven vaak één van de pijlers van goede diplomatieke betrekkingen was, kunnen deze betrekkingen door het wegsturen van de handelaren schade op hebben gelopen.¹⁹³ De grote afwezigheid van Johan Maurits bij de vergaderingen van de Politieke Raad, hebben ervoor gezorgd dat hij ook bij deze acties niet mee kon beslissen en zowel niet verantwoordelijk is voor deze diplomatieke schade, als die schade niet kon beperken.

Na de veroveringen van vele Portugese gebieden ging Van Nassau-Siegen begin 1638 over tot de aanval op de grootste bedreiging voor Nederlands-Brazilië, namelijk Salvador.¹⁹⁴ Niet alleen was deze stad de basis van de Portugezen in Brazilië, ook zou er spoedig een grote vloot van dertig schepen vanuit Portugal naar Salvador trekken om deze te ondersteunen.¹⁹⁵ Uit notulen van 8 juni 1638, die nog nauwelijks door historici zijn ingezien, blijkt bij het gevangennemen van twee Brazilianen die zich bij de Portugezen hadden aangesloten dat de WIC een hoop informatie kreeg over Salvador en diens garnizoen.¹⁹⁶ De bedoeling van deze expeditie was tweeledig. Allereerst wilden de Nederlandse kolonisten de Portugezen uit het gebied verdrijven.¹⁹⁷ Als tweede wilden ze de inheemse stammen in het gebied overtuigen om zich bij de Nederlanders aan te sluiten.¹⁹⁸ De Albuquerque Coelho vertelt over de verdediging van Salvador door de Portugezen en de hulp die ze daarbij kregen van de inheemse bevolking.¹⁹⁹ Het lukte de Nederlanders dus niet goed om de oorspronkelijke bewoners te overtuigen over te lopen naar de Nederlanders.

Het verloop van de diplomatieke betrekkingen met de inheemse bevolking was ook een groot kostenplaatje voor de WIC. Niet alleen kostte het aangaan van de betrekkingen

¹⁹³ Ibidem.

¹⁹⁴ Klooster, *The Dutch Moment*, 67.

¹⁹⁵ Johan Warnsinck, *Van Vlootvoogden En Zeeslagen* (Amsterdam 1940) 135.

¹⁹⁶ OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden*, 1.05.01.01, 68.

¹⁹⁷ Barlaeus, *Nederlandsch Brazilië*, 82.

¹⁹⁸ Ibidem.

¹⁹⁹ De Albuquerque Coelho, *Memorias diarias de la guerra del Brasil*, 252.

Johan Maurits aardig wat handelswaar, ook was de hulp van de stammen niet gratis.²⁰⁰ Het handelswaar dat werd gebruikt voor het aangaan van de betrekkingen werd, net als de kosten van het inhuren van de inheemse krijgers, netjes bijgehouden in de notulen.²⁰¹ Hoe de onderhandelingen precies verliepen is niet bekend, maar wat wel vaak wordt teruggezien is de rol die goederen speelden in die onderhandelingen. Daarnaast speelde handel een belangrijke rol in het openen en onderhouden van diplomatieke betrekkingen met de inheemse bevolkingen.²⁰²

Het verdrijven van de Portugezen uit Salvador faalde en halverwege 1638 trok het expeditieleger zich verslagen in Recife terug.²⁰³ Dat deze expeditie werd verloren is volgens Johan Maurits deels de schuld van de inheemse bevolking. Uit zowel verslagen van de expeditie, als de troepenlijsten van de Nederlanders komt naar voren dat er geen (noemenswaardige hoeveelheid) inheemse krijgers meededen met de Nederlanders.²⁰⁴ Die troepenlijsten uit de notulen zijn nog niet eerder bestudeerd op de aanwezigheid van inheemse krijgers, maar aangezien de krijgers een vast onderdeel uitmaakte van garnizoenen, werd bij gebruik van inheemse krijgers dit wel in notulen vermeld.²⁰⁵ Uit bronnen van de Portugezen was al gebleken dat er wel oorspronkelijke bewoners meevochten aan de kant van de Portugezen. Dat deze met de Portugezen meededen was, althans volgens Johan Maurits en de Raad, omdat deze werden gedwongen door de Portugezen.²⁰⁶

In instructies van Johan Maurits aan de bevelhebbers van de militaire expeditie naar Rio Reael in 1640 heeft Johan Maurits het over het inroepen van de hulp van de inheemse bevolking. De mannen die deze expeditie leidden moesten zeer zeker gebruik maken van de

²⁰⁰ OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden*, 1.05.01.01, 68, OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden van Brazilië, Gouverneur en Raden van Brazilië en de Hoge Regering van Brazilië, 1641 (jan) 1 - 1643 (mrt) 12*, N.A., 1.05.01.01, 69.

²⁰¹ Ibidem, OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden*, 1.05.01.01, 68.

²⁰² Meuwese, *Brothers in Arms*, 120.

²⁰³ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 31.

²⁰⁴ OWIC, 60. *Vier brieven (kopieën) van gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau, op campagne naar Bahia, geschreven aan de hoge raden van Brazilië te Recife, van 18 april tot 3 mei 1638*. 1638 mei 3, N.A., 1.05.01.01, 53, OWIC, 13. *Staat van de sterkte van de troepen in Brazilië*. 1639 februari 18, N.A., 1.05.01.01, 54.

²⁰⁵ OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden*, 1.05.01.01, 68, 69, 70.

²⁰⁶ OWIC, 86. *Brief van gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau en de raden M. van Ceulen, Johan Ghijselin en Adriaen van der Dussen aan de Heren XIX*. 1638 juni 29, N.A., 1.05.01.01, 53.

hulp van de stammen, onder andere bij het opsporen van slaven.²⁰⁷ Het gebruik van inheemse krijgers voor het opsporen van slaven, die zeer goed bekend waren met het gebied, is een techniek die sinds 1638 lijkt te worden gebruikt.²⁰⁸ De eerste keer waarvan bekend is dat deze techniek werd gebruikt, staat ook weer in de notulen van de Raad van Nederlands-Brazilië, en ook hier is het geval dat Johan Maurits niet bij die vergadering aanwezig was.²⁰⁹ Het gebruik van inheemse krijgers om weggelopen slaven op te sporen komt waarschijnlijk dus ook niet op het conto van Johan Maurits.

Waar de inheemse krijgers ook goed van pas kwamen, was om de guerrilla-aanvallen aan te pakken. Niet alleen gebruikten de weggelopen slaven guerrillatechnieken om dorpen aan te vallen en slaven vrij te laten, ook de Portugezen waren door hun eerdere strijd tegen de Nederlandse kolonisten bedreven in dit type aanvallen.²¹⁰ Deze aanvallen waren een kostenpost voor de al geldverslindende opbouw van Nederlands-Brazilië.²¹¹ Johan Maurits gebruikte echter geen inheemse stammen om de aanvallen af te slaan of de basissen voor de guerrillastrijders in as te leggen. Hij ging namelijk in overleg met de markies van Montalvão, Portugees onderkoning van Brazilië, om deze aanvallen te laten stoppen.²¹² Echter gingen deze onderhandelingen na verloop van tijd niet meer over het stoppen van de guerrilla-aanvallen, maar probeerde Montalvão Johan Maurits om te kopen in ruil voor de Nederlandse kolonie.²¹³ Voor zover bekend is Van Nassau-Siegen hier niet op ingegaan en bleef Nederlands-Brazilië bestookt worden met aanvallen.

Om ervoor te zorgen dat de suikerplantages konden blijven draaien en er dus genoeg slaven waren om dat werk te doen, werden er meerdere expedities naar Afrika opgezet.²¹⁴ Deze expedities naar onder andere Sao Tomé, Luanda en Benguela kwamen vlak voor de vrede tussen Portugal en de Republiek.²¹⁵ Bij deze expedities werd er ook gebruik gemaakt

²⁰⁷ OWIC, 70. *Instructie van gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau en raden voor kolonel Hans van Koin, politieke raad Cornelis Nieulant en commandeur Theunis Jacobsen Mastemaecker, voor hun expeditie van Rio Real om de zuid. 1640 september 4, N.A., 1.05.01.01, 55.*

²⁰⁸ OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden*, 1.05.01.01, 68.

²⁰⁹ Ibidem.

²¹⁰ José Antonio Gonsalves de Mello en Ben Teensma (ed.) *Nederlanders in Brazilië (1624-1654) : De Invloed Van De Hollandse Bezetting Op Het Leven En De Cultuur in Noord-Brazilië* (Zutphen 2001) 188-189.

²¹¹ Bouman, *Johan Maurits Van Nassau*, 62.

²¹² Evaldo Cabral de Mello en Catherine Barel (ed.), *De Braziliaanse Affaire : Portugal, De Republiek Der Verenigde Nederlanden En Noord-Oost Brazilië, 1641-1669* (Zutphen 2005) 28-29.

²¹³ Ibidem.

²¹⁴ Barlaeus, *Nederlandsch Brazilië*, 267.

²¹⁵ Boxer, *The Dutch in Brazil*, 107.

van hulptroepen in de vorm van tweehonderd Brazilianen.²¹⁶ Hoe deze inheemse krijgers zijn geronseld en waarom ze mee waren is niet bekend. Wat wel bekend is, is dat vooral door ziektes onder de Brazilianen er maar de helft van het aantal terugkwamen dan waarmee ze oorspronkelijk op expeditie gingen.²¹⁷ Het gebruiken van Brazilianen als hulptroepen was een onderdeel van de politiek van Johan Maurits en de Nederlands-Braziliaanse Raad.²¹⁸ Het is niet zeker of Johan Maurits deze politiek heeft geïmplementeerd, maar het is zeker dat het gebruik van inheemse hulptroepen vaker tot stand kwam nadat hij als gouverneur in Brazilië was aangekomen. Een andere mogelijkheid is dat de Raad wachtte tot er een gouverneur kwam die de macht had om dit uit te voeren en daarna de gouverneur probeerde over te halen tot het gebruik van deze politiek. Deze politiek kwam, na de expedities in Afrika, ten einde door het tekenen van een wapenstilstandsverdrag tussen de Republiek en Portugal op 12 juni 1641.²¹⁹

Voordat de wapenstilstand tot stand kwam, zijn er ook nog andere contacten geweest tussen de Nederlandse kolonie en de oorspronkelijke bevolking van Amerika. Eén van die contacten was tussen Johan Maurits en een Brasiliaans stamhoofd in augustus 1639. Dit stamhoofd was door de Portugese Jezuïeten benaderd om zich tegen de Nederlanders af te zetten en zich bij de Portugezen aan te sluiten. De Portugezen waren namelijk van plan de Nederlanders aan te vallen en wilden met het overhalen van de Brasiliaanse stammen de Nederlanders zoveel mogelijk steun onttrekken, terwijl de Portugezen zelf juist meer mankracht zouden hebben voor hun geplande aanval. Het Brasiliaanse stamhoofd bleef de Nederlanders echter trouw en legde contact met Johan Maurits om hem te waarschuwen voor de aanval.²²⁰

Eén van de andere contacten tussen de Nederlandse kolonisten en de inheemse bevolking is ook weer buiten Johan Maurits om gebeurd. Bij een vergadering van de Raad zie je terug dat de Raad zich sterker voelt staan tegenover de oorspronkelijke bewoners dan Johan Maurits. Tijdens deze vergadering op 8 juni wordt besloten dat 153 Brazilianen

²¹⁶ Barlaeus, *Nederlandsch Brazilië*, 267.

²¹⁷ Klaas Ratelband en René Baesjou, *Nederlanders in West-Afrika 1600-1650 : Angola, Kongo En São Tomé* (Zutphen 2000) 106, Francisco Guerra, 'Medicine in Dutch Brazil, 1624-1654', in: van der Boogaart ed., *Johan Maurits van Nassau-Siegen*, 477.

²¹⁸ Meuwese, *Brothers in Arms*, 155.

²¹⁹ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 33.

²²⁰ OWIC, 193. *Brief van gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau en de raden M. van Ceulen, Johan Ghijselin en Adriaen van der Dussen, te Recife, aan de vergadering van de Heren XIX. 1639 augustus 5, N.A.*, 1.05.01.01, 54.

(waaronder 47 vrouwen) vier dagen op rantsoen zullen worden gezet, vanwege diefstal.²²¹ Ook vaardigde de Raad in december 1640 waarschuwingen uit om niet in de buurt van Equador te komen, omdat zich hier vijandige Tapuyas ophielden.²²² Er is in deze notulen geen sprake van enig bondgenootschap tussen deze Tapuyas en de Portugezen, waardoor kan worden aangenomen dat deze strijd direct het gevolg is van problemen tussen de Nederlandse kolonisten en de oorspronkelijke bevolking van Amerika. In de kolonie van Nieuw-Nederland waren deze problemen veel voorkomend, in Nederlands-Brazilië lijkt dit één van de weinige keren dat er direct strijd was tussen de Nederlanders en de inheemse bevolking, zonder inmenging van de Portugezen. Het verdrag tussen de Republiek en Portugal van 12 juni 1641 welke een wapenstilstand met zich meebracht, zorgde ook voor veranderende verhoudingen tussen Nederlands-Brazilië en de inheemse stammen.

2.2 Dagelijkse diplomatieke betrekkingen

Johan Maurits van Nassau-Siegen staat bekend als de gouverneur die persoonlijk een stedelijke cultuur heeft gecreëerd en een belangrijke bijdrage heeft geleverd aan de artistieke en wetenschappelijke prestaties uit die tijd.²²³ Uit de vorige paragraaf is gebleken dat op militair niveau Johan Maurits nauwelijks contact had met de inheemse bevolking, laat staan dat hij op die manier de diplomatieke betrekkingen persoonlijk heeft kunnen beïnvloeden. Er moet echter niet alleen naar de militaire kant van de diplomatieke betrekkingen worden gekeken, maar ook naar de dagelijkse kant van diplomatieke betrekkingen.

Het bekijken van de diplomatieke betrekkingen op dagelijks niveau, maakt het onderzoek naar Johan Maurits' invloed op de betrekkingen met de oorspronkelijke bevolking een schoolvoorbeeld van *New Diplomatic History*. De manier waarop Van Nassau-Siegen de diplomatieke betrekkingen heeft beïnvloed, komt bovenal voort uit de manier waarop hij het dagelijks leven van de inheemse bevolking heeft beïnvloed. Op gebied van cultuur, geloof en onderwijs is bewezen dat via die kenmerken van een samenleving, de diplomatieke betrekkingen kunnen worden beïnvloed. Anders dan Peter Stuyvesant, wiens betrekkingen met de oorspronkelijke bewoners vooral op militaire zaken en minder op het dagelijks leven

²²¹ OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden*, 1.05.01.01, 68.

²²² Ibidem.

²²³ Klooster, *The Dutch Moment*, 66, Van Groesen, *Amsterdam's Atlantic*, 158.

van toepassing waren, heeft Johan Maurits juist alle gelegenheid gehad om de dagelijkse betrekkingen positief dan wel negatief te beïnvloeden.

Eén van de manieren waarop Johan Maurits de oorspronkelijke bewoners heeft beïnvloed, is op het gebied van geloof. De WIC en Johan Maurits wilden de inheemse bevolking bekeren en daarmee verzekerd zijn van hun steun.²²⁴ Deze missie in het verspreiden van hun godsdienst werd echter niet door de oorspronkelijke bevolking gewaardeerd. Via een systeem van verplichtte kostscholen werden namelijk de kinderen van de ouders gescheiden.²²⁵ Deze manier van onderwijzen leverde ook niet voldoende leerlingen op, waardoor onder andere “de Latijnse school ende Bartolomeusschool” samen moesten worden gevoegd of de “barbaarsere” Tapuyas zich bij de scholen moesten aansluiten.²²⁶ De manier die vanuit de Republiek werd opgelegd, en waarover al gedichten werden geschreven inzake de manier waarop de inheemse bevolking vrijheid van het Iberische juk zou krijgen, faalde aanzienlijk.²²⁷

Johan Maurits had een andere politiek richting het geloof, namelijk de politiek van tolerantie. Alleen gold deze tolerantie vooral voor katholieken en joden, wiens aanwezigheid voordelig bleek te zijn voor de kolonie.²²⁸ Met deze tolerantie hoopten Johan Maurits en de bewindhebbers van de WIC vooral om vijanden van de Spanjaarden en Portugezen over te halen zich bij de Nederlanders aan te sluiten.²²⁹ De oorspronkelijke bevolking moest volgens Van Nassau-Siegen worden genezen van hun heidense praktijken, waarmee hij de inheemse bevolking wilde bekeren en hen gebruiken tegen de Iberische aanvallen.²³⁰ Ook had elk dorp een eigen protestantse geestelijke voor godsdienstonderricht.²³¹ De Nederlandse kolonie en de nederlagen die die kolonie toebracht aan de Portugezen, zorgde daarmee ook voor angst onder de Portugese Jezuïeten. Niet alleen konden zij een deel van de inheemse bevolking niet meer bekeren tot het katholicisme, maar vreesde zij ook dat door de overwinningen van

²²⁴ Jonathan Israel, Stuart Schwartz en Michiel Van Groesen, *The Expansion of Tolerance : Religion in Dutch Brazil (1624-1654)* (Amsterdam 2007) 24.

²²⁵ Hemming, *Het rode goud*, 285-286.

²²⁶ OWIC, 88. *Brief (kopie) van gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau en raden aan de Heren XIX. 1638 mei 29, N.A., 1.05.01.01, 53, OWIC, 135. Extracten uit secrete resoluties van gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau en de raden H. Hamel, A. van Bullestrate en D. Codde van der Burgh, van 23 maart tot 17 augustus 1643. 1643 augustus 17, N.A., 1.05.01.01, 58.*

²²⁷ Frans Schalkwijk, *The Reformed Church in Dutch Brazil (1630-1654)* (Zoetermeer 1998) 173.

²²⁸ Gilberto Freyre, ‘Johan Maurits van Nassau-Siegen from a Brazilian Viewpoint’, in: van der Boogaart ed., *Johan Maurits van Nassau-Siegen*, 245.

²²⁹ Israel, Schwartz en Van Groesen, *The Expansion of Tolerance*, 14-17.

²³⁰ Schalkwijk, *The Reformed Church*, 175.

²³¹ Hemming, *Het rode goud*, 284.

de Hollanders de oorspronkelijke bewoners van Amerika het Nederlandse geloof als het sterkste en daarmee het beste geloof zouden zien.²³² Uit een vrij onbekende brief van koning Lodewijk XIII van Frankrijk kan er worden opgemaakt dat hij zich ook bemoeide met de verspreiding van het calvinisme in Brazilië en vroeg hij dan ook aan Johan Maurits toestemming om Franciscanen naar Nederlands-Brazilië te sturen om de bevolking te bekeren.²³³ Deze brief was aan dovemansoren gericht, want hoewel Johan Maurits tolerant was tegenover de aanwezige katholieken, verdreef hij verschillende katholieke missionarissen uit de kolonie.²³⁴

Op het gebied van religie heeft Van Nassau-Siegen dus een kleine invloed gehad op het dagelijks leven van de inheemse bevolking, alleen werd dit niet altijd gewaardeerd. Daarnaast leverde het soms stammen op die argwanender tegenover de Nederlanders stonden, juist omdat zij hun geloof onder de inheemse bevolking wilden verspreiden.²³⁵ Hoewel Johan Maurits bekend staat om zijn geloofstolerantie (al was dit dan alleen voor Europese religies), het meest bekend is hij van zijn interesse in de cultuur van de inheemse bevolking.²³⁶ De exotische kant van de oorspronkelijke bewoners van Amerika vond Johan Maurits zeer interessant, al was deze interesse tweeledig. Allereerst zorgde die interesse en het inzetten van schilders zoals Albert Eckhout voor de basis van zijn bekendheid als held van de inheemse bevolking onder de bevolking in de Republiek en daarbuiten.²³⁷ Daarnaast kon hij door middel van zijn onderzoek naar de inheemse culturen de stammen controleren.²³⁸

Eén van de manieren waarop Johan Maurits die culturen onderzocht en tegelijkertijd de stammen kon controleren was via een systeem dat de WIC van de Portugezen had overgenomen. Dit systeem werd zo opgesteld dat er een commandeur van de Nederlanders bij de inheemse stammen kwam wonen en deze stammen zowel aan het werk stelde als beschermde tegen uitbuiting door bijvoorbeeld plantagehouders.²³⁹ Deze methode werd niet alleen gebruikt om troepen te ronselen, maar kwam later ook van pas om de inheemse

²³² Vieira, *Een natte hel*, 128-129.

²³³ OWIC, 17. *Brief (kopie) van koning Lodewijk XIII van Frankrijk aan Johan Maurits van Nassau. 1640 april 19*, N.A., 1.05.01.01, 55.

²³⁴ Hemming, *Het rode goud*, 283.

²³⁵ Schalkwijk, *The Reformed Church*, 175.

²³⁶ Freyre, 'Johan Maurits van Nassau-Siegen', 245.

²³⁷ Van Groesen, *Amsterdam's Atlantic*, 170-172.

²³⁸ Meuwese, *Partners in Trade*, 163.

²³⁹ Willem Schott, *Cort relaes ende sommierlijcke descriptie van de landen, steden ende forteressen van Brasil*, als in: De Mello en Teensma (ed.) *Nederlanders in Brazilië*, 209.

stammen te gebruiken als werkers voor op de plantages.²⁴⁰ Al met al leverde deze methode van de Brasiliaanse stammen in de gaten houden de nodige problemen op voor de stammen (zie hieronder) en de nodige informatie voor Johan Maurits.²⁴¹

De diplomatieke betrekkingen tussen Johan Maurits en de oorspronkelijke bevolking van Amerika werden door deze manier van controle sterk beïnvloed. Er was hierdoor dagelijks contact tussen afgevaardigden van Johan Maurits en de inheemse stammen. Daarnaast werd er bescherming geboden aan de stammen zowel tegen de Portugezen als tegen de eigen Nederlandse kolonisten. Johan Maurits zond ook een aantal afgezanten naar stammen waar nog geen vriendschappelijke banden mee waren ontwikkeld.²⁴² Echter was dit systeem zeer corrupt en gebruikten de commandeurs hun positie om zichzelf te verrijken over de rug van de inheemse bevolking.²⁴³ Gedeon Morris de Jonge, een voormalig krijgsgevangene van de Portugezen in Brazilië die bekend was met het leven onder de oorspronkelijke bevolking in Maranhão en die de taal van de stammen sprak, schrijft in zijn vele brieven hoe de inheemse stammen worden uitgebuit en tot slaaf gemaakt.²⁴⁴ De Nederlandse verovering van Maranhão in 1641 bracht nog meer wantoestanden met zich mee, waaronder het verkopen van inheemse stammen als slaven in het Caribisch gebied.²⁴⁵

De rol van Johan Maurits hierin is er één die de diplomatieke betrekkingen met de uitgebuite stammen misschien niet positief wist te beïnvloeden, maar in ieder geval probeerde te redden wat er te redden viel om deze misstanden te veranderen. Wanneer Johan Maurits te horen kreeg dat bepaalde commandeurs zich misdroegen en de oorspronkelijke bevolking exploiteerden, greep hij in door deze commandeurs af te zetten en te vervolgen.²⁴⁶ Daarnaast richtte Johan Maurits een aantal dorpen op rond de hoofdstad in Recife, zodat deze dorpen goed in de gaten konden worden gehouden en de corruptie de kop in worden gedrukt.²⁴⁷ Naast al deze maatregelen zond hij vanaf 1639 een speciale commandeur uit die de dorpen moesten controleren: “opdat te beter ordre onder deselve

²⁴⁰ OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden van Brazilië, Gouverneur en Raden van Brazilië en de Hoge Regering van Brazilië, 1643 (mrt) 13 - 1645 (sep) 8*, N.A., 1.05.01.01, 70.

²⁴¹ De Laet, *Iaerlyck Verhael*, 91.

²⁴² Meuwese, *Brothers in Arms*, 150.

²⁴³ Gedeon Morris de Jonge, *Verscheidene brieven*, Revista do instituto histórico e geográfico brasileiro, Tomo LVIII - Parte I, 237-320.

²⁴⁴ Ibidem.

²⁴⁵ Ibidem.

²⁴⁶ OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden*, 1.05.01.01, 68.

²⁴⁷ De Jonge, *Verscheidene brieven*, Revista do instituto histórico e geográfico brasileiro.

Brasilianen mochte werden gehouden is [de speciale commandeur] vanhier vertrocken om alle de aldeas om de noort te visiteren".²⁴⁸ Via deze controle hoopte Johan Maurits de verdere uitbuiting tegen te gaan en de banden met de inheemse bevolking te verbeteren. Mede vanwege de afstand die de dorpen hadden tot de hoofdstad en het minieme werk wat één speciale commandeur kon beginnen tegen deze misstanden, konden deze nooit helemaal worden uitgebannen. Toch is deze manier van het verbeteren van het contact tussen de Nederlandse kolonisten en de oorspronkelijke bevolking van Amerika, een redelijke bijdrage die Johan Maurits heeft kunnen leveren aan het verbeteren van de diplomatieke betrekkingen tussen beide partijen.

2.3 Het einde van een tijdperk

Nadat de Portugezen en de Nederlanders een wapenstilstand aan waren gegaan, veranderde ook de relatie tussen de Nederlanders en de oorspronkelijke bevolking van Amerika. Uit een speciale vergadering belegd in 1642 tussen Johan Maurits, de Nederlands-Braziliaanse Raad en de speciale commandeur kwam naar voren dat hun visie over de Brasilianen sinds de vrede er niet op vooruit was gegaan en ze de inheemse hoofden zagen als dronkenlappen die hun eigen volk niet onder de duim konden houden.²⁴⁹ Eén van de Potiguars die in 1625 naar de Republiek was gebracht, daar Nederlands had geleerd en nu als tolk voor de Nederlanders werkte, werd in 1642 door Johan Maurits op het matje geroepen, omdat hij vaak dronken was en zich regelmatig misdroeg.²⁵⁰

Naast de problemen met het alcohol gebruik van de vriendschappelijke Brasilianen, had Johan Maurits nog meer problemen met de lokale stamhoofden vanwege de missie naar Afrika. Zoals in paragraaf 2.1 besproken, gingen de Nederlanders vanuit Brazilië vlak voor de vrede met de Portugezen op missie om in Afrika onder andere Luanda te veroveren. Van de tweehonderd Brasiliaanse mensen die meegingen, keerde maar de helft terug. Bij hun terugkeer klaagde een groot gedeelte van de stamhoofden van de vriendschappelijke stammen dat ze vonden dat de Nederlanders de Brasilianen als vervangbaar zagen.²⁵¹ Hierop besloot Johan Maurits een speciale ontmoeting met 42 stamhoofden te houden, om de

²⁴⁸ OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden*, 1.05.01.01, 68.

²⁴⁹ OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden*, 1.05.01.01, 69.

²⁵⁰ Ibidem.

²⁵¹ Ibidem.

gemoederen te bedaren.²⁵² Deze en andere problemen met onder andere de verspreiding van het calvinisme en het gebruik van inheemse stammen als slaven, zorgde ervoor dat de Portugese kolonisten hun kans zagen om wat aan de Nederlandse overheersing in Brazilië te doen.

Franciscaanse en Jezuïtische missionarissen trokken rond door Maranhão en Pará, de in 1641 door de Nederlanders veroverde gebieden, om daar te preken tegen slavernij van de Nederlanders.²⁵³ Hiermee wisten de Portugezen de steun van duizenden inheemsen te verkrijgen.²⁵⁴ In oktober 1642 kwam het tot een hoogtepunt toen de geronselde inheemse krijgers het Nederlandse Fort Calvario en de stad Saint Luiz in het gebied aanvielen.²⁵⁵ De in Maranhão aanwezige arbeiders uit Ceará wilden na deze aanval graag terug naar hun stammen, maar het antwoord van Maurits en de Raad liet te lang op zich wachten (tot maart 1644).²⁵⁶ Begin 1644 hadden de Tarairiu van koning Jandovi (zie hoofdstuk 1), zonder Jandovi's toestemming, het Fort São Sebastio overgenomen.²⁵⁷ In februari hadden inheemse krijgers van dezelfde stam diverse Nederlanders gedood, waarna in maart van dat jaar het garnizoen van Fort São Sebastio volgde.²⁵⁸

Voor Johan Maurits waren bovenstaande gebeurtenissen de laatste die hij als gouverneur van Nederlands-Brazilië zou meemaken. In 1642 waren de Heren XIX en Johan Maurits tot zijn ontslag gekomen, mede door de troepenreductie van de WIC in Brazilië.²⁵⁹ Uiteindelijk vertrok Johan Maurits in mei 1644 vanuit Recife, begeleid door een grote groep burgers, om te scheep te gaan in Paraíba.²⁶⁰ In juli 1644 kwam Johan Maurits weer aan op Texel en was hij na zeven jaar afwezigheid weer terug in de Republiek.²⁶¹ Na het vertrek van Johan Maurits uit Nederlands-Brazilië kwam er steeds meer verval in de kolonie en de diplomatieke betrekkingen met de inheemse bevolking.²⁶² Er kwam geen nieuwe gouverneur, wat het lastig onderzoeken maakt hoe het regime van Johan Maurits verschild

²⁵² Ibidem.

²⁵³ OWIC, 154, *Brief van Gedion Morris, te St. Lowijs de Merenjhon, aan de bewindhebbers van de kamer Zeeland. 1642 april 7*, N.A., 1.05.01.01, 57.

²⁵⁴ Meuwese, *Brothers in Arms*, 167.

²⁵⁵ Barlaeus, *Nederlandsch Brazilië*, 312.

²⁵⁶ De Jonge, *Verscheidene brieven*, Revista do instituto histórico e geográfico brasileiro.

²⁵⁷ Meuwese, *Brothers in Arms*, 167.

²⁵⁸ De Mello en Teensma (ed.) *Nederlanders in Brazilië*, 222, Meuwese, *Brothers in Arms*, 169.

²⁵⁹ OWIC, 44, *Brief (duplicaat van kopie) van gouverneur-generaal Johan Maurits van Nassau, te Mauritsstad, aan de vergadering van de Heren XIX betreffende zijn ontslag. 1642 oktober 25*, N.A., 1.05.01.01, 57.

²⁶⁰ Bouman, *Johan Maurits Van Nassau*, 81.

²⁶¹ Ibidem, 82.

²⁶² Klooster, *The Dutch Moment*, 80-83.

met dat van zijn opvolger. De WIC zette vanuit de Republiek, op aanraden van Van Nassau-Siegen, een systeem van zelfbestuur op met grote vrijheden voor de Brazilianen.²⁶³ Dit systeem kwam echter nooit van de grond door de opstand van de Portugese kolonisten en de verdrijving van de Nederlanders uit een deel van Pernambuco in juni 1645.²⁶⁴

Toch is het opmerkelijk dat de meeste invloed die Johan Maurits op de situatie binnen Nederlands-Brazilië heeft gehad, plaatsvond nadat hij al uit Brazilië was vertrokken en hij geen gouverneur meer was. Het opgezette systeem van de WIC is een voorbeeld van een door de WIC ondersteunde poging tot de verbetering van de levensomstandigheden van de oorspronkelijke bewoners van Amerika, naar aanleiding van een brief van Johan Maurits. In zijn gehele carrière als gouverneur heeft hij niet zoveel impact gehad op de levensomstandigheden van alle Brazilianen. Door de Portugese opstand faalde dit systeem echter en gingen de diplomatieke betrekkingen met de inheemse bevolking bergafwaarts.

De Nederlandse kolonisten waren erg afhankelijk van de oorspronkelijke bevolking om stand te kunnen houden in Brazilië.²⁶⁵ De Tarairiu van koning Jandovi bleven loyaal aan de WIC, maar konden opnieuw moeilijk onder controle worden gehouden en richtte onder leiding van een Nederlandse commandeur een slachting aan onder Portugese kolonisten.²⁶⁶ Majoor Garstman gaf daarna opdracht aan zowel zijn soldaten als aan de Brazilianen onder zijn leiding, om de verantwoordelijke commandeur te vermoorden.²⁶⁷ Veel Brazilianen bleven de Nederlanders steunen in hun strijd tegen de Portugezen, al was dit meer uit angst voor de Portugezen dan uit liefde voor de Nederlanders.²⁶⁸ De diplomatieke betrekkingen tussen de Nederlandse kolonisten en de inheemse bevolking bleef daardoor vooral een alliantie uit noodzaak en zelfbehoud. Door de druk die de Portugezen bleven uitoefenen op deze alliantie liepen de betrekkingen steeds meer schade op.²⁶⁹ De capitulatie van de Nederlanders op 26 januari 1654 maakte een einde aan de diplomatieke betrekkingen tussen de kolonie van Nederlands-Brazilië en de oorspronkelijke bewoners van Amerika.²⁷⁰

²⁶³ Meuwese, *Brothers in Arms*, 170-171.

²⁶⁴ Den Heijer en Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart*, 36-37.

²⁶⁵ Meuwese, *Brothers in Arms*, 172.

²⁶⁶ OWIC, *Notulen van Hoge en Secrete Raden*, 1.05.01.01, 70, OWIC, 130, *Generale brief (duplicaat) van de hoge raden Henric Hamel en A. van Bullestrate aan de vergadering van de Heren XIX, gedateerd 31 juli, met naschrift van 2 augustus 1645*. 1645 augustus 2, N.A., 1.05.01.01, 60.

²⁶⁷ Boxer, *The Dutch in Brazil*, 172-173.

²⁶⁸ Meuwese, *Brothers in Arms*, 174.

²⁶⁹ *Ibidem*, 176-189.

²⁷⁰ Boxer, *The Dutch in Brazil*, 241.

De diplomatieke betrekkingen tussen Johan Maurits van Nassau-Siegen en de oorspronkelijke bevolking van Amerika waren nauwelijks gebaseerd op militaire samenwerking, maar kwamen vooral tot stand door Johan Maurits invloed op het dagelijks leven van de inheemse stammen. Op militair gebied waren de meeste samenwerkingen al aangegaan voordat Johan Maurits in Brazilië aankwam en liepen ook na het vertrek van Van Nassau-Siegen gewoon door. De interactie die tot stand kwam door Van Nassau-Siegens regime, vond zijn weerklank in het dagelijks ritme van de oorspronkelijke bewoners. De opzet van de scholing en de kerstening van de stammen werkte niet goed bij aan de positieve ontwikkeling van de diplomatieke betrekkingen. Hoewel deze manier van scholing en kerstening ook al bestond voor de komst van Johan Maurits naar Brazilië, bleek Johan Maurits' religieuze tolerantie zich niet uit te strekken tot de religies van de inheemse bevolking, maar ging hij gewoon verder met kerstenen. Het systeem van commandeurs was één van de weinige systemen waardoor Johan Maurits persoonlijk de diplomatieke betrekkingen met de stammen wist te verbeteren. Niet dat het systeem door de oorspronkelijke bewoners van Amerika werd gewaardeerd, het systeem was namelijk erg corrupt en dwong de inheemsen tot slavernij, maar de strijd die Johan Maurits hiertegen leverde zal invloed hebben gehad op het beeld dat de stammen hadden van Johan Maurits. Het meeste impact in de dagelijkse diplomatieke betrekkingen zou Johan Maurits na zijn periode als gouverneur gehad kunnen hebben, maar door de Portugese opstand is ook deze invloed uitgebleven.

Al met al had Johan Maurits persoonlijk zeer weinig invloed op de diplomatieke betrekkingen met de oorspronkelijke bevolking. Het systeem wat de WIC had uitgedacht voor Van Nassau-Siegens komst naar Nederlands-Brazilië was moeilijk te veranderen en had geen positieve invloed op de relatie met de oorspronkelijke bevolking. Daarnaast had Johan Maurits niet genoeg macht om de relatie met de inheemse bevolking naar een hoger niveau te tillen dan een alliantie die grotendeels was gebaseerd op een wederzijdse vijand en noodzaak. Het volgende hoofdstuk zal uitwijzen dat Peter Stuyvesant meer invloed had wat betreft de diplomatieke betrekkingen met de inheemse bevolking.

Hoofdstuk 3 – De oorsprong van Nieuw-Nederland

De Nederlandse contacten met de oorspronkelijke bevolking van Noord-Amerika liepen alles behalve soepel. De kolonisten moesten schipperen in oorlogen tussen de verschillende stammen, zoals de Munsees (de verzamelnaam voor onder andere de Esopus, Minisinks en Raritans), de Unamins, Iroquois, Susquehannocks en Algonquian.²⁷¹ Daarnaast vochten ze zelf ook oorlogen uit met deze stammen, zoals in de Oorlog van Kieft en de Perzikoerlog.²⁷² Dit hoofdstuk zal beginnen met een korte geschiedenis van de totstandkoming van de kolonie van Nieuw-Nederland tot het moment dat Peter Stuyvesant als directeur werd aangesteld. Daarna zal in het hoofdstuk eerst nog een korte schets worden gegeven van het leven en de loopbaan van Stuyvesant, waarna er wordt overgegaan tot de diplomatieke betrekkingen met de oorspronkelijke bewoners voordat Stuyvesant als directeur van Nieuw-Nederland werd aangesteld.

3.1 Nieuw-Nederland tot de komst van Stuyvesant

De kolonie van Nieuw-Nederland ontstaat in 1624 wanneer er voor het eerst permanente Nederlandse bewoning aanwezig is in het gebied dat nu bekend staat als de staat New York (zie kaart 3).²⁷³ Voor de huidige inwoners van New York en New York City is deze startdatum van groot belang, maar die startdatum heeft op de mensen uit de vroege zeventiende eeuw weinig indruk gemaakt.²⁷⁴ Het gebied van Nieuw-Nederland was voor 1624 al meermaals bezet door kolonisten, maar deze bleven tot 1624 niet permanent.²⁷⁵ Toch besloot de WIC over te gaan tot permanente kolonisatie van het gebied, in tegenstelling tot de in 1614 opgerichte Compagnie van Nieuwnederlant.²⁷⁶

²⁷¹ Otto, *The Dutch-Munsee Encounter*, 2-5.

²⁷² Meuwese, *Brothers in Arms*, 252.

²⁷³ Jaap Jacobs, *New Netherland : A Dutch Colony in Seventeenth-Century America* (Leiden 2005) 19.

²⁷⁴ Frederik Caspar Wieder, *De Stichting Van New York in Juli 1625 : Reconstructies En Nieuwe Gegevens Ontleend Aan De Van Rappard Documenten* (Zutphen 2009) 3.

²⁷⁵ Jacobs, *The Colony of New Netherland*, 20-21.

²⁷⁶ Wim Klooster, 'The Place of New Netherland in the West India Company's Grand Scheme', in: Joyce Goodfriend ed., *Revisiting New Netherland : Perspectives on Early Dutch America* (Leiden 2005) 58.

Kaart 3 – Nieuw-Nederland (1649) met onder andere Nieuw Engeland, Nieuw Zweden en de inheemse stammen

Augustijn Heerman, *Novi belgii novæque angliaë nec non partis virginiaë tabula*, Het Nationaal Archief, 4. VELH 568D.

Dit komt onder andere voort uit de WIC die van mening was dat je land alleen mocht claimen als er permanente bewoning aanwezig was, niet vanwege de vele rijkdommen die ze dachten te kunnen vergaren in Noord-Amerika.²⁷⁷ Zoals in hoofdstuk 1 bekeken, werd rond dezelfde tijd als het begin van de kolonisatie van Nieuw-Nederland, een poging gedaan om Portugees-Brazilië over te nemen. Hierdoor werd er door de WIC veel meer aandacht, troepen en geld besteed aan Brazilië, dan aan Nieuw-Nederland.²⁷⁸ De Nederlandse kolonisten in Nieuw-Nederland hadden, net als de directeur van de kolonie, daardoor veel

²⁷⁷ Jacobs, *The Colony of New Netherland*, 30.

²⁷⁸ Klooster, *The Dutch Moment*, 35-39.

meer vrijheid om hun eigen plan te trekken en de kolonie naar hun eigen inzicht op te bouwen.²⁷⁹ De permanente bewoning werd gevestigd om de claims van onder andere Engeland het zwijgen op te leggen, aangezien deze via hun ambassadeur in Den Haag officieel bezwaar begonnen te maken tegen de claims van Nederland in Noord-Amerika.²⁸⁰ De volgende opgave was het aantrekken van kolonisten en het winstgevend maken van de kolonie.

Tussen 1624 en de aanstelling van Peter Stuyvesant in 1645 en zijn aankomst in 1647 als Directeur-Generaal van de kolonie zit nog een hoop geschiedenis, waaronder oorlog met de inheemse bevolking.²⁸¹ Vanaf de permanente bewoning van Nieuw-Nederland worden er expedities uitgezet om het gebied te verkennen en forten gebouwd om de kolonie te beschermen. Twee van de expedities werden uitgezet op de Zuydtrivier (hedendaagse Delaware rivier) en de Noort-Rivier (hedendaagse Hudson rivier).²⁸² De eerste verkenningen van het land kwamen echter voort uit de plaatsing van kolonisten door de eerste directeur van de kolonie, Cornelis May.²⁸³ May stuurde elke groep kolonisten een andere kant uit om vanuit hun nieuwe posities defensie-en handelsposten op te zetten.²⁸⁴ Bij terugkomst in de Republiek in oktober 1624 kon May melden dat er een fort, Fort Wilhelmus, was gebouwd aan de Zuydtrivier.²⁸⁵

De opvolger van May, Willem van Hulst, ging verder met het uitbreiden van de kolonie en het drijven van handel.²⁸⁶ Daarnaast was Van Hulst niet alleen naar Nieuw-Nederland gekomen, maar werd hij begeleid door de ingenieur Crijn Fredericksz.²⁸⁷ Fredericksz had instructies meegekregen voor de bouw van een fort, wat later bekend zou staan als Fort Amsterdam.²⁸⁸ Tussen de start van Nieuw-Nederland en het verlaten van de

²⁷⁹ Ibidem.

²⁸⁰ Wieder, *Stichting van New York*, 10.

²⁸¹ Ligtenberg, *De Nieuwe Wereld*, 47-48, Kessler en Rachlis, *Peter Stuyvesant*, 5.

²⁸² Jacobs, *The Colony of New Netherland*, 4.

²⁸³ Nicolaas Jansz. van Wassenaar, *Historisch Verhael Alder Ghedenck-weerdichste Geschiedenisse, Die Hier En Daer in Europa, Als in Duijtsch-lant, Vranckrijck, Enghelant, Spaengien, Hungarijen, Polen, Sevenberghen, Wallachien, Moldavien, Turckijen En Neder-Lant, Van Den Beginne Des Jaers 1621 ... Tot Octobri, Des Jaers 1632, Voorgevallen Syn*, Volume 4 (Amsterdam 1632) 38.

²⁸⁴ Firth Haring Fabend, *New Netherland in a Nutshell : A Concise History of the Dutch Colony in North America* (Albany 2012) 11.

²⁸⁵ Jacobs, *The Colony of New Netherland*, 30.

²⁸⁶ Van Wassenaar, *Historisch Verhael*, 38.

²⁸⁷ Fabend, *New Netherland in a Nutshell*, 11.

²⁸⁸ Bewindhebbers van de WIC, *Particuliere instructie voor Crijn Fredericksz, 25 april 1625*, zoals in: Wieder, *De Stichting van New York*, 149-160.

kolonie door Fredericksz in 1627 zijn ongeveer zes forten gebouwd, die in alle richtingen en hoeken van de kolonie stonden.²⁸⁹ Ook na het vertrek van Fredericksz bleven de kolonisten forten bouwen om zich te kunnen verdedigen tegen de dreigingen van de Engelsen, de Zweden en de oorspronkelijke bewoners van Amerika.

In de lente van 1626 wordt Van Hulst vervangen door Peter Minuit.²⁹⁰ Minuit staat vooral bekend om het kopen van Manhattan van de oorspronkelijke bewoners van dat gebied. Hoewel er veel verhalen bestaan over de aanname dat de inheemse bevolking die Manhattan verkochten daar helemaal niet woonden of dat de oorspronkelijke bewoners van Manhattan vreselijk werden opgelicht, feit blijft dat na de 'koop' de Nederlanders het gebied introkken en het als hun eigen beschouwden.²⁹¹ In de verschillende jaren daarna 'kochten' de Nederlanders nog een hoop ander land van de inheemse stammen.²⁹²

Nieuw-Nederland breidde zich qua grondoppervlakte dusdanig uit dat de WIC problemen had met het vinden van mensen om in de kolonie te gaan wonen.²⁹³ Andere problemen waren onder andere dat de kolonisten weinig eten gingen verbouwen, maar vooral bezig waren met de handel met de oorspronkelijke bevolking.²⁹⁴ Hierop besloot de WIC in te gaan op het voorstel van Kiliaen van Rensselaer (zie hoofdstuk 1) en gingen ze de kolonisatie uitbesteden.²⁹⁵ Daarnaast gaf de WIC in 1629 ook hun monopolie op de handel op, afgezien van de handel in pelzen, en lieten ze mensen vrij om met de inheemse stammen te handelen.²⁹⁶ Hierdoor kregen de kolonisten en handelaren meer vrijheid, aangezien de WIC verantwoording moest afleggen bij de Staten-Generaal van de Republiek, maar kooplieden dit niet hoefden.²⁹⁷ Daarnaast kon de WIC zich zo meer focussen op de voorbereidingen voor de hernieuwde aanval op Portugees-Brazilië die in 1630 zou

²⁸⁹ Jaap Jacobs, *Dutch Colonial Fortifications in North America 1614-1676* (Amsterdam 2015) 3.

²⁹⁰ Fabend, *New Netherland in a Nutshell*, 12.

²⁹¹ Nathaniel Benchley, 'The \$24 Swindle. The Indians who sold Manhattan were bilked, all right, but they didn't mind—the land wasn't theirs anyway', *American Heritage* 11, no. 1 (1959), James Barron, 'The Sale of Manhattan, Retold From a Native American Viewpoint', *The New York Times* (19-11-2014), Meuwese, *Brothers in Arms*, 236.

²⁹² Otto, *The Dutch-Munsee Encounter*, 96.

²⁹³ Ligtenberg, *De Nieuwe Wereld*, 35-36.

²⁹⁴ Fabend, *New Netherland in a Nutshell*, 15-16.

²⁹⁵ Ligtenberg, *De Nieuwe Wereld*, 36.

²⁹⁶ Klooster, 'The Place of New Netherland', 67-68.

²⁹⁷ Ligtenberg, *De Nieuwe Wereld*, 36.

plaatsvinden.²⁹⁸ De laatste belemmeringen werden tussen 1638 en 1640 opgeheven, toen de WIC onder andere de scheepvaart tussen Nieuw-Nederland en de Republiek vrij gaf.²⁹⁹

Hoe meer de WIC zich terugtrok uit de kolonie, des te meer macht de private ondernemers kregen. Dit is vooral terug te zien in de serie “Vrijheeden ende exemptien” uit 1629.³⁰⁰ Hierin kregen private ondernemers de kans om hun eigen kolonie binnen Nieuw-Nederland te stichten, zolang ze verantwoording konden afleggen aan de directeur van Nieuw-Nederland.³⁰¹ De bedenker van dit voorstel en één van de Heren XIX, Van Rensselaer, wist uiteindelijk de grootste kolonie binnen Nieuw-Nederland te stichten, genaamd Rensselaerswijck.³⁰² Dit was het enige patroonschap dat uiteindelijk niet werd terug verkocht aan de WIC, maar bleef bestaan tot wanneer de Engelsen het patroonschap in 1665 afschaften.³⁰³

Buiten Rensselaerswijck bleef de regeringsvorm van de WIC uit 1624 vrijwel tot het einde van Nieuw-Nederland bestaan.³⁰⁴ Deze regeringsvorm hield onder andere in dat Nieuw-Nederland zou worden geleid door een directeur, die werd ondersteund door een Raad.³⁰⁵ Zowel de directeur als de Raad waren uiteindelijk tot verantwoording verplicht aan de bewindhebbers van de WIC.³⁰⁶ Verder was de regeringsvorm tot ongeveer 1640 hetzelfde als die bij de koloniën van de VOC.³⁰⁷ De belangrijkste reden voor de veranderde regeringsvorm was het openstellen van de handel in vachten in 1640. Hierdoor verloor de WIC veel van haar controlemiddelen over de kolonisten, al was de openstelling van de handel wel nodig om kolonisten naar de kolonie te lokken.³⁰⁸ Daarnaast werd de controle op de kolonie vanaf 1654 weer sterker, door het verplaatsen van de aandacht van de WIC van

²⁹⁸ Klooster, *The Dutch Moment*, 35-39.

²⁹⁹ Ibidem, ‘The Place of New Netherland’, 68.

³⁰⁰ Heren XIX van de WIC, *Vrijheeden ende exemptien voor alle patronen, meesters ofte particulieren, die op Nieu Nederlandt eenige colonien oft vee sullen planten, beraemt ende gegeven bij de Bewinthebberen vande Generale, goetroyeerde Westindische Compagnie ter Vergadering vande XIXen, met approbatie van de Hoog Mogende Heeren Staten Generael der Vrije Vereenichd Nederlanden*, 7 juni 1629.

³⁰¹ Ibidem.

³⁰² Fabend, *New Netherland in a Nutshell*, 19-20.

³⁰³ Jacobs, *The Colony of New Netherland*, 70-71.

³⁰⁴ Ligtenberg, *De Nieuwe Wereld*, 44-45.

³⁰⁵ De Staten-Generaal der Zeven Verenigde Nederlanden en de WIC, *Provisionele ordere daer op de respective colonen aengenomen ende affgesonden sijn in dienste vande Westindische Compagnie naer Nieu Nederlandt om haer verblyff te nemen op de rievier vanden vorst Mauritius, ofte op andere soodanige plaetse als hen luijden doorden Commandeur ende synen raet aangewesen sal worden*, 30 maart 1624.

³⁰⁶ Ibidem.

³⁰⁷ Jacobs, *The Colony of New Netherland*, 76.

³⁰⁸ Fabend, *New Netherland in a Nutshell*, 25-26.

Brazilië naar Noord-Amerika. De vrijheid van de kolonisten leidde echter tot veel wrijving met de in 1638 aangestelde directeur Willem Kieft. Waar de directeur van Nieuw-Nederland nog wel zeggenschap over had waren de betrekkingen met de buitenlandse machten. De twee belangrijkste spelers in het gebied buiten de Republiek, waren Engeland en Zweden.

De aanwezigheid van de Zweden duurde van 1638 tot 1655, vanaf de stichting van de kolonie Nieuw Zweden tot de verovering van die kolonie door Peter Stuyvesant.³⁰⁹ De oprichting van de Zweedse kolonie werd uitgevoerd door diens eerste gouverneur, en tevens oud-directeur van Nieuw-Nederland, Peter Minuit. Van Minuit kwam het idee om vlakbij Nieuw-Nederland een kolonie te stichten en deze Nieuw-Zweden te noemen.³¹⁰ Ook een andere Nederlander en zelfs bewindhebber van de WIC tijdens het ontstaan van Nieuw-Zweden, Samuel Blommaert, hielp bij de oprichting van de Zweedse kolonie.³¹¹ Voor de Zweden was de kolonie van Nieuw-Nederland een grotere bedreiging dan andersom. Hoewel beide partijen land claimden dat de ander ook had geclaimd (net zoals de Engelsen en de inheemse stammen), moesten de Zweden vooral voor de Nederlanders oppassen vanwege de omvang van Nieuw-Nederland en de macht van de Republiek in Europa.³¹² Voor Nederland is de Zweedse kolonie nooit een echte bedreiging geweest, al heeft de verovering van de kolonie wel bijgedragen aan oorlog tussen Nieuw-Nederland en de stammen van de Munsees.³¹³ Daarnaast zorgde de claims over het bezit van land door Nieuw-Zweden ook voor meer wrijving tussen de kolonisten van Nieuw-Nederland en de inheemse bevolking.³¹⁴

De aanwezigheid van de Engelsen is een grotere zorgenpost voor de Nederlandse kolonisten geweest. Allereerst was de Republiek blij met de Engelsen, aangezien vele vanwege religieuze gronden van Nieuw-Engeland naar Nieuw-Nederland kwamen.³¹⁵ Van Rensselaer zag hierin echter geen goede ontwikkelingen en schreef in 1643: "I fear that the arrival of so many Englishmen will later give trouble. The Lord grant that it may turn out better."³¹⁶ Deze stroom Engelsen resulteerde tussen 1642 en 1646 uiteindelijk ook in

³⁰⁹ Gunlög Fur, *Colonialism in the Margins. Cultural Encounters in New Sweden and Lapland* (Leiden 2006) 1.

³¹⁰ Peter Minuit, *Letter of Peter Minuit Proposing the Founding of the Colony of New Sweden*, vert. en uitg. G.B. Keen (1882).

³¹¹ Wieder, *Stichting van New York*, 107.

³¹² Fur, *Colonialism in the Margins*, 119.

³¹³ Otto, *The Dutch-Munsee Encounter*, 143.

³¹⁴ Fur, *Colonialism in the Margins*, 125.

³¹⁵ Kessler en Rachlis, *Peter Stuyvesant*, 55.

³¹⁶ *Brief Kiliaen van Rensselaer*, 1643, zoals geciteerd in: Mariana Griswold Van Rensselaer, *History of the City of New York in the Seventeenth Century, Volume 1: New Amsterdam* (New York 2007) 184.

verschillende Engelse dorpen in WIC gebied, zoals Newtown en Hempstead.³¹⁷ Deze intocht van Engelsen was pas het begin van de Engelse aanwezigheid in en rondom de Nederlandse kolonie, totdat deze werd veroverd in 1664. De Engelsen hadden ook een zeer grote invloed op de Nederlandse relatie met de oorspronkelijke bevolking van Amerika. De Nederlands-Engelse relatie in de Nieuwe Wereld zal daarom verder worden behandeld in paragraaf 3.3.

3.2 Het leven van Peter Stuyvesant tot zijn aankomst in Nieuw-Nederland

Peter Stuyvesant werd geboren in 1611 of 1612 in Scherpenzeel, Friesland.³¹⁸ Na een jaar of tien vertrok de familie Stuyvesant naar Berlikum en weer een aantal jaar later vertrok Peter na het overlijden van zijn moeder uit Berlikum en ging hij in Leeuwarden aan de Latijnse School studeren.³¹⁹ Na de Latijnse School ging Peter Stuyvesant naar de universiteit in Franeker waar hij als artesstudent veel filosofie, taalkundig werk, klassieken en religieus werk bestudeerde.³²⁰ In Franeker raakte Stuyvesant in de put. Tijdens avondjes stappen was hij deelnemer aan de nodige vechtpartijen, raakte hij door hoge rekeningen en schulden financieel aan de grond en ging hij stelen om zijn hoofd boven water te houden.³²¹ Een pamflet gedrukt in 1649 omschrijft Stuyvesant dan ook als:

“een Predicants Soon uyt Vrieslandt/ die wel eer te Franiker de Dochter van zijn eyghen Hospita bestolen hadde/ ende daer over betrapt was/ ende om zijns Vaders wille verschoont is/ anders soude daer wel licht zijn eerste schandael hebben moeten uytstaen/ dese sal Directeur in Kiefts plaetse wesen”³²²

Hierbij moet wel worden vermeld dat hoewel de meeste details kloppen, het pamflet voortkomt uit de memoires (en misschien zelfs de pen van) Cornelis Melijn, een groot tegenstander van Stuyvesant en de WIC in Nieuw-Nederland.³²³ Dit pamflet geeft goed weer

³¹⁷ Fabend, *New Netherland*, 58.

³¹⁸ Jaap Jacobs, *Petrus Stuyvesant. Een levensschets* (Amsterdam 2009) 13.

³¹⁹ Menno Brada, *De jonge Stuyvesant* (Willemstad 1980) 8-9.

³²⁰ Jacobs, *Petrus Stuyvesant*, 17.

³²¹ Brada, *De jonge Stuyvesant*, 18-19.

³²² *Breeden-raedt aende Vereenichde Nederlandsche provincien : Gelreland, Holland, Zeeland, Wtrecht, Vriesland, Over-Yssel, Groeningen / gemaect ende gestelt uyt diverse ware en waerachtige memorien door I. A. G. W. C.* (Antwerpen 1649) 29.

³²³ *Catalogus Universiteit Utrecht, Titelbeschrijving Breeden-raedt*, <http://aleph.library.uu.nl/F/1G1AYGAYLT9839USP941E5Q3S53VGCKQEF7FLLYN2M6MXGE7T1->

dat niet iedereen op de komst van Stuyvesant naar Nieuw-Nederland zat te wachten. De kolonisten binnen Nieuw-Nederland waren verdeeld over de komst van Stuyvesant, omdat sommige liever een ander, edeler persoon zagen worden aangesteld.

Nadat Stuyvesant van de universiteit en uit Franeker verdwijnt, doemt hij pas weer op in de archieven van de WIC. Stuyvesant blijkt in 1635 aan het werk te zijn als commies, een administratieve ambtenaar, op de eilandengroep Fernando de Noronha voor de kust van Brazilië.³²⁴ Datzelfde jaar wordt er melding gemaakt van een overplaatsing van Stuyvesant van Fernando de Noronha naar Pernambuco in Brazilië.³²⁵ In 1638 keerde Stuyvesant terug naar Nederland, waar hij in 1639 wederom vertrok, ditmaal naar Curaçao waar hij als commissaris was aangesteld.³²⁶ Het is daar op Curaçao dat Stuyvesant voor het eerst bekendheid werft.

Na vier jaar in dienst van de WIC op Curaçao zich te hebben opgewerkt, kreeg Stuyvesant in 1642 het directeurschap van Curaçao aangeboden.³²⁷ Op Curaçao had Stuyvesant het lastig, want het eiland was al sinds de verovering moeilijk te verdedigen en niet winstgevend. Daarnaast had Curaçao een groot tekort aan proviand, wat het gebruik van Curaçao als uitvalsbasis voor kaapvaart en verkenningsexpedities zeer lastig maakte.³²⁸ Als laatste had Stuyvesant ook problemen met de handelaren op Curaçao, omdat deze de vriendelijke oorspronkelijke bewoners van Curaçao tegen de kolonie in het harnas jaagden.³²⁹ Voor Stuyvesant waren deze zaken minder van belang, omdat hij zijn zinnen had gezet op de herovering van het eiland Sint-Maarten.

De herovering van Sint-Maarten in maart 1644, het eiland dat volgens gegevens die Stuyvesant had bemachtigd door maar een paar Spaanse soldaten werd verdedigd, werd een regelrechte ramp voor Stuyvesant.³³⁰ Het bericht dat Stuyvesant na het mislukte beleg van Sint-Maarten naar de bewindhebbers van de WIC stuurde, vat de twee grootste nederlagen voor Stuyvesant tijdens dat beleg goed samen: “[de aanval op Sint Maarten was] niet zo

00753?func=direct&=&=&=&doc_library=UBU01&doc_number=989395&_ga=2%2E211529494%2E2009586168%2E1520762039-709086502%2E1512718395&pds_handle=GUEST [11-03-2018], Shorto, *Nieuw Amsterdam*, 195-196.

³²⁴ Jacobs, *Petrus Stuyvesant*, 26.

³²⁵ Kessler en Rachlis, *Peter Stuyvesant*, 45-46.

³²⁶ Jacobs, *Petrus Stuyvesant*, 26.

³²⁷ Kessler en Rachlis, *Peter Stuyvesant*, 46.

³²⁸ Jacobs, *Petrus Stuyvesant*, 26, 34-35.

³²⁹ Kessler en Rachlis, *Peter Stuyvesant*, 46.

³³⁰ Shorto, *Nieuw Amsterdam*, 172.

goed geslaagd als ik had gehoopt, en het is allesbehalve een klein probleem dat ik mijn rechterbeen heb verloren”.³³¹

De herovering van Sint-Maarten zorgde, door de verkeerde informatie die Stuyvesant had verkregen, voor een niet goed bepaalde tactiek zodra bleek dat er veel meer Spanjaarden met een goede uitrustingen en wapens zich in het fort ophielden. Een wisseling van beleg in combinatie met het proberen de Spanjaarden uit te hongeren, een stormloop waarbij verschillende slachtoffers vielen en het onvermogen om de bevoorrading van het fort tegen te houden, bleken genoeg om de Nederlanders teleurgesteld naar Curaçao terug te laten keren.³³² Stuyvesant was in dit alles op de eerste dag zijn rechterbeen verloren, wat voor hem en de mensen om hem heen een schok was.³³³ Die mensen probeerden hem dan ook te helpen bij diens herstel.

Om de stomp te kunnen laten herstellen vertrok Stuyvesant als directeur uit Curaçao en werkte hij in Nederland bij zijn zus en haar man het grootste deel van 1645 aan zijn herstel.³³⁴ Hier werd Stuyvesant verliefd op de zus van zijn zwager en op 13 augustus 1645 trouwde het stel in Breda.³³⁵ In de trouwacte wordt ook een functie van Peter Stuyvesant genoemd, namelijk: “directeur de la part de la Compagni de Oestinde en Nieuw Nederland”.³³⁶ Stuyvesant was op dat moment dus al aangesteld als directeur van Nieuw-Nederland.

Deze aanstelling stamt uit mei 1645 en kwam voort uit de rampzalige toestand in Nieuw-Nederland. In een brief gestuurd op 18 oktober 1644 smeekte de Raad van Nieuw-Nederland aan de bewindvoerders van de WIC om of er zeer snel een gouverneur kon worden gestuurd om voor vrede te zorgen, of dat de gehele Raad met vrouw en kinderen terug mochten komen naar het vaderland.³³⁷ Hierop werd Stuyvesant aangesteld, maar voordat hij naar Nieuw-Nederland kon vertrekken ging er meer dan een jaar voorbij. Als gevolg van problemen rond Nederlands-Brazilië (Johan Maurits was net teruggekeerd uit de kolonie en de Portugezen kwamen in opstand), de (financiële) verliezen die werden geleden in de Caribische koloniën en de oorlog in Nieuw-Nederland had de WIC een schuld van 36

³³¹ Eerdmans en Rüter, *Pieter Stuyvesant*, 52-53.

³³² Jacobs, *Petrus Stuyvesant*, 40.

³³³ John Farret en Pieter Stuyvesant, *Een Pant Van Ware Vrintschap : Trantveersjes En Enkele Andere Gedichten Van Johan Farret En Petrus Stuyvesant*, uitg. Jaap Jacobs (Leiden 2004).

³³⁴ Shorto, *Nieuw Amsterdam*, 180.

³³⁵ Archief Waalse Kerk Breda, *Trouwacte Pierre Stuyvesant et Judith Bayard* (1645), non vidi.

³³⁶ Ibidem.

³³⁷ John Romeyn Brodhead, *Documents relative to the Colonial History of the State of New York; Procured in Holland, England and France*, vol I (1856) 213.

miljoen en had ze niet de middelen om aan dit alles wat te doen.³³⁸ Uiteindelijk arriveerde Stuyvesant op 11 mei 1647 in Nieuw-Nederland, waar hij werd onthaald door de vervangen directeur Kieft en de Nieuw-Nederlandse Raad.³³⁹

3.3 Diplomatie zonder Stuyvesant

De Nederlandse contacten met de oorspronkelijke bevolking van Amerika zijn rond de kolonie van Nieuw-Nederland grotendeels redelijk stroef verlopen. In het begin van de kolonisatie waren de kolonisten en de inheemse stammen, naast handel, nog nauwelijks in contact geweest. Vanuit de Republiek en de WIC wilden de bewindvoerders dat het contact zo soepel mogelijk verliep, aangezien de handel, en dan vooral de handel in bevervellen en wampum³⁴⁰, een van de weinige zaken in Nieuw-Nederland was die geld opleverde. De opdracht die directeur Van Hulst mee had gekregen in het contact leggen met de oorspronkelijke bewoners was om zo vriendelijk mogelijk met ze om te gaan:

“Dat oock van niemants der Indianen eenich leet, ghewelt, bedroch, spot ofte smaet aenghedaen worde maer dat benefens den goeden handel oock alle vromicheyt, ghetrouwicheyt ende sinceriteyt aende selve bewesen worden in alle contracten, handelingen ende conversatien sonder haer door vercortinghe van elle, mate, gewichte ofte getal te bedrieghen ende doorgantsch [in] vriendelyckheyt met de selve omgaan.”³⁴¹

Toch escaleerde het contact snel, door acties en reacties van beide kanten.

Eén van de escalaties kwam voort uit de oorlog tussen de Mahicanen en de Mohawks. Het bestuur van Nieuw-Nederland had opdracht gekregen zich hier zoveel mogelijk buiten te houden.³⁴² Echter hielpen Nederlandse kolonisten de Mahicanen bij een aanval op de Mohawks, wat weer op een aanval leidde op de commandant van Fort Oranje, van waaruit de kolonisten kwamen die de Mahicanen hadden geholpen.³⁴³ Door de dood

³³⁸ Jacobs, *Petrus Stuyvesant*, 44-45.

³³⁹ Shorto, *Nieuw Amsterdam*, 193.

³⁴⁰ Wampum was de benaming voor paars en witgekleurde schelpenkralen.

³⁴¹ *Instructie voor Willem Verhulst, januari 1625*, WIC, zoals in: Wieder, *de stichting van New York*, 121-134.

³⁴² Shorto, *Nieuw Amsterdam*, 66.

³⁴³ Ibidem.

van commandant Van Crieckenbeeck was Peter Minuit, die Van Hulst in 1626 had opgevolgd als directeur van Nieuw-Nederland, genoodzaakt om als een van zijn eerste beslissingen als directeur de kolonisten van afgelegen plaatsen terug te roepen en in het zuiden van Manhattan te positioneren.³⁴⁴ Vanaf 1626 ontstaat er door beide acties een haat-liefde verhouding tussen de oorspronkelijke bewoners van Amerika en de kolonisten van Nieuw-Nederland.

De miscommunicatie over de afspraken die er bestonden over het 'gekochte' land door Minuit en andere kolonisten en wie dit nu mocht bebouwen en bewonen, zorgde voor onderlinge wrijving.³⁴⁵ Dit escaleerde bij de aanstelling van Willem Kieft als directeur in 1638. De combinatie van Kiefts diplomatieke handelingen, de uitbreiding van de kolonie en factoren van buitenaf zorgden ervoor dat er vanaf 1639 gevechten uitbraken tussen de kolonisten van Nieuw-Nederland en de inheemse krijgers.³⁴⁶

De oorlog die volgde, ook wel bekend als de Oorlog van Kieft, de Wappinger Oorlog of de Eerste Nederlandse-Munsee Oorlog, duurde tot 1645 wanneer er "a firm inviolable peace" tussen de verschillende Munsee stammen en de kolonie van Nieuw-Nederland wordt getekend.³⁴⁷ Door zijn eigen beleid was Kieft de steun van de kolonisten en de WIC kwijt en werd hij teruggeroepen naar de Republiek.³⁴⁸ Het duurde uiteindelijk tot 1647 dat Willem Kieft werd vervangen door Peter Stuyvesant.

Eén van de belangrijkste redenen voor een oorlog tussen de Munsees en Nieuw-Nederland was de Nederlandse "bescherming" van de Munsees. Deze bescherming moest worden betaald om Nieuw-Nederland winstgevend te maken en de voorraad wampum aan te vullen.³⁴⁹ De Nederlandse voorraad wampum was vanaf 1637 sterk afgenomen. In 1637 werden de Pequots, de grootste leverancier van wampum aan de Nederlanders, verslagen in een oorlog tegen de Engelsen.³⁵⁰ Doordat de Pequots geen wampum meer konden leveren aan de Nederlanders, kreeg Nieuw-Nederland een tekort aan wampum. Het beschermingsgeld wat de Munsees moesten betalen was één van de middelen om dit tekort

³⁴⁴ Van Wassenaar, *Historisch Verhael*, 38.

³⁴⁵ Meuwese, *Brothers in Arms*, 239.

³⁴⁶ Otto, *The Dutch-Munsee Encounter*, 106.

³⁴⁷ Edmund O'Callaghan, *Documents Relative to the Colonial History of the State of New York, volume 13* (New York 1853) 18.

³⁴⁸ Meuwese, *Brothers in Arms*, 249.

³⁴⁹ Otto, *The Dutch-Munsee Encounter*, 114.

³⁵⁰ Meuwese, *Brothers in Arms*, 242.

op te vangen. Daarnaast was de prijs van wampum sterk gestegen door de aanwezigheid van de Engelse kolonie.³⁵¹ De Munsees hadden echter nooit gevraagd om de Nederlandse bescherming en waren ook niet van plan beschermingsgeld te betalen.³⁵² Dit beschermingsgeld ging ook in tegen de opdracht van de bewindvoerders van de WIC.³⁵³

Een laatste noemenswaardige gebeurtenis die plaatsvond tussen Nieuw-Nederland, de inheemse bevolking en Nieuw-Engeland, was de poging tot het opzetten van een coalitie tussen de Engelse en Nederlandse kolonisten tegen de inheemse bewoners van Amerika.³⁵⁴ Dit is onder andere te zien in de hulp van John Underhill, een Engelse kolonist die één van de leiders was geweest in de oorlog tussen Nieuw-Engeland en de Pequots.³⁵⁵ Door Underhill grof te betalen, wist Kieft in 1643 hem over te halen Nieuw-Nederland te dienen in de oorlog tegen de Munsees.³⁵⁶ Ook een groep andere Engelsen, onder leiding van Sergeant Majoor van der Hyl, vocht voor de Nederlanders in deze oorlog en wist een aantal kleinere dorpen te verwoesten.³⁵⁷ In 1643 en 1644 doodden de Nederlanders en Engelsen samen ongeveer zestienhonderd inheemse mensen.³⁵⁸ Onder andere deze acties zorgden ervoor dat Kieft terug werd geroepen naar de Republiek om verantwoording af te leggen voor zijn daden. Stuyvesant werd daarop als vervanger naar Nieuw-Nederland gestuurd.

Dit hoofdstuk heeft de ontwikkeling van Nieuw-Nederland tot 1647, de relatie met de andere Europese koloniën, de diplomatieke betrekkingen tussen Nieuw-Nederland en de oorspronkelijke bewoners van Amerika tot 1647 en de carrière van Peter Stuyvesant tot zijn aankomst in Nieuw-Nederland behandeld. In een steeds groter groeiende kolonie, met problemen veroorzaakt door zowel de Engelsen als de inheemse stammen kwam Stuyvesant aan om orde op zaken te stellen en de kolonie winstgevend te maken. Uiteindelijk bloeide de Nederlandse kolonie op en wist Stuyvesant zijn taak te volbrengen, totdat de Engelsen de kolonie overnamen.³⁵⁹

³⁵¹ Jacobs, *The Colony of New Netherland*, 108.

³⁵² Meuwese, *Brothers in Arms*, 242.

³⁵³ Edmund O'Callaghan, *Documents Relative to the Colonial History of the State of New York, volume 1* (New York 1846) 338.

³⁵⁴ Ibidem, 247.

³⁵⁵ Otto, *The Dutch-Munsee Encounter*, 123.

³⁵⁶ Meuwese, *Brothers in Arms*, 247.

³⁵⁷ John Franklin Jameson ed., *Narratives of New Netherland, 1609-1664* (2002).

³⁵⁸ Otto, *The Dutch-Munsee Encounter*, 123.

³⁵⁹ Ligtenberg, *De Nieuwe Wereld*, 29.

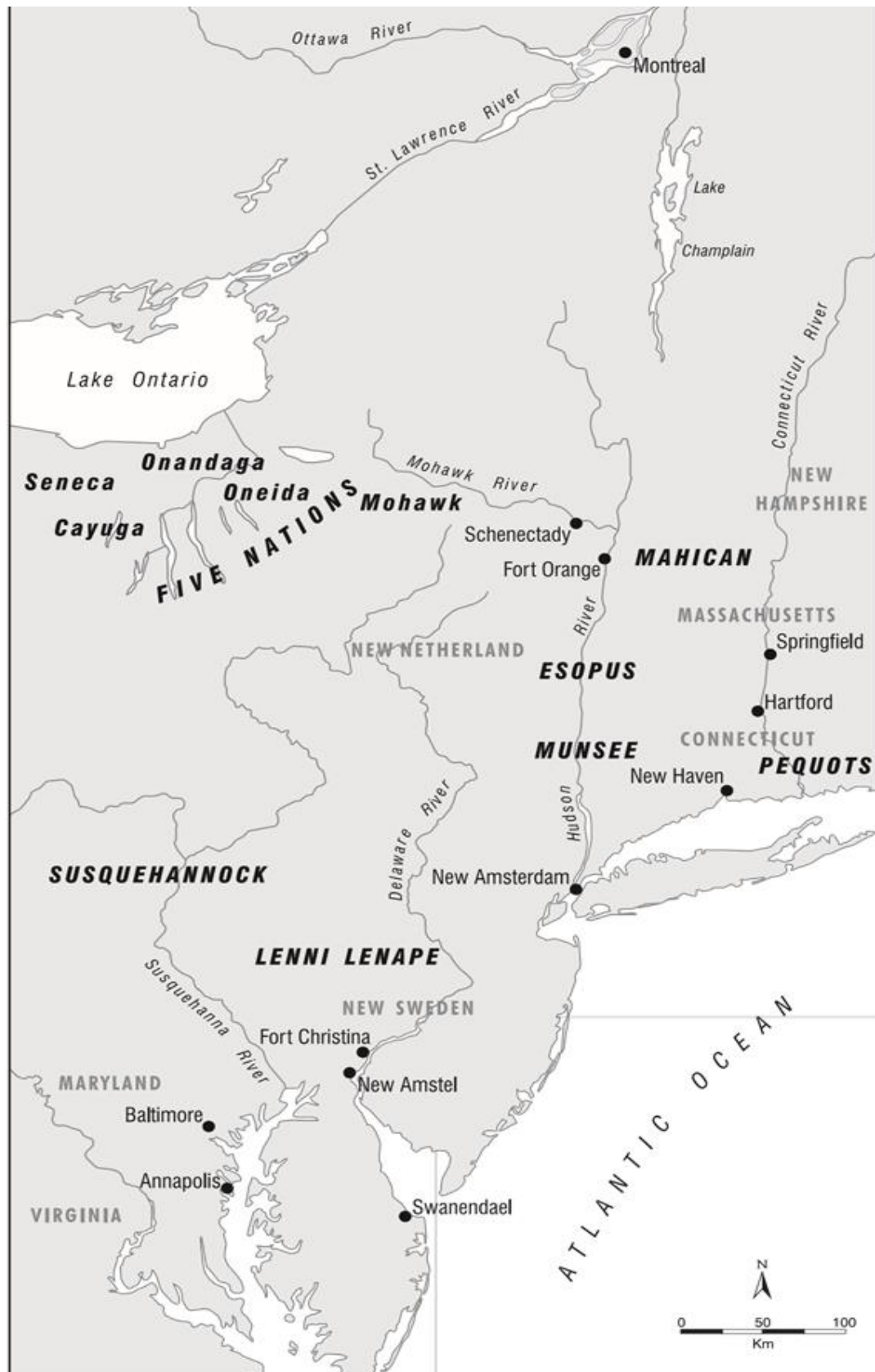
Hoofdstuk 4 – Stuyvesants diplomatieke betrekkingen

In het vorige hoofdstuk is de situatie geschetst waarin Stuyvesant als directeur van Nieuw-Nederland werd aangesteld. Een net beëindigde oorlog met de oorspronkelijke bevolking van Amerika, kolonisten die hem liever zagen gaan dan komen, gebrek aan voedsel in de kolonie en weinig bestuurlijke ervaring was waar Stuyvesant het mee moest doen op het moment dat hij in Nieuw-Nederland aankwam (zie kaart 4).

Dit hoofdstuk is chronologisch opgedeeld in vier paragrafen. Ongeveer alle betrekkingen tussen Stuyvesant en de inheemse bevolking waren op militair gebied. Toch zijn er op militair gebied ook genoeg betrekkingen geweest die zich op het dagelijks niveau hebben afgespeeld. Deze dagelijkse betrekkingen zijn verweven in de paragrafen. In de eerste paragraaf zal het begin van Stuyvesant zijn periode als directeur van Nieuw-Nederland worden besproken totdat hij in 1655 Nieuw Zweden veroverde. Deze paragraaf richt zich vooral op het oplossen van Kiefts problemen en de daaruit volgende onderhandelingen met de inheemse stammen. Paragraaf twee gaat over de Tweede Nederlandse-Munsee Oorlog die voortkwam uit Stuyvesants verovering van Zweden. Paragraaf drie bespreekt de bemiddelende rol van Stuyvesant in het oplossen van de verkoop van alcoholische drank en het eerste deel van de Eposus oorlog die daaruit is voortgekomen. De vierde en laatste paragraaf zal het tweede deel van de Eposus oorlog bespreken, tegelijkertijd met het einde van de kolonie van Nieuw-Nederland.

4.1 Het begin: De Engelsen

Het einde van de Oorlog van Kieft zorgde ervoor dat de inheemse bevolking de Nederlandse kolonisten nauwelijks meer vertrouwde, wat ook gold voor het vertrouwen dat de kolonisten in de inheemse bevolking hadden. In deze gespannen sfeer, waar de Nederlandse kolonisten ook nog eens het vertrouwen in hun eigen bestuur verloren hadden, kwam Peter Stuyvesant als nieuwe directeur in Nieuw-Nederland aan. Van de Staten-Generaal had Stuyvesant dan ook de opdracht meegekregen:

Kaart 4 – Nieuw-Nederland met daarop aangegeven de belangrijkste plaatsen en inheemse stammen

Meuwese, *Brothers in Arms*, 229.

“Om het Land weder in Rust en Vreede te brengen. Sullen trachten bij alle mogelijke middelen, de wilden te bevreedigen, ende satisfactie te doen, ende word den Directeur ende Raad daer inne belast, aan de ene zijde hun voordeel van de Compagnie ende Welstandt, van de gemeente te bevorderen, ende aan de andere zijde goede correspondentie houden met de nabuijren en de insonderheijt de Wilden”.³⁶⁰

Stuyvesant moest dus alles doen wat in zijn vermogen lag om de oorspronkelijke bevolking tevreden te houden en ervoor te zorgen dat er vrede in de kolonie bleef. De “Rust en Vreede” was ook een belangrijk onderdeel om de kolonie eindelijk eens winstgevend te maken. Maar de gespannen situatie bleef en vanaf 1655 was het een onmogelijke opdracht voor Stuyvesant om op goede voet met de oorspronkelijke bevolking verder te gaan.

De aanwezigheid van onder andere de Engelsen en de inheemse bevolking was een bedreiging voor de vrede in Nieuw-Nederland. Direct na zijn aantreden als directeur van Nieuw-Nederland correspondeert hij met John Winthrop, één van de gouverneurs van de Engelse koloniën die tezamen Nieuw-Engeland maakten.³⁶¹ Doel van deze brieven was: “to establish a firme peace, not only betwixt [the Mohocks and all the Indians there] and us heere (but likewise as I then declared my selfe to them) betwixt them and my brethren] the English and French.”³⁶² Om zekerheid te hebben dat Stuyvesant niet alleen zou komen te staan tegenover de inheemse bevolking, stelde hij in 1648 een anti-indiaanse coalitie voor aan Winthrop.³⁶³ Het is waarschijnlijk dat deze onderhandelingen volledig op het conto van Stuyvesant kunnen worden geschreven. Waar veel brieven van Nieuw-Nederland naar onder andere de WIC, inheemse stammen en buitenlandse machten werden ondertekend door meerdere mensen van de Raad van Nieuw-Nederland, is alle correspondentie tussen Stuyvesant en de Engelse kolonie alleen ondertekend door Stuyvesant.

De Engelsen wilden in eerste instantie niets van een samenwerking met de Nederlandse kolonisten weten, aangezien dit ook zou betekenen dat de Engelsen de

³⁶⁰ *Verzameling afschriften van instructies en reglementen, bijeengebracht door Hendrik Fagel de Oude, voor: 1588-1715, N.A., 1.10.94, 320.*

³⁶¹ Charles Gehring, ‘Correspondence, 1647-1653’, *New Netherland Documents Series Volume XI* (2000) 6-30.

³⁶² *Ibidem*, 27.

³⁶³ Meuwese, *Brothers in Arms*, 249.

Nederlandse claims in het gebied zouden accepteren.³⁶⁴ In 1650 zouden de Engelsen de Nederlandse claims toch accepteren en werden de grenzen tussen Nieuw-Nederland en Nieuw-Engeland vastgelegd in het Verdrag van Hartford.³⁶⁵ De bewindhebbers van de WIC waarschuwde Stuyvesant in 1652 (bij de start van de Eerste Engels-Nederlandse Oorlog) wel om, ondanks dit verdrag, elke kolonist te bewapenen en de Engelsen absoluut niet te vertrouwen.³⁶⁶ Daarnaast moest Stuyvesant, in het geval van een Engelse aanval, de hulp van de oorspronkelijke bewoners van Amerika zoeken.³⁶⁷ De WIC had door het verlies van Nederlands-Brazilië geleerd dat zonder de hulp van de oorspronkelijke bevolking, de kolonisten het niet gingen redden tegen buitenlandse koloniën.

Een oorlog tegen de Engelsen zou zeer kostbaar zijn voor Stuyvesant en de Nederlandse kolonie. De vrees voor zo'n oorlog werd enorm vergroot toen in 1652 een oorlog tussen de Republiek en Engeland uitbrak. Stuyvesant probeerde een oorlog tussen Engeland en de Republiek in de Nieuwe Wereld te voorkomen en schreef aan de Engelse koloniën zijn verlangen om in Amerika de vrede te bewaren.³⁶⁸ In 1653 gingen de Engelsen Stuyvesant zijn mooie woorden steeds meer wantrouwen en ging het gerucht dat er een gezamenlijke aanval van de Nederlanders en de inheemse bevolking tegen de Engelse kolonisten zou komen.³⁶⁹ De Uncas, een stam die veelal met de Engelsen samenwerkte, gaven berichten aan de Engelsen door dat de Nederlanders samen met de stammen van de Narranganset, Nieuw Engeland wilden aanvallen.³⁷⁰ Door deze berichten, samen met miscommunicaties tussen onder andere Stuyvesant en Winthrop, waren de Engelsen klaar om Nieuw-Nederland aan te vallen.³⁷¹ Het was juist op dit moment dat er via het Verdrag van Westminster (1654) vrede tussen de Nederlanders en de Engelsen werd gesloten.³⁷²

³⁶⁴ Ibidem, 250.

³⁶⁵ Benjamin Franklin Thompson, *History of Long Island: Containing an Account of the Discovery and Settlement; with Other Important and Interesting Matters to the Present Time* (New York 1839) 489.

³⁶⁶ Edmund O'Callaghan, *Documents Relative to the Colonial History of the State of New York, volume 2* (New York 1848) 205.

³⁶⁷ Ibidem.

³⁶⁸ Allen Trelease, *Indian Affairs in Colonial New York: The Seventeenth Century* (Lincoln 1997) 106.

³⁶⁹ Jacob Bailey Moore, *Lives of the Governors of New Plymouth and Massachusetts Bay* (New York 1848) 370.

³⁷⁰ Trelease, *Indian Affairs*, 106.

³⁷¹ Ligtenberg, *De Nieuwe Wereld*, 51.

³⁷² Shorto, *Nieuw Amsterdam*, 300.

4.2 Einde van betrekkingen en een nieuw begin: Susquehannocks en Zweden

Naast dat Stuyvesant de Engelsen te vriend probeerde te houden, wist hij ook dat een nieuwe oorlog tegen de Munsees te kostbaar zou zijn voor de WIC en Nieuw-Nederland.³⁷³ Stuyvesant probeerde dan ook uit alle macht de oorspronkelijke bewoners, onder andere de Munsees en de Minquas, te vriend te houden. De naam Minqua was een naam die de Nederlanders en Zweden hadden overgenomen van de Lenape, waar de stam eigenlijk de Susquehannock heette.³⁷⁴ In 1647 was er een voorval geweest tussen de Susquehannocks en de kolonisten, waarbij Stuyvesant de klacht van de Susquehannocks kreeg dat een *sachem* (opperhoofd) van hun was gedood. Andries Hudde, commandant van Fort Nassau, kreeg van Stuyvesant de opdracht uit te zoeken wat er werkelijk was gebeurd. Govert Loockermans, volgens de Susquehannocks de moordenaar van hun *sachem*, beweerde dat hij de *sachem* alleen had verwond wegens het bedreigen van andere kolonisten. Het reconstrueren van de gebeurtenis moest zo geheim mogelijk gebeuren, zodat de Susquehannocks geen nieuwe redenen voor ontevredenheid zouden krijgen.³⁷⁵

Stuyvesant heeft hier geprobeerd te balanceren tussen het tevreden houden van zowel de kolonisten als de Susquehannocks. Wanneer dit onderzoek uit zou komen, zouden beide partijen in opstand tegen Stuyvesant kunnen komen. De kolonisten zouden zich verraden voelen door Stuyvesant dat hij de Susquehannocks boven hen zou verkiezen. De Susquehannocks zouden kunnen beweren dat Stuyvesant altijd voor zijn eigen kolonisten zou kiezen en zich achtergesteld voelen, waardoor verdragen met de Susquehannocks bijzonder moeilijk te behouden zouden blijven. In dit geval lijkt het minder een oplossing te zijn geweest van alleen Stuyvesant. In de brief aan Hudde spreekt Stuyvesant regelmatig in de ik-vorm, maar de brief is niet alleen door Stuyvesant ondertekend. Ook de naam van zijn secretaris, Cornelis van Tienhoven, staat onder de brief.³⁷⁶ Deze vorm van ondertekenen is ook terug te zien bij Stuyvesants voorgangers, waaronder Kieft.³⁷⁷ Of Stuyvesant alleen deze brief heeft gedictieerd en voor de rest alles zelf heeft gedaan of dat hij bij het vooronderzoek

³⁷³ Meuwese, *Brothers in Arms*, 251.

³⁷⁴ *A Lenâpé-English dictionary. From an anonymous ms. in the archives of the Moravian Church at Bethlehem, Pa.*, uitg. Daniel Brinton en Albert Seqaqkind Anthony (Philadelphia 1888) 85.

³⁷⁵ *Delaware Papers; Dutch Period. A Collection of Documents Pertaining to the Regulation of Affairs on the South River of New Netherland, 1648-1664*, vert. en uitg. Charles Gehring (Baltimore 1981) 22.

³⁷⁶ Ibidem.

³⁷⁷ O'Callaghan, *Documents Relative*, vol. I, 104-215.

naar de problemen tussen Loockermans en de Susquehannocks hulp heeft gehad van op zijn minst Tienhoven is niet bekend. Wel is deze vorm van het behouden van diplomatieke betrekkingen een goed voorbeeld van diplomatie in het dagelijks leven en dus *New Diplomatic History*. Het proberen om met deze kleine acties een escalatie van betrekkingen te voorkomen kwam vaker voor in de praktijk. Juist die kleinere acties van Stuyvesant en de Raad laten zien dat dit soort dagelijkse diplomatieke betrekkingen positief werden beïnvloed.

Een brief van Alexander Boyer vanuit Fort Nassau uit 1648 laat blijken dat de relatie met de Susquehannocks nog niet erg goed verliep. In deze brief stelt Boyer drie zaken aan de orde: dat hij te weinig spullen heeft om met de Susquehannocks te handelen, dat hij te weinig man en voedsel heeft om het fort te verdedigen en dat er zeven kolonisten waren gedood door de Susquehannocks.³⁷⁸ Een overstroming van de Hudson Rivier, waar het fort aan lag, zorgde ook nog eens voor schade aan het fort.³⁷⁹ Uit de brief van Boyer valt op te maken dat Stuyvesant al troepen (onder leiding van Hudde) en voedsel Boyer zijn kant op had gestuurd.³⁸⁰ Dat Stuyvesant de relatie met de Susquehannocks niet substantieel wist te verbeteren, kwam door de aanwezigheid van de Zweden.

Uit brieven geschreven door Hudde aan Johan Printz, gouverneur van Nieuw Zweden, dachten de Nederlanders dat Printz de oorspronkelijke bevolking rond de Hudson Rivier tegen de hen aan het opzetten was.³⁸¹ Hierop gaf Stuyvesant in 1651 de opdracht om een nieuw fort te bouwen dat zowel de Zweden beter in toom kon houden, als beter overzicht kon houden op de handel met de Susquehannocks.³⁸² Dit nieuw gebouwde fort, Fort Casimir, werd in 1654 veroverd door de Zweden, waarna alle aanwezige WIC soldaten een eed van trouw aan de Zweedse gouverneur moesten afleggen.³⁸³ In 1655 voerde Stuyvesant persoonlijk het bevel bij de herovering van het fort.³⁸⁴ De aanval, waarbij Stuyvesant meteen heel Nieuw Zweden zou veroveren, bleek uiteindelijk zeer nadelig voor de diplomatieke betrekkingen met een aantal inheemse stammen.

³⁷⁸ *Delaware Papers*, 12-13.

³⁷⁹ Jacobs, *Dutch Colonial Fortifications*, 47.

³⁸⁰ *Delaware Papers*, 12-13.

³⁸¹ *Ibidem*, 1-12.

³⁸² Jacobs, *Dutch Colonial Fortifications*, 40-44.

³⁸³ O'Callaghan, *Documents Relative*, vol. I, 590-591.

³⁸⁴ *Ibidem*.

Ook de grond waarop het fort werd gebouwd, dat bekend stond als Minquas Kill, zorgde in 1651 voor spanning tussen de Zweden, de Nederlanders en de inheemse bevolking. Het land waar Fort Casimir op werd gebouwd, was namelijk land dat door twee verschillende Susquehannock *sachems* was vergeven aan zowel de Nederlanders als de Zweden.³⁸⁵ De Zweden onder leiding van Peter Minuit hadden het land in 1635 geruild met *sachem* Mattahorn.³⁸⁶ In een verslag opgesteld door de secretaris van de Raad van Nieuw-Nederland staat ook de bewoording van Mattahorn, dat het bij de ruil van Minquas Kill voor een ketel en andere kleinigheidjes ging om een stukje grond waar Minuit: “een huis en een plantage” op kon bouwen.³⁸⁷ Op dit stukje grond was het Zweedse Fort Christina gebouwd, maar de rest van de Zweedse gebouwen stond op land dat niet door Mattahorn was vergeven.³⁸⁸

Peter Stuyvesant kreeg het omringende land in 1651 van een andere Susquehannock *sachem*, Peminacha, in ruil voor geweren.³⁸⁹ Deze ruil zorgde zelfs voor strijd binnen de Susquehannocks, omdat de erfgenamen van weer een andere *sachem*, *sachem* Mitatsimint, claimden dat zij de rechtmatige eigenaren van het gebied waren. Mitatsimint zou het land in bruikleen hebben gegeven aan Peminacha, zonder dat deze het recht had om het te verkopen of weg te geven. In een document dat werd opgesteld door de erfgenamen van Mitatsimint werd verkondigd dat alleen de Zweden recht hadden op het land.³⁹⁰ Nadat verschillende brieven tussen Printz naar Stuyvesant over en weer waren gestuurd, bouwde Stuyvesant alsnog Fort Casimir op het stuk grond.³⁹¹

Ook is het in dit geval op te merken dat wanneer Stuyvesant contact had met buitenlandse koloniën over de inheemse bevolking, de brieven alleen zijn ondertekend door Stuyvesant. In andere gevallen van contact tussen Nieuw-Nederland en buitenlandse machten werden de brieven door meer mensen ondertekend. Dat Stuyvesant ook in dit geval alleen de brieven ondertekende, kan twee dingen betekenen. Of Stuyvesant regelde in zijn eentje de zaken rond de inheemse bevolking in combinatie met Europese koloniën in

³⁸⁵ Amandus Johnson, *The Swedish Settlements on the Delaware : Their History and Relation to the Indians, Dutch and English, 1638-1664 : With an Account of the South, the New Sweden, and the American Companies, and the Efforts of Sweden to Regain the Colony* vol. I (New York 1970) 436-438.

³⁸⁶ Ibidem.

³⁸⁷ O'Callaghan, *Documents Relative*, vol. I, 598.

³⁸⁸ Ibidem, Peminacka en Ahopameck, *Indian Deed of Land*.

³⁸⁹ Johnson, *The Swedish Settlements*, vol. I, 437.

³⁹⁰ Kiapes en Notike, *Testimony of the Heirs of Mitatsimint* (Elsborgh 1651).

³⁹¹ Johnson, *The Swedish Settlements*, vol. I, 439-445.

Amerika, of het was standaarddiplomatiek dat de brieven naar andere koloniën alleen werden ondertekend door de directeur. Brieven van Kieft lijken echter altijd ook ondertekend door minimaal Van Tienhoven, wat een bevestiging is dat de brieven die alleen zijn ondertekend door Stuyvesant, ook kunnen worden gezien als acties die alleen door Stuyvesant zijn ondernomen of goedgekeurd.³⁹²

Wat voor effect de claims van het stuk grond heeft gehad op de relatie tussen de Susquehannocks onderling is niet bekend. Wat wel opvalt is dat Stuyvesant hier handig gebruik heeft gemaakt van de onduidelijkheden over het “aankopen” van land. Het is in veel gevallen niet duidelijk wat er wordt gekocht; of dit het land zelf is, toestemming om naast de oorspronkelijke bevolking het land te bebouwen of alleen de jachtrechten op het stuk grond. Net als eerder in het geval van Manhattan en Peter Minuit, is het niet duidelijk wat de Zweden hadden gekocht en is het ook niet geheel duidelijk of de Nederlanders nu echt het land zelf hadden gekocht. En net als bij Manhattan gingen de Nederlanders gewoon over tot het bebouwen van het land.

Documenten die drie jaar later dan de ruil van het land rond Fort Casimir door de Susquehannocks zijn uitgegeven verklaren dan ook gewoon dat zij zichzelf nog steeds als de rechtmatige eigenaren van het stuk grond zien.³⁹³ De diplomatieke betrekkingen die Stuyvesant onderhield met de Susquehannocks en met name met Peminacka, zijn dus voor beide partijen onduidelijk geweest. Het uitwisselen van geschenken, geweren tegenover grond, lijkt voor deze stam van de Susquehannocks meer onderdeel te zijn geweest van het positief beïnvloeden van de betrekkingen, dan dat het echt een ruil is geweest.

In deze situatie verkeerde de kolonie van Nieuw-Nederland, toen in 1655 de diplomatieke betrekkingen tussen de Nederlanders en (een deel van) de Susquehannocks ten einde kwamen en beide partijen in een staat van oorlog met elkaar verkeerden. Nieuw-Zweden bleek namelijk onder de bescherming te staan van de Susquehannocks, omdat deze stam al 17 jaar met de Zweden handelden.³⁹⁴ De aanval op Nieuw-Zweden van Stuyvesant zorgde voor een reactie in de vorm van bescherming voor de Zweden van de Susquehannocks. Omdat de Susquehannock zichzelf sterker als de kolonisten zagen en ze bij het aangaan van diplomatieke betrekkingen de Zweedse kolonisten beloofden te

³⁹² O’Callaghan, *Documents Relative*, vol. I, 104-215.

³⁹³ Peminacka, *Indian Confirmation on the Sandhook and Surrounding Districts* (Fort Christina 1654), Peminacka en Ahopameck, *Indian Deed of Land*.

³⁹⁴ O’Callaghan, *Documents Relative*, vol. I, 316.

beschermen, uitte die bescherming zich in september 1655 in de vorm van een gezamenlijk aanval van verschillende stammen op Nieuw-Nederland:

“This dispatch shall serve to inform you and your council, with sorrow, of how on the morning of the 15th of this month a multitude of armed Indians came onto the island of Manhattan. They consisted of Maquas, Mahikanders, the Indians of the North River from above to below, those from Paham's land, northern Indians and others.”³⁹⁵

Door de verovering van Nieuw-Zweden bleek Peter Stuyvesant zich de woede van vele stammen van oorspronkelijke bewoners op de hals te hebben gehaald.

Het citaat geeft zeer goed weer dat de Nederlanders duidelijk onderscheid konden maken tussen de verschillende stammen en dat er niet altijd werd gesproken in termen van Indianen en Wilden. Daarnaast geeft de brief waar bovenstaand citaat onderdeel van is ook de relatie met de Zweden weer. De schrijvers van de brief, die alleen ondertekend is met “uw dienaren”, verdenken de Zweden ervan de inheemse bevolking te hebben omgekocht. Deze verdenking is mede gebouwd op het feit dat, zoals het citaat zegt, bijna alle stammen uit de omgeving van Nieuw-Zweden kwamen.³⁹⁶

De aanval van bovenal de Susquehannocks geeft ons verder inzicht in de diplomatieke betrekkingen met de oorspronkelijke bevolking van de Nieuwe Wereld. Het is niet met zekerheid te zeggen dat de aanval van alle Susquehannocks afkomstig was of dat alleen het deel dat de erfgenamen van Mitatsimint de aanval steunden. Wat wel kan worden vernomen is dat een *sachem* van de Susquehannocks de aanval leidde.³⁹⁷ Het wordt bevestigd dat de Susquehannocks handel als belangrijk onderdeel van de diplomatieke betrekkingen zagen.³⁹⁸ Het betrekkingen die met de Zweden stond hoger in rang dan de betrekkingen met de Nederlanders. Daarnaast zagen de Susquehannocks zichzelf sterker dan de Zweden wat de hulp aan elkaar, van het begrip diplomatieke betrekkingen, in dit onderzoek verklaart.³⁹⁹ Zowel op handelsniveau als qua verdediging hadden de

³⁹⁵ Shorto, *Nieuw Amsterdam*, 316, *Delaware Papers*, 35.

³⁹⁶ Ibidem, 35-36.

³⁹⁷ Shorto, *Nieuw Amsterdam*, 316.

³⁹⁸ Meuwese, *Brothers in Arms*, 120.

³⁹⁹ Shorto, *Nieuw Amsterdam*, 316.

Susquehannocks betere diplomatieke betrekkingen met de Zweden dan met de Nederlanders, wat de aanval van de Susquehannocks op Nieuw-Nederland goed kan verklaren.

De aanval van de Susquehannock en Algonquian (dit zijn de overkoepelende stamnamen voor de meeste stammen die meededen aan de aanval) was bedoeld als waarschuwing aan Stuyvesant, dat er rekening diende te worden gehouden met bondgenootschappen die waren afgesloten met de oorspronkelijke bevolking.⁴⁰⁰ Gevechten over en weer braken uit, maar al snel werd de Perzikoerlog of de Tweede Nederlandse-Munsee Oorlog door de diplomatieke vaardigheden van Stuyvesant in de kiem gesmoord.⁴⁰¹ Deze diplomatieke vaardigheden kwamen vooral tot uiting in een bijeenkomst tussen Stuyvesant, *sachem* Oratam van de Lenape en *sachem* Tackpausha van de Messapeage op 12 maart 1656.⁴⁰²

Tijdens deze ontmoeting tussen Stuyvesant, Oratam en Tackpausha werden verschillende afspraken gemaakt tussen de mannen. De belangrijkste van deze afspraken waren: “That all injuries formerly passed in the time of the Governor's predecessors, shall be forgiven and forgotten”, “That Tackapousha being chosen ye chiefe sachem by all the Indian sachems from Massapege, Maskahuong, Secatoug, Meracock, Rockaway and Canorise, with ye rest, both sachems and natives, doth take ye Governor of ye New Netherlands, to his and his people's protector” en “The governor doth promise betwixt this date and six months to build a house or forte upon such place as they shall show upon the north side, and the house or forte to be furnished with Indian trade and commodityes”.⁴⁰³ Tussen de Nederlandse kolonie en de stammen die Oratam en Tackpausha vertegenwoordigden, zou dus alles vergeten en vergeven worden, als Stuyvesant de beschermer zou worden van deze stammen en er binnen zes maanden een handelspost voor handel met onder andere de Lenape zou worden opgericht. Dit vredesverdrag kan volledig op het conto van Stuyvesant worden geschreven. Niet alleen is het verdrag specifiek: “Articles of agreement, Betwixt the Governor of ye New Netherlands and Tackpausha”, in het verdrag wordt ook elke keer

⁴⁰⁰ Meuwese, *Brothers in Arms*, 281.

⁴⁰¹ Fabend, *New Netherland*, 71.

⁴⁰² Robert Grumet, *The Munsee Indians: A History* (Norman 2009) 71.

⁴⁰³ Thompson, *History of Long Island*, 8.

specifiek genoemd welke afspraken Stuyvesant heeft gemaakt en hoe deze tot stand zijn gekomen.⁴⁰⁴

Dat dit verdrag er uiteindelijk is gekomen, is dus in het bijzonder te danken aan Stuyvesant zijn optreden. De ontmoeting tussen Stuyvesant, Tackpausha en Oratam en de ratificatie van dit verdrag door de andere *sachems* is een proces geweest dat langere tijd heeft geduurd. Voordat de *sachems* dit verdrag wilden ondertekenen, moest Stuyvesant eerst optreden tegen de lieden die drank hadden verkocht aan de inheemse jonge mannen.⁴⁰⁵ Stuyvesant wilde hiermee voorkomen dat beide partijen verbitterd zouden reageren, wat vervelende consequenties zou hebben.⁴⁰⁶ Ook door het sturen van goederen aan de inheemse stammen die krijgsgevangenen hadden gemaakt, wist Stuyvesant de stammen zover te krijgen dat ze deze krijgsgevangenen weer naar huis zouden laten terugkeren.⁴⁰⁷ In dit geval wist Stuyvesant met geschenken en mooie woorden in het vredesverdrag de diplomatieke betrekkingen met specifieke stammen aan te halen en een positief vredesverdrag voor Nieuw-Nederland te ondertekenen. Ondanks dat Stuyvesant in opdracht van de WIC de inheemse bevolking links moest laten liggen, blijkt in de praktijk dat Stuyvesant wel degelijk waarde hechtte aan goede betrekkingen met de oorspronkelijke bevolking.

4.3 Problemen van binnenuit: Drank en Esopus

Waar Stuyvesant het verdrag grotendeels positief kon afsluiten, was de oorlog op langere termijn desastreus. De giften die Stuyvesant had gegeven aan de inheemse stammen in ruil voor het vrijlaten van de krijgsgevangen speelde hem later parten. In het rapport dat werd opgesteld naar aanleiding van het verlies van Nieuw-Nederland aan de Engelsen in 1664, is ook een brief opgenomen van Peter Stuyvesant aan de WIC uit 1656. Hierin spreekt hij over losgeld dat hij moest betalen voor krijgsgevangen: “als mede het gene wat de Wilde Barbaren tot rantsoen ende lossinge voor de arme gevangen Christenen hebben moeten geven”.⁴⁰⁸ Onder andere dit verlies van de rantsoenen was een gegeven dat Stuyvesant later

⁴⁰⁴ Ibidem.

⁴⁰⁵ Ibidem, 7-8.

⁴⁰⁶ Ibidem, 8.

⁴⁰⁷ Grumet, *The Munsee Indians*, 71-72.

⁴⁰⁸ *Stukken betreffende de bemoeiingen van de Staten-Generaal met de beschuldigingen tegen en de verdediging van Pieter Stuyvesant, gewezen directeur-generaal van Nieuw-Nederland, inzake zijn gedrag bij het verlies van Nieuw-Nederland, 1665-1667*, N.A., 1.01.02, 12564.57.

in de oorlog tegen de Engelsen zou opbreken. Nieuw-Nederland had sinds de oprichting al veel last van een tekort aan rantsoenen, iets waar Stuyvesant als directeur van Curaçao al mee te maken had gekregen in de vorm van het sturen van rantsoen (en manschappen) naar Nieuw-Nederland in 1644 ten tijde van de Eerste Nederlandse-Munsee Oorlog.⁴⁰⁹

In 1653 blijkt er sprake te zijn geweest van aanvallen van de inheemse bevolking op de Nederlandse kolonie. John Underhill, de Engelsman ingehuurd door Kieft tijdens de Eerste Nederlandse-Munsee Oorlog, schrijft namens de Nederlandse en Engelse kolonisten van Long Island een brief naar het bestuur van Nieuw-Amsterdam en Manhattan. Hierin doet Underhill zijn beklag over Stuyvesant. Stuyvesant zou, volgens Underhill, niet optreden tegen de oorspronkelijke bewoners van Amerika. Hierbij vielen vele doden en gewonden onder de Engelse en Nederlandse kolonisten op Long Island. Daarnaast zijn er ook nog vele beschuldigingen aan het adres van Stuyvesant, waaronder samenspanning tegen de kolonisten, een complot om alle Engelsen in de Nieuwe Wereld uit te roeien, het opleggen van ongeoorloofde belastingen, het gevangen zetten van kolonisten zonder rechtszaak en vriendjespolitiek wat betreft het aanstellen van magistraten zonder de kolonisten te laten stemmen of het uitschrijven van verkiezingen.⁴¹⁰

De jaren 1654, 1655 en 1656 blijken het omslagpunt in de diplomatieke betrekkingen met de inheemse bevolking. Van de drie bovenstaande jaren zijn de meeste verordeningen en waarschuwingen wat betreft de oorspronkelijke bewoners van Amerika. Hier is ook een stijgende lijn in te zien. Deze omslag valt dan ook precies op het moment wanneer de WIC meer aandacht voor Nieuw-Nederland gaat hebben en zich via de Raad van Nieuw-Nederland meer gaat bemoeien met de kolonie.⁴¹¹ Waar voor 1654 een groot deel van de ordonnanties alleen door Stuyvesant werd uitgevaardigd, zie je dat na 1654 steeds vaker de Raad of leden daarvan naast Stuyvesant onder de ordonnantie verschijnen.⁴¹² De vergrote aandacht van de WIC voor Nieuw-Nederland zorgt voor een verminderde invloed van Stuyvesant op de betrekkingen.

⁴⁰⁹ Charles Gehring, Jacob Schiltkamp, *Curaçao Papers, 1640-1665. New Netherland Documents* (Interlaken 1987) 36-37.

⁴¹⁰ O'Callaghan, *Documents Relative*, vol. II, 150-152.

⁴¹¹ Ibidem, v-xix.

⁴¹² *Manuscript "De Ordonnanties van Nieuw-Nederland", houdende afschriften van resoluties van burgemeesteren van Nieuw Amsterdam over de jaren, 1638-1674, N.A., 2.21.342, 12.*

Allereerst komt er in 1654 een verbod op het verkopen van alcoholische dranken aan de inheemse stammen op verzoek van de leiders van de stammen.⁴¹³ Deze ordonnantie stamt uit een jaar voor de Tweede Nederlandse-Munsee Oorlog en lijkt daarom ook een poging van Stuyvesant om de vrede met de oorspronkelijke bewoners te bewaren en de diplomatieke betrekkingen op een positieve wijze verder op te bouwen. De aanval op Nieuw-Zweden en de Tweede Nederlandse-Munsee Oorlog brachten hier een einde aan. Deze ordonnantie is erg interessant, omdat dit ook weer een duidelijk voorbeeld is van *New Diplomatic History*. De omgang tussen de kolonisten van Nieuw-Nederland en inheemse stammen werd beschadigd door de dagelijkse verkoop van alcoholische drank aan de inheemse stammen. Door een verbod op de verkoop van drank zouden de *sachems* en Stuyvesant de betrekkingen kunnen verbeteren. Het lijkt erop dat de Nederlandse kolonisten zich niet geheel bewust waren van de invloed die zij hadden op de betrekkingen en dat ze door alcohol te blijven verkopen, de betrekkingen negatief beïnvloedden en Stuyvesant in een lastig pakket brachten.

Een ordonnantie van 18 oktober 1655, ruim een maand na de aanval van onder andere de Susquehannock op Nieuw-Nederland, verbood het contact tussen kolonisten en de oorspronkelijke bevolking van Amerika.⁴¹⁴ Aangezien de oorlog binnen korte tijd voorbij was, lijkt dit geen ordonnantie die gebouwd is op de bescherming van de kolonisten in tijd van oorlog, maar lijkt het meer op een reactie om verdere strijd te voorkomen.⁴¹⁵ In diezelfde ordonnantie spreken Stuyvesant en de Raad over gesprekken: “om met de Indiaenen tot verlossinge van gevangens te spreecken”, dezelfde gesprekken waarin eerder in dit hoofdstuk naar werd gerefereerd omtrent het inzetten van rantsoenen als losgeld.⁴¹⁶ De diplomatieke betrekkingen die werden aangegaan met de inheemse bevolking golden dus voor heel Nieuw-Nederland, waar patroonschappen en handelaren ondergeschikt aan waren.

Naar aanleiding van deze ordonnantie vaardigde Stuyvesant en de Nieuw-Nederlandse Raad later in 1656 een waarschuwing uit over wat er kan gebeuren als je de eerdere orders zou negeren. Hij doelt er hier dan niet zozeer op dat de overtreders werden aangehouden en op rantsoen werden gezet, maar op het gevaar dat er lag in de omgang met

⁴¹³ Ibidem.

⁴¹⁴ Ibidem.

⁴¹⁵ Shorto, *Nieuw Amsterdam*, 316.

⁴¹⁶ *Manuscript "De Ordonnanties van Nieuw-Nederland"*, N.A. 2.21.342, 12.

inheemse stammen.⁴¹⁷ In deze waarschuwing staat dat een kolonist is doodgeslagen door een aantal Tappaen.⁴¹⁸ Belangrijk in dit onderzoek naar diplomatieke betrekkingen is vooral het gedeelte waarin wordt gezegd dat de leiders van de Tappaen hier niets aan doen. Deze waarschuwing stamt uit 1 juni 1656, wat betekent dat deze is opgesteld na de vredesonderhandelingen met Oratam. Aangezien de Tappaen een stam waren van de Lenape, worden de afspraken gemaakt tijdens de vredesonderhandelingen van maart 1656 niet nagekomen.

Diplomatieke betrekkingen met de Lenape komen niet meer tot stand en er blijven conflicten spelen tussen de kolonisten van Nieuw-Nederland en de oorspronkelijke bevolking. Wat opvallend is in die conflicten is de hulp die Nieuw-Nederland krijgt van een andere grote groep inheemse bewoners namelijk de Iroquis.⁴¹⁹ Dat de Nederlandse kolonisten hulp krijgen van de Iroquis is zowel te verwachten, als dat het verrassend is. Al sinds het begin van de kolonie onderhielden de Nederlandse kolonisten een goede relatie met de Iroquis en in het bijzonder de Mohawk (uitgezonderd bij de moord op Van Crieckenbeeck). Deze diplomatieke betrekkingen werden rond de aanval van de Susquehannock op Nieuw-Nederland ook grimmiger.⁴²⁰ De Mohawks waren één van de sterkste en machtigste stammen die tussen 1640 en 1667 in totaal in 51 oorlogen waren verwickeld met andere stammen en de Fransen.⁴²¹ Zowel in de oorlogen tegen de andere oorspronkelijke bewoners, zoals de Senecas en de Onondagas, als in de oorlogen tegen de Fransen weigerden de Nederlanders de Mohawks te helpen.⁴²² In een advies geschreven aan Stuyvesant raadden de raadsleden van Fort Oranje en Rensselaerswijck Stuyvesant dan ook af om in te grijpen.⁴²³ Het is dus opmerkelijk dat de Mohawks de Nederlanders wel helpen in geval van oorlog, vooral omdat ze erg negatief over de diplomatieke betrekkingen met de Nederlanders dachten: “The Dutch say, we are brothers, and joined together with chains, but that lasts only as long as we have beavers after that no attention is paid to us.”⁴²⁴ Deze

⁴¹⁷ Ibidem.

⁴¹⁸ Ibidem.

⁴¹⁹ Meuwese, *Brothers in Arms*, 271.

⁴²⁰ Trelease, *Indian Affairs*, 124.

⁴²¹ Donna Merwick, *Stuyvesant Bound : An Essay on Loss across Time* (Philadelphia 2013) 33.

⁴²² Meuwese, *Brothers in Arms*, 268.

⁴²³ Charles T. Gehring en Janny Venema (ed.), *Fort Orange Records 1654-1679* (Syracuse 2009) 53.

⁴²⁴ Trelease, *Indian Affairs*, 125.

klacht uit 1659 kwam voort uit een missie van de kolonisten van Nieuw-Nederland naar de Mohawks, die Stuyvesant door ziekte aan zich voorbij moest laten gaan.⁴²⁵

Dat Stuyvesant in de praktijk juist vriendelijk tegenover de oorspronkelijke bevolking probeerde te zijn, zelfs toen er verschillende aanvallen van met Engeland samenwerkende stammen kwamen, ging tegen de opdracht van de WIC in. In een brief die door de bewindhebbers van de WIC aan het begin van 1664 is gestuurd, staat de WIC erop dat Stuyvesant alle oorspronkelijke bewoners ondergeschikt aan zich zou maken en ze op die positie zou laten blijven.⁴²⁶ Voor de Esopus, de stammen die Nieuw-Nederland hadden aangevallen en waarop Stuyvesant een snelle overwinning had behaald, had de WIC een andere oplossing voor ogen. Een oplossing die ook alle andere stammen zouden doen beven, namelijk:

“Such, then, must be continued and this entire nation, their allies and adherents rooted out, and, if possible, utterly exterminated ; in order, at once, to strike such terror and circumspection into others as will deprive them of all desire to attack our people, who thus may be at liberty to possess their property free from danger and in peace.”

Vanaf ongeveer 1654 is er een toename in de opdrachten van de WIC aan Stuyvesant te zien. De kolonie van Nederlands-Brazilië was kort daarvoor geheel verloren gegaan en de WIC kon hierdoor zijn focus meer gaan verleggen op Nieuw-Nederland. De opdracht om de Esopus uit te roeien lijkt voort gekomen te zijn uit de negatieve ervaringen met de inheemse stammen in Nederlands-Brazilië, waardoor ze een sterke boodschap uit wilden zenden naar de inheemse stammen wat er zou gebeuren als ze tegen de Nederlanders in zouden gaan. Dat de WIC zich meer ging bemoeien met Nieuw-Nederland heeft ongetwijfeld bijgedragen aan de teruggang van de invloed van Stuyvesant op de diplomatieke betrekkingen met de inheemse bevolking. Beide oorlogen die Stuyvesant uiteindelijk met de inheemse bevolking zou voeren, zijn ook beiden na de periode van meer bemoeienis van de WIC.

De reden voor de aanval van Stuyvesant op de Esopus, waar de brief naar verwijst, is een klein onderdeel geweest van de Derde Nederlandse-Munsee Oorlog ook wel bekend als

⁴²⁵ Meuwese, *Brothers in Arms*, 270.

⁴²⁶ O’Callaghan, *Documents Relative*, vol. II, 218-223.

de Esopus Oorlog. Deze oorlog bestond uit twee delen, waarbij het eerste deel van 1659 tot en met 1660 duurde en het tweede deel van 1663 tot en met 1664 plaats had.⁴²⁷ Het eerste deel van de oorlog kwam vrij onverwacht. Voor deze oorlog, in 1658, had Stuyvesant nog een ontmoeting gehad met de *sachems* van de Esopus waarin de *sachems* verzochten geen oorlog met hen te beginnen.⁴²⁸ De jongere Esopus mannen hadden vlak voor deze ontmoeting namelijk uit dronkenschap en baldadigheid onder andere het vee van de Nederlandse kolonisten afgeslacht.⁴²⁹ Volgens Stuyvesants rapportage over deze ontmoeting verzochten de *sachems* hem om twee dingen: Ten eerste hoopten de *sachems* dat Stuyvesant voor zich wilde houden dat hun jonge krijgers de Nederlanders hadden aangevallen, omdat anders hun schande zou worden gebracht en ten tweede hoopten ze dat Stuyvesant alle boosheid zou willen vergeten en dat ze elkaar geen schade meer zouden berokkenen.⁴³⁰ Dat het in 1659 dan toch tot een oorlog tussen de Esopus en de Nederlandse kolonisten zou komen is daarom opmerkelijk te noemen.

Hoe het dan toch tot een oorlog wist te komen is te verklaren aan de hand van het niet nakomen van een uitgevaardigde ordonnantie uit 1654. Deze ordonnantie, zoals eerder in dit hoofdstuk vermeld, verbiedt de verkoop van alcoholische dranken aan de inheemse stammen.⁴³¹ Hier werd toch mee doorgegaan, zoals het verslag van Stuyvesant van de ontmoeting met de Esopus *sachems* al deed vermoeden.⁴³² Na dronkemansgedrag van de Esopus op 21 september 1659 trokken de Nederlandse kolonisten erop uit om de Esopus mannen een lesje te leren.⁴³³ Hierbij vielen meerdere gewonden en één dode, waarna de Esopus een dag later terugkwamen met een groter gevolg en Fort Oranje belegerden.⁴³⁴ Twee dagen later kreeg Stuyvesant bericht dat de oorlog was verklaard.⁴³⁵

Stuyvesants bijdrage aan het eerste deel van de Derde Nederlandse-Munsee Oorlog beperkte zich tot het aanvoeren van de versterking voor Fort Oranje nadat deze op 22 september 1659 werd belegerd. Het duurde tot 10 oktober totdat Stuyvesant ter plaatse was, waar op dat moment de Esopus alweer gevlucht waren. Het herstellen van de

⁴²⁷ Otto, *Dutch-Munsee Encounter*, 134.

⁴²⁸ O'Callaghan, *Documents Relative*, vol. XIII, 85.

⁴²⁹ Ibidem.

⁴³⁰ Ibidem.

⁴³¹ *Manuscript "De Ordonnanties van Nieuw-Nederland"*.

⁴³² O'Callaghan, *Documents Relative*, vol. XIII, 85.

⁴³³ Otto, *Dutch-Munsee Encounter*, 150.

⁴³⁴ Ibidem.

⁴³⁵ Ibidem, 114-115.

diplomatieke betrekkingen liet Stuyvesant over aan zijn vicedirecteur. Toen bleek dat de diplomatieke betrekkingen niet hersteld konden worden, gaf Stuyvesant de opdracht om de Esopus aan te vallen. Deze aanvallen dwongen de Esopus tot het aangaan van een vredesverdrag met de Nederlanders.⁴³⁶

Bij het aangaan van de vredesonderhandelingen met de Esopus, steunde Stuyvesant op de diplomatieke betrekkingen met andere stammen en dan met name op de *Five Nations*. De *Five Nations* was de naam van de confederatie van stammen die werd gegeven aan de Iroquis, waar onder andere de Mohawks en de Oneida deel van uitmaakten.⁴³⁷ Daarnaast probeerden ook de Susquehannock, de Wappingers en de Hackensacks te helpen om tot een vredesverdrag te komen.⁴³⁸ De hulp van de Mohawks en de Susquehannock laat de ontwikkelingen in de diplomatieke betrekkingen tussen Peter Stuyvesant en de oorspronkelijke bewoners goed zien. Beide stammen waren een aantal jaar geleden nog de strijd aan gegaan met Nieuw-Nederland, maar die strijdbijl hadden ze begraven en kwamen nu juist de Nederlanders te hulp in de onderhandelingen.

Dat de Mohawks en de Susquehannock op betere voet stonden met de Nederlanders, is terug te zien in 1659 geschreven vredesvoorstellen van de Esopus aan Stuyvesant. In deze voorstellen zeggen de Susquehannocks en zuidelijke stammen (waaronder dus de Mohawks), dat de Esopus zich moesten schamen voor het aanvallen van de Nederlanders.⁴³⁹ De onderhandelingen tussen de Esopus en Stuyvesant stonden nog een tijdje op een laag pitje en de onderhandelingen gingen vooral via brieven tussen Stuyvesant en diens tussenpersoon Ensign Smith, waarbij Stuyvesant aanwijzingen gaf over het afsluiten van een verdrag.⁴⁴⁰ Uiteindelijk wisten de *Five Nations* en de overige stammen de Esopus en Stuyvesant tot een ontmoeting over te halen die op 14 juli 1660 plaats vond.⁴⁴¹ Een dag na deze ontmoetingen werd er een formeel vredesverdrag ondertekend.⁴⁴²

⁴³⁶ Otto, *Dutch-Munsee Encounter*, 150-151.

⁴³⁷ Trelease, *Indian Affairs*, 14-15.

⁴³⁸ Otto, *Dutch-Munsee Encounter*, 151.

⁴³⁹ O'Callaghan, *Documents Relative*, vol. XIII, 106.

⁴⁴⁰ Ibidem, 128-129.

⁴⁴¹ Ibidem, 106-180, Otto, *Dutch-Munsee Encounter*, 151.

⁴⁴² O'Callaghan, *Documents Relative*, vol. XIII, 181.

4.4 Hernieuwde problemen: Esopus en Engelsen

Zoals eerder in dit onderzoek vermeld, bestond de Derde Nederlandse-Munsee Oorlog uit twee delen, van 1659 tot 1660 en van 1663 tot 1664. Het ondertekende vredesverdrag hield dus ook maar drie jaar stand. Dat het vredesverdrag maar zo kort standhield, kwam door het falen van Stuyvesants diplomatieke vaardigheden wat betreft het opstellen en het naleven van het verdrag. Stuyvesant had nauwelijks tot geen rekening gehouden met de redenen waarom de Esopus in eerste instantie ten oorlog trokken. Daarnaast had hij bij het proberen te herstellen van de diplomatieke betrekkingen de Esopus *sachems* beledigd. Eén van de belangrijkste redenen waarom de Esopus ten strijde waren getrokken was het probleem omtrent de verkoop van alcoholische dranken van de kolonisten aan de jonge Esopus mannen. De ordonnantie uit 1654 welke de verkoop van drank aan de oorspronkelijke bewoners verbood werd niet nageleefd, wat terug te zien is in het vredesverdrag uit 1660. Hierin staat niet dat het verboden is om alcoholische dranken aan de Esopus te verkopen, alleen dat een Esopus deze niet in de buurt van Nederlandse “plantages, huizen of nederzettingen” mocht drinken, maar dat hij daarvoor “naar zijn eigen land moet gaan of een afgelegen plaats in de bossen”.⁴⁴³

De belediging van de Esopus *sachems* kwam voort uit het aanbieden van te weinig diplomatieke giften, welke de Esopus *sachems* normaal onder hun volgelingen uitdeelden.⁴⁴⁴ Uit eerdere documenten van de hand van Stuyvesant kan worden opgemaakt dat Stuyvesant wist dat het belangrijk was om de inheemse stammen giften aan te bieden als teken van goede wil.⁴⁴⁵ Misschien dat Stuyvesant had gehoopt dat hij het kon afdoen met een paar giften of dat hij wilden testen hoe ver hij kon gaan bij de Esopus *sachems*. Het is echter duidelijk dat Stuyvesant zijn diplomatieke vaardigheden hier ten wenssen overlieten en dat deze belediging mede heeft bijgedragen aan het vervolg van de Derde Nederlandse-Munsee Oorlog.

Ook tijdens het vervolg van de oorlog kon Stuyvesant rekenen op de steun van Iroquis stammen, zoals de Marsepinghs en de Mohawks.⁴⁴⁶ De hulp die de Mohawks boden in de conflicten tussen Nieuw-Nederland en de Esopus, waaronder een aanval op Wildwijck

⁴⁴³ Ibidem, 180.

⁴⁴⁴ Ibidem, Meuwese, *Brothers in Arms*, 254.

⁴⁴⁵ *Delaware Papers*, 23.

⁴⁴⁶ Otto, *Dutch-Munsee Encounter*, 152.

in 1663, moet voortgekomen zijn uit het herstel van de diplomatieke betrekkingen tussen Nieuw-Nederland en de Mohawks.⁴⁴⁷ Hier kon Stuyvesant vanwege zijn ziekte niet aan mee doen en is het alleen van belang te melden dat de uitkomst van deze ontmoeting positief was, gezien de hulp die de Mohawks aanboden in de onderhandelingen met de Esopus. Duidelijk mag zijn dat Stuyvesant probeerde de diplomatieke betrekkingen positief te beïnvloeden, door onder andere naar de klachten van de oorspronkelijke bevolking te luisteren.⁴⁴⁸

Na het opnieuw zijn gekomen tot een vrede, kreeg Stuyvesant grotere problemen, namelijk aanvallen van de Engelsen. Ondanks de vele hulp die Stuyvesant in zijn 17 jaar als directeur van Nieuw-Nederland van de inheemse bevolking had gekregen, liet Stuyvesant de oorspronkelijke bewoners in de onderhandelingen met de Engelsen meteen vallen. Stuyvesant werd, volgens een brief die hij schreef aan de Engelse Kolonel Niccols, aanvoerder van de Engelse troepen, gedwongen tot overgave “to prevent the effusion of Christian blood”.⁴⁴⁹ Nergens repte Stuyvesant in de brieven over het lot van de inheemse stammen die hem hadden geholpen.⁴⁵⁰ Stuyvesant noemde de oorspronkelijke bewoners zelfs maar één keer, wanneer hij verklaarde dat hij recht had op het land, omdat hij dit gekocht had van de “inboorlingen ... (ondanks dat ze heidenen zijn)”.⁴⁵¹ Ondanks dat Stuyvesant in de 17 jaar relatief goede diplomatieke betrekkingen met de oorspronkelijke bewoners van Amerika onderhield probeerde hij uiteindelijk zelfs de schuld in de schoenen van de stammen te schuiven.⁴⁵² Het verlies van Nieuw-Nederland in 1664 maakte een einde aan de diplomatieke betrekkingen die Stuyvesant onderhield met de inheemse bevolking.

Peter Stuyvesant zijn carrière had hem nauwelijks kunnen voorbereiden op het directeurschap van Nieuw-Nederland. Zijn enige bestuurlijke ervaring die hij had opgedaan als directeur van Curaçao, bleek niet voldoende om de wensen van de bewindhebbers van de WIC uit te voeren en vrede en welvaart naar de kolonie van Nieuw-Nederland te brengen. Hoewel de kolonie zeker welvarend was op het moment dat het werd overgenomen door de

⁴⁴⁷ *Manuscript "De Ordonnanties van Nieuw-Nederland"*, N.A. 2.21.342, 12.

⁴⁴⁸ Ibidem.

⁴⁴⁹ 788 - Aug. 19/29. to Aug. 29./Sept. 8. New York, *Calendar of State Papers Colonial: America and West Indies*, Volume 5, 1661-1668, uitg. W. Noël Sainsbury (London 1880).

⁴⁵⁰ Ibidem.

⁴⁵¹ Ibidem.

⁴⁵² *De verdediging van Pieter Stuyvesant*, N.A. 1.01.02, 12564.57.

Engelsen, was er nauwelijks winst behaald op alle investeringen die de WIC had gedaan om de kolonie op te bouwen. Een combinatie van externe factoren heeft bijgedragen aan het feit dat Stuyvesant de kolonie niet wist te behouden. Echter is het beeld dat er van hem bestaat als opvliegende directeur niet terug te vinden in de praktijk wat betreft de diplomatieke betrekkingen met de oorspronkelijke bewoners van Amerika. In brieven van Stuyvesant aan onder andere de Engelsen, de WIC en zijn eigen kolonisten spreekt Stuyvesant vaak negatief over de inheemse bevolking. In de praktijk laat hij echter juist zien dat hij belang hecht aan goede diplomatieke betrekkingen en handelt hij er ook naar om deze te bewerkstelligen. Intern kan Stuyvesant niet erg positief over de inheemse bevolking hebben gedacht, maar in contact met de stammen zelf deed hij er alles aan om goede contacten te onderhouden. Ook in de dagelijkse omgang met de oorspronkelijke bevolking is dit terug te zien.

In het opzicht van die diplomatieke betrekkingen heeft Stuyvesant in de eerste jaren van zijn directeurschap een kolonie die met ongeveer elke stam overhoop lag, vreedzaam kunnen leiden en de betrekkingen positief weten te beïnvloeden. Het moment echter dat Stuyvesant in de aanval gaat, al is het in dit geval tegen de Zweden en niet tegen de oorspronkelijke bevolking, veranderen de verhoudingen zo sterk dat er conflicten ontstaan tussen de Nederlandse kolonisten en de inheemse bevolking. Ook de grotere bemoeienis van de WIC met de Nederlandse kolonie, na het verlies van Brazilië, heeft bijgedragen aan de verminderende invloed van Stuyvesant. In de periode na 1655 weet hij nog wel een positief vredesverdrag af weet te sluiten met de *sachem* van onder andere de Lenapo. Hij wordt na 1654 echter meer geremd door de WIC, daarnaast schieten zijn diplomatieke vaardigheden soms te kort, zoals bijvoorbeeld in het afgedwongen vredesverdrag met de Esopus tijdens de Derde Nederlandse-Munsee Oorlog.

Als onderhandelaar in verdragen met de oorspronkelijke bewoners heeft Stuyvesant zeker zijn persoonlijke stempel kunnen drukken. In een kolonie waar wrok heerste tegen de inheemse stammen en andersom, heeft Stuyvesant bijna tien jaar lang de vrede kunnen bewaren door goede afspraken te maken en streng op te treden tegen de eigen kolonisten die de vrede dreigden te verpesten. Hier was Stuyvesant zelfs tot het jaar van het verlies van Nieuw-Nederland toe in staat. Ook in vredesonderhandelingen kon Stuyvesant zijn stempel drukken en wist hij vaak het vertrouwen van de oorspronkelijke bevolking te winnen. De praktijk spreekt echter wel de verdediging van Stuyvesant omtrent het verlies van Nieuw-

Nederland tegen. Hierin laat Stuyvesant zich negatief uit over de inheemse bevolking en is het volgens hem gedeeltelijk hun schuld dat Stuyvesant de kolonie is verloren. Dit kan echter ook gewoon een poging van Stuyvesant zijn om niet zelf de schuld te krijgen van het verlies van Nieuw-Nederland. In handelingen van Stuyvesant omtrent de diplomatieke betrekkingen met de oorspronkelijke bewoners van Amerika heeft hij grotendeels op een positieve manier zijn stempel gedrukt.

Conclusie: Beïnvloedbare betrekkingen

De beelden die bestaan over Peter Stuyvesant als opvliegend en onvriendelijk en die van Johan Maurits van Nassau-Siegen als cultuurheld en grote vriend van de inheemse bevolking, zijn wat betreft hun diplomatieke betrekkingen met de oorspronkelijke bewoners van Amerika in dit onderzoek weerlegd. Waar Stuyvesant er juist alles aan deed om de vrede met de inheemse stammen te bewaren en daarbij zelfs opdrachten van de WIC bij zich neer legde, was Van Nassau-Siegen juist iemand die weinig in te brengen had in de betrekkingen met de inheemse bevolking. Door beide mannen en diens betrekkingen te vergelijken, kan er een duidelijk antwoord gegeven worden op waarom er zo'n groot verschil was tussen de leiders van de koloniën.

Dat de positieve en negatieve beelden uit de secundaire literatuur weerlegd kunnen worden, komt door de andere kijk die dit onderzoek heeft gebruikt. De manier van onderzoeken afkomstig van de *New Diplomatic History*, zoals de dagelijkse diplomatieke betrekkingen en de diplomatieke betrekkingen met niet-statelijke actoren heeft een duidelijk antwoord op de hoofdvraag; "In welke mate hebben Johan Maurits van Nassau-Siegen (1604-1679) en Peter Stuyvesant (1610-1672) persoonlijk de diplomatieke betrekkingen tussen de West-Indische Compagnie en de oorspronkelijke bewoners van Amerika rond de koloniën van Nederlands-Brazilië en Nieuw-Nederland in hun regeerperiodes beïnvloed?" opgeleverd.

De situatie waarin Nieuw-Nederland werd aangetroffen door Stuyvesant was een kolonie waar net een oorlog tegen de Munsees was gevoerd. Nederlands-Brazilië was nog steeds in strijd, maar dan met een Europese vijand die werd gesteund door inheemse stammen. Om de kolonie vredelievend op te kunnen bouwen, moest Stuyvesant direct in contact komen met de inheemse bevolking en daarmee de betrekkingen herstellen, terwijl Johan Maurits verder de strijd aan moest gaan met de Portugezen. Pogingen van de kolonisten van Nederlands-Brazilië om de oorspronkelijke bevolking over te halen zich bij de Nederlanders aan te sluiten werden nauwelijks ondernomen door Johan Maurits zelf, maar werden het grootste gedeelte van de tijd door de Raad of bijvoorbeeld majoor Garstman ondernomen. Deze weg van onderhandelen werd niet opgelegd vanuit de Staten-Generaal, aangezien beide mannen eenzelfde opdracht hadden meegekregen vanuit de Republiek. Wel kan er een verklaring voor dit verschil in de praktijk worden gevonden bij de WIC.

Nederlands-Brazilië was een kolonie die geen winst maakte, maar waar de ideeën van rijkdom door de aanwezigheid van zilver en suikerplantages de WIC prikkelde om hier veel aandacht en geld in te steken. Nieuw-Nederland maakte ook geen winst, maar hiervan waren de verwachtingen vele malen lager dan van Nederlands-Brazilië. Johan Maurits werd strakker in de gaten gehouden en moest vaker verantwoording afleggen voor zijn daden dan Stuyvesant. Daarnaast was de Raad van Nederlands-Brazilië onafhankelijker van de gouverneur dan de Raad in Nieuw-Nederland. Waar de Raad van Nederlands-Brazilië vaak op eigen houtje onderhandelingen voerde, mensen strafte of vergaderde zonder Johan Maurits' aanwezigheid, was de Nieuw-Nederlandse Raad sterker gebonden aan de wil van Stuyvesant. Gezien de grote hoeveelheid ervaring die Johan Maurits met zich meebracht als gouverneur, tegenover de minieme ervaring van Stuyvesant, moet de reden dus het door de WIC opgelegde systeem zijn.

Ook naast de het winst oogmerk van de WIC en de afhankelijkere positie van de Nederlands-Braziliaanse Raad zijn er nog twee kenmerken die de invloed van de WIC op de diplomatieke betrekkingen laten zien. Allereerst is het de grotere bemoeienis van de WIC in Nieuw-Nederland na 1654 en dus nadat Nederlands-Brazilië verloren was gegaan. Dat de WIC zich meer met Nieuw-Nederland ging bemoeien zie je terug in het groter aantal brieven dat de WIC naar Stuyvesant heeft gestuurd na 1654 en de achteruitgang van de relatie tussen de Nederlandse kolonisten en de inheemse bevolking. Bevelen zoals het uitroeien van de Eposus hadden de diplomatieke betrekkingen ernstig kunnen beschadigen en laat zien dat de WIC's politiek ten opzichte van de inheemse bevolking erg agressief was.

Ten tweede is de invloed van de Raad in beide koloniën afhankelijk van de positie van de WIC ten opzichte van de raden. Wanneer de WIC volledig de aandacht voor de desbetreffende kolonie had, werd daarmee de macht van de Raad vergroot en daarnaast de macht van de gouverneur verkleind. De gouverneur kon in dat geval dan ook minder invloed uitoefenen op de diplomatieke betrekkingen met de inheemse bevolking, omdat dit contact grotendeels werd uitgevoerd door de Raad van de kolonie. Voor Nederlands-Brazilië gold dit voor de gehele periode dat Johan Maurits aan de macht was, voor Nieuw-Nederland zie je een grotere bemoeienis via de Raad na 1654.

Resumerend ligt de macht in de Nederlandse Atlantische wereld vooral bij de WIC. Dit onderzoek heeft aangetoond dat door de relatief korte afstand van de Amerikaanse koloniën ten opzichte van de Republiek, de WIC ook relatief eenvoudig de macht over de

gouverneur of directeur kan behouden. De diplomatieke betrekkingen met de inheemse bevolkingen werden hierdoor ook sterk beïnvloed en maakte het voor de machthebbers, wanneer de WIC volledig op de desbetreffende kolonie was gefocust, erg moeilijk om persoonlijk de betrekkingen te beïnvloeden. Via de raden lag het grootste gedeelte van de macht bij de WIC en vanuit daar werden ook de diplomatieke betrekkingen met de inheemse stammen bepaald. Door de vervlochten politiek van de WIC en de Staten-Generaal van de Republiek, lag de macht om de betrekkingen aan te gaan, nog steeds voor een groot deel bij de Staten-Generaal.

Een andere groot verschil is dat Stuyvesant minder invloed had op de dagelijkse diplomatieke betrekkingen met de oorspronkelijke bevolking van Amerika, terwijl Johan Maurits hier het grootste verschil heeft geleverd. Echter was de invloed die Stuyvesant had op de militaire betrekkingen vele malen groter dan dat Johan Maurits die had op de dagelijkse betrekkingen. Stuyvesants hele carrière als directeur van Nieuw-Nederland draaide om het aangaan van vredesverdragen en samenwerkingen met de inheemse stammen, om zo de vrede te bewaren in zijn kolonie. Omdat de kolonisten van Nieuw-Nederland vaak direct in oorlog waren met de inheemse stammen, moesten ze ook direct met deze stammen onderhandelen. De kolonisten van Nederlands-Brazilië echter, waren vooral in oorlog met de Portugezen en moesten juist hulp zien te krijgen van de inheemse krijgers. De onderhandelingen over het verkrijgen van die hulp, stammen vaak al vanaf het begin van Nederlands-Brazilië, dus voor de tijd van Johan Maurits. Johan Maurits hoefde dus nauwelijks zelf met de oorspronkelijke bevolking te onderhandelen, omdat dit al was gebeurd voor zijn komst naar Brazilië.

De positie van de inheemse bevolking is in beide gevallen redelijk gelijk. Ondanks dat Nederlands-Brazilië nauwelijks direct in oorlog is geweest met de inheemse stammen, zijn er toch grote overeenkomsten die opvallen. Allereerst is er de positie die de stammen zelf innamen ten opzichte van de Europese kolonisten. De inheemsen zagen zichzelf helemaal niet als minder sterk dan de kolonisten, maar in vele gevallen was hun mening dat zij sterker waren dan de kolonisten. Niet alleen hadden ze een superieur numeriek overwicht, maar kenden ze het gebied rond en in de koloniën beter dan de kolonisten en zodoende hadden de kolonisten hen nodig om de koloniën in stand te houden. De bescherming van Nieuw-Zweden door de Susquehannocks is hier een duidelijk voorbeeld van. Zowel in het geval van Nederlands-Brazilië als in het geval van Nieuw-Nederland moesten de kolonisten dus vanuit

een minderwaardige positie met de inheemse stammen onderhandelen, zonder dat ze zich hier zelf bewust van waren. Dit verschil in positie van kolonisten en inheemsen kan dus geen reden zijn geweest voor het verschil in de invloed van Johan Maurits en Peter Stuyvesant in de diplomatieke betrekkingen met de oorspronkelijke bevolking rond hun kolonie.

Waar wel een verschil in beide situaties te vinden is, is in de omgang met de inheemse bevolkingen. In het geval van Stuyvesant probeerde hij vaak de inheemse stammen te paaien, zelfs al ging dit tegen de opdracht van de WIC in. Johan Maurits lijkt, vanuit het inheemse perspectief, juist erg onverschillig met zijn inheemse hulptroepen om te zijn gegaan. Waar Stuyvesant vrede met de Eposus probeerde te bewaren, zelfs na hun aanval op Nieuw-Nederland en orders van de WIC om alle Eposus uit te roeien, gebruikte Johan Maurits bij de aanval op de Portugese gebieden in Afrika de aanwezige inheemse krijgers minder handig. Hoewel het grootste gedeelte van de inheemse krijgers stierf aan ziektes, leverde dat toch problemen op met de stamhoofden van veel verschillende stammen die betrekkingen waren aangegaan met de Nederlanders. Wanneer er vanuit het perspectief van de inheemse bevolking wordt gekeken, is het logisch dat door de actie van Stuyvesant hij meer krediet kreeg, terwijl Van Nassau-Siegen de diplomatieke betrekkingen op een negatieve manier heeft beïnvloed.

Het enige moment dat Van Nassau-Siegen de diplomatieke betrekkingen op een positieve manier had kunnen beïnvloeden, is na zijn tijd als gouverneur. Waar Stuyvesant de inheemse bevolking beschuldigde van het verlies van Nieuw-Nederland, en hij daarmee zijn eigen positie probeerde te redden, kwam Johan Maurits juist op voor de oorspronkelijke bevolking. Echter had dat door de Portugese aanvallen weinig effect en was het vooral een bijdrage aan de naam van Johan Maurits als vriend van de inheemsen. Ook Stuyvesant zijn beschuldigingen hebben geen invloed gehad op de diplomatieke betrekkingen. In beide gevallen heeft het verlies van de kolonie verdere invloed ongedaan gemaakt.

De positieve invloed die beide mannen hebben gehad, wanneer alleen gekeken wordt vanuit het perspectief van de *New Diplomatic History* is maar klein. Stuyvesant heeft alleen op het gebied rond de problemen met de verkoop van alcohol aan jonge stamleden een kleine bedrage kunnen leveren aan het verbeteren van de verdragen. Johan Maurits heeft alleen de corruptie binnen het commandeurs systeem aan proberen te pakken, maar zonder echte resultaten. Op militair gebied was de invloed van Stuyvesant echter groter en

heeft hij op dat gebied de betrekkingen zeer zeker kunnen verbeteren. Van Nassau-Siegen zat te vast in het systeem van de WIC om duidelijke verschillen te hebben kunnen maken.

Dit onderzoek heeft uitgewezen dat door het kijken naar de diplomatieke betrekkingen op een dagelijks niveau, maar ook tussen niet-statelijke actoren en buiten de moderne tijd, beeldvorming rond de diplomatieke betrekkingen aanzienlijk kan veranderen. Verder heeft dit onderzoek een nieuw perspectief opgeleverd over de rol van diplomatieke vertegenwoordigers in de vroegmoderne tijd. Wanneer de vertegenwoordigers de vrije hand wordt gelaten, zijn ze goed in staat de betrekkingen te beïnvloeden en een positief resultaat neer te zetten. Wanneer het bedrijf of de staat die ze vertegenwoordigen meer bemoeienis geeft vanuit het thuisland en dus niet goed in staat zijn de betrekkingen te beoordelen, heeft de diplomaat meteen minder invloed en verdwijnen langzaam de positieve betrekkingen. *New Diplomatic History* kan niet alleen helpen de betrekkingen met buitenlandse machten in de West verduidelijken, ook kan dit perspectief wat is gebruikt in dit onderzoek ook voor bijvoorbeeld Afrika worden gebruikt. Ook bij andere groepen die in eerste instantie geen duidelijke buitenlandse betrekkingen lijken aan te hebben gegaan, zoals bijvoorbeeld piraten, kan op deze manier hun rol in de betrekkingen worden onderzocht. Als laatste is de geschiedenis van de vele inheemse volkeren een geschiedenis die meer aandacht verdient en verder onderzocht moet worden. Dit onderzoek heeft geprobeerd daaraan bij te dragen en hoopt daarmee meer onderzoek naar alle bovenstaande betrekkingen verder te hebben ingeluid.

Bibliografie

Onuitgegeven bronnen:

Archief Waalse Kerk Breda

Trouwacte Pierre Stuyvesant et Judith Bayard.

Het Nationaal Archief, Den Haag

Archiefinventaris 1.01.02 - Staten-Generaal

Inventarisnummer 12564.57 - Stukken betreffende de bemoeiingen van de Staten-Generaal met de beschuldigingen tegen en de verdediging van Pieter Stuyvesant, gewezen directeur-generaal van Nieuw-Nederland, inzake zijn gedrag bij het verlies van Nieuw-Nederland, 1665-1667. Met retroacta, 1661-1664, 1665-1667.

Archiefinventaris 1.05.01.01 – Oude West-Indische Compagnie (OWIC)

Inventarisnummer 48 - Instructie van de Staten-Generaal betreffende het bestuur van Brazilië., 23 augustus 1636.

Inventarisnummer 49-67 - Overgekomen brieven en papieren van Brazilië. 1630-1654.

Inventarisnummer 68-75 - Notulen van Hoge en Secrete Raden van Brazilië, Gouverneur en Raden van Brazilië en de Hoge Regering van Brazilië, 1635 maart 27 - 1652 mei 10, 1654.

Archiefinventaris 1.10.94 - Fagel suppl.

Inventarisnummer 320 - Verzameling afschriften van instructies en reglementen, bijeengebracht door Hendrik Fagel de Oude, voor:, 1588-1715.

Archiefinventaris 2.21.342 – De Smidt

Inventarisnummer 12 - Manuscript "De Ordonnanties van Nieuw Nederland", houdende afschriften van resoluties van burgemeesteren van Nieuw Amsterdam over de jaren, 1638-1674.

Gedrukte bronnen:

A Lenâpé-English dictionary. From an anonymous ms. in the archives of the Moravian Church at Bethlehem, Pa., uitg. Daniel Brinton en Albert Seqaqkind Anthony (Philadelphia 1888).

Barlaeus, Caspar, *Nederlandsch Brazilië Onder Het Bewind Van Johan Maurits Grave Van Nassau, 1637-1644: Historisch, Geographisch, Ethnographisch*, uitg. Samuel L'Honoré Naber (Den Haag 1923).

Breeden-raedt aende Vereenichde Nederlandsche provintien : Gelreland, Holland, Zeeland, Wtrecht, Vriesland, Over-Yssel, Groeningen / gemaect ende gestelt uyt diverse ware en waerachtige memorien door I. A. G. W. C. (Antwerpen 1649).

Brodhead, John Romeyn, *Documents relative to the Colonial History of the State of New York; Procured in Holland, England and France*, vol I (1856).

Calendar of State Papers Colonial: America and West Indies, Volume 5, 1661-1668, uitg. W. Noël Sainsbury (London 1880).

Coelho, Duarte de Albuquerque, *Memorias diarias de la gverra del Brasil, por discvrso de nveve años, empeçando desde el de M.DC.XXX escritas por Dvarte de Albvqverqve Coello... a la catolica magestad del rey don Felipe Qvarto* (Madrid 1654).

Delaware Papers; Dutch Period. A Collection of Documents Pertaining to the Regulation of Affairs on the South River of New Netherland, 1648-1664, vert. en uitg. Charles Gehring (Baltimore 1981).

Dickinson, Jonathan, *God's Protecting Providence, Man's Surest Help and Defence, in times of the Greatest Difficulty, and Most Eminent Danger Evidenced in the Remarkable Deliverance of Robert Barrow, with Divers Other Persons, from the Devouring Waves*

of the Sea, amongst Which They Suffered Shipwreck, and Also, from the Cruel Devouring Jaws of the Inhumane Canibals of Florida (Philadelphia 1700).

Farret, John en Pieter Stuyvesant, *Een Pant Van Ware Vrintschap : Trantveersjes En Enkele Andere Gedichten Van Johan Farret En Petrus Stuyvesant*, uitg. Jaap Jacobs (Leiden 2004).

Franklin Jameson, John, ed., *Narratives of New Netherland, 1609-1664* (2002).

Gehring, Charles en Jacob Schiltkamp, *Curaçao Papers, 1640-1665. New Netherland Documents* (Interlaken 1987).

Gehring, Charles, 'Correspondence, 1647-1653', *New Netherland Documents Series Volume XI* (2000).

Gehring, Charles en Janny Venema ed., *Fort Orange Records 1654-1679* (Syracuse 2009).

Heren XIX van de WIC, *Vrijheeden ende exemptien voor alle patronen, meesters ofte particulieren, die op Nieu Nederlandt eenige colonien oft vee sullen planten, beraemt ende gegeven bij de Bewinthebberen vande Generale, gooctroyeerde Westindische Compagnie ter Vergadering vande XIXen, met approbatie van de Hoog Mogende Heeren Staten Generael der Vrije Vereenichd Nederlanden, 7 juni 1629.*

Herckmans, Elias, 'Generale beschrijvinge vande Capitanie Paraiba', *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* vol. 2 (1879) 318-367.

Jekerman, Adriaen, *Gedicht van Schencken-Schans, door de Spaensche verrast op den 28e July / 1635. Ende 's jaers daer aen / op den 30 April / door de Graven Wilhelm ende Maurits van Nassau, wederom mannelijck veroverd* (1636).

Kiapas en Notike, *Testimony of the Heirs of Mitatsimint* (Elsborgh 1651).

Laer, Arnold van (ed.), *Van Rensselaer Bowier manuscripts : being the letters of Kiliaen van Rensselaer, 1630-1643, and other documents relating to the colony of Rensselaerswyck* (New York 1908).

Laet, Johannes de, *Iaerlyck Verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in Derthien Boecken, Boek I-III (16241-1626)* vol. I, uitg. S.P. L'Honoré Naber (Den Haag 1931).

Idem, *Iaerlyck Verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in Derthien Boecken, Boek VIII-X (1631-1633)* vol. III, uitg. S.P. L'Honoré Naber (Den Haag 1934).

Idem, *Iaerlyck Verhael van de Verrichtinghen der Geoctroyeerde West-Indische Compagnie in Derthien Boecken, Boek XI-XIII (1634-1636)* vol. IV, uitg. S.P. L'Honoré Naber (Den Haag 1937).

Minuit, Peter, *Letter of Peter Minuit Proposing the Founding of the Colony of New Sweden*, vert. en uitg. G.B. Keen (1882).

Morris de Jonge, Gedeon, *Verscheidene brieven*, Revista do instituto histórico e geográfico brasileiro, Tomo LVIII - Parte I, 237-320.

O'Callaghan, Edmund, *Documents Relative to the Colonial History of the State of New York, volume 1* (New York 1846).

Idem, *Documents Relative to the Colonial History of the State of New York, volume 2* (New York 1848).

Idem, *Documents Relative to the Colonial History of the State of New York, volume 13* (New York 1853).

Peminacka, *Indian Confirmation on the Sandhook and Surrounding Districts* (Fort Christina 1654).

Peminacka en Ahopameck, *Indian Deed of Land* (Fort Christina 1654).

‘Rapport van Kiliaan van Renselaer, Amsterdam 20 Maart 1628, van zijn ondervraging van enkele Braziliaanse Indianen over politieke, economische, topografische en etnologische bijzonderheden van noordoost-Brazilië’ in: Hessel Gerritsz (ed.), *Journaux et nouvelles tirées de la bouche de marins hollandais et portugais de la navigation aux Antilles et sur les côtes du Brésil* (1629).

Staten-Generaal der Zeven Verenigde Nederlanden en de WIC, *Provisionele ordere daer op de respective colonen aengenomen ende affgesonden zijn in dienste vande Westindische Compagnie naer Nieu Nederlant om haer verblyff te nemen op de rievier vanden vorst Mauritius, ofte op andere soodanige plaetse als hen luijden doorden Commandeur ende synen raet aengewesen sal worden*, 30 maart 1624.

Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, *Verklaring van bescherming en vryen eigendom van bezittingen aan de Portugese inwoners der veroverde plaatsen in Brazilie* (Den Haag 1630).

Thompson, Benjamin Franklin, *History of Long Island: Containing an Account of the Discovery and Settlement; with Other Important and Interesting Matters to the Present Time* (New York 1839).

Vieira, António, *Een natte hel. Brieven en preken van een Portugese jezuïet*, uitg. en vert. Harrie Lemmens (Amsterdam 2001).

Wassenaar, Nicolaas Jansz. van, *Historisch Verhael Alder Ghedenck-weerdichste Geschiedenisse, Die Hier En Daer in Europa, Als in Duijtsch-lant, Vranckrijck, Enghelant, Spaengien, Hungarijen, Polen, Sevenberghen, Wallachien, Moldavien,*

Turckijen En Neder-Lant, Van Den Beginne Des Jaers 1621 ... Tot Octobri, Des Jaers 1632, Voorgevallen Syn, Volume 4 (Amsterdam 1632).

Wieder, Frederik Caspar, *De Stichting Van New York in Juli 1625 : Reconstructies En Nieuwe Gegevens Ontleend Aan De Van Rappard Documenten* (Zutphen 2009).

Literatuur:

Anderson, Matthew, *The Rise of Modern Diplomacy 1450-1919* (Londen 1993).

Barron, James, 'The Sale of Manhattan, Retold From a Native American Viewpoint', *The New York Times* (19-11-2014).

Benchley, Nathaniel, 'The \$24 Swindle. The Indians who sold Manhattan were bilked, all right, but they didn't mind—the land wasn't theirs anyway', *American Heritage* vol. 11, 1 (1959).

Bick, Alexander, *Governing the free sea: The Dutch West India Company and commercial politics, 1618-1645* (Princeton 2012).

Bloemendal, Albertine, 'Ernst van der Beugel: privédiplomaat voor een Atlantische Gemeenschap', *Atlantisch Perspectief*, vol. 42, 1 (2018) 11-15.

Boogaart, Ernst van den, 'The Dutch West India Company and the Tarairiu, 1630-1654', in: Idem ed., *Johan Maurits van Nassau-Siegen, 1604-1679. A Humanist Prince in Europe and Brazil* (Den Haag 1979), 519-538.

Bouman, Pieter Jan, *Johan Maurits Van Nassau : De Braziliaan. Groote Figuren Uit Ons Verleden II* (Utrecht 1947).

Boxer, Charles, *The Dutch in Brazil, 1624-1654* (Oxford 1957).

Brada, Menno, *De jonge Stuyvesant* (Willemstad 1980).

Carlyle, Thomas, *On Heroes, Hero-Worship, and The Heroic in History* (Londen 1814).

Carneiro, Robert L., 'Herbert Spencer as an Anthropologist', *Journal of Libertarian Studies*, vol. 5 (1981) 153-210.

Catalogus Universiteit Utrecht, *Titelbeschrijving Breeden-raedt*,
http://aleph.library.uu.nl/F/1G1AYGAYLT9839USP941E5Q3S53VGCKQEF7FLLYN2M6MXGE7T1-00753?func=direct&=&=&=&doc_library=UBU01&doc_number=989395&_ga=2%2E211529494%2E2009586168%2E1520762039-709086502%2E1512718395&pds_handle=GUEST [11-03-2018].

Cohen, Paul, 'Was There an Amerindian Atlantic? Reflections on the Limits of a Historiographical Concept', *History of European Ideas* 34, no. 4 (2008) 388-410.

Disney, Anthony, *A History of Portugal and the Portuguese Empire: Volume 1, Portugal* (New York 2009).

Eerdmans, Martha en Adolf Johann Cord Rüter, *Pieter Stuyvesant : An Historical Documentation, Compiled upon Request of the Provincial Government of Friesland in Commemoration of the Pieter Stuyvesant Festival at Wolvega, Friesland, July 12-16, 1955* (Grand Rapids 1957).

Emmer, Piet en Jos Gommans, *Rijk aan de rand van de wereld. De geschiedenis van Nederland overzee 1600-1800* (Amsterdam 2012).

Enthoven, Victor, Henk den Heijer en Han Jordaan, 'De Nederlandse Atlantische wereld in militaire context, 1585-1800', in: Idem ed., *Geweld in De West : Een Militaire Geschiedenis Van De Nederlandse Atlantische Wereld, 1600-1800* (Leiden 2013) 15-42.

Fabend, Firth Haring, *New Netherland in a Nutshell : A Concise History of the Dutch Colony in North America* (Albany 2012).

Ferrão, Cristina en José Paulo Monteiro Soares ed., *Brasil-Holandês, Dutch-Brazil* (Rio de Janeiro 1995).

Françoza, Mariana, 'Global Connections. Johan Maurits of Nassau-Siegen's Collection of Curiosities', in: Michiel Van Groesen ed., *The Legacy of Dutch Brazil* (Cambridge 2014) 105-123.

Freyre, Gilberto, 'Johan Maurits van Nassau-Siegen from a Brazilian Viewpoint', in: Ernst van der Boogaart ed., *Johan Maurits van Nassau-Siegen, 1604-1679. A Humanist Prince in Europe and Brazil* (Den Haag 1979) 237-246.

Fur, Gunlög, *Colonialism in the Margins. Cultural Encounters in New Sweden and Lapland* (Leiden 2006).

Gram-Skjoldager, Karen, 'Bringing the Diplomat Back In: Elements of a New Historical Research Agenda', *EUI Occasional Paper* 13 (2011), 1-21.

Greenlee, William Brooks, *The Voyage of Pedro Álvares Cabral to Brazil and India: From Contemporary Documents and Narratives* (Surrey 2010).

Griswold Van Rensselaer, Mariana, *History of the City of New York in the Seventeenth Century, Volume 1: New Amsterdam* (New York 2007).

Groesen, Michiel van, 'Lessons Learned: The Second Dutch Conquest of Brazil and the Memory of the First', *Colonial Latin American Review* 20, no. 2 (2011) 167-193.

Idem, *Amsterdam's Atlantic, Print Culture and the Making of Dutch Brazil* (Philadelphia 2017).

Grumet, Robert, *The Munsee Indians: A History* (Norman 2009).

Guerra, Francisco, 'Medicine in Dutch Brazil, 1624-1654', in: Ernst van der Boogaart ed., *Johan Maurits van Nassau-Siegen, 1604-1679. A Humanist Prince in Europe and Brazil* (Den Haag 1979) 472-493.

Heijer, Henk den, *De Geschiedenis van de WIC* (Zutphen 2002).

Idem, 'Bewindhebbers, gouverneurs en raden van bestuur', in: Marianne Wiesebron ed., *Brazilië in de Nederlandse archieven (1624-1654): De West-Indische Compagnie. Overgekomen Brieven en Papieren uit Brazilië en Curaçao* (Leiden 2005) 17-42.

Idem, 'Het 'Groot Desseyn' en de aanval op Elmina in 1625', in: Victor Enthoven, Henk den Heijer en Han Jordaen ed., *Geweld in De West : Een Militaire Geschiedenis Van De Nederlandse Atlantische Wereld, 1600-1800* (Leiden 2013) 217-244.

Heijer, Henk den en Ben Teensma, *Nederlands-Brazilië in kaart. Nederlanders in het Atlantisch gebied, 1600-1650* (Zutphen 2011).

Hellema, Duco, *Nederland in de wereld. De buitenlandse politiek van Nederland* (Houten 2010).

Hemming, John, *Het Rode Goud. De onderwerping van de Braziliaanse Indianen* (Londen 1978).

Idem, *Amazon frontier: the defeat of the Brazilian Indians* (Londen 1987).

Hyles, Joshua R., *Guiana and the shadows of empire: colonial and cultural negotiations at the edge of the world* (Maryland 2014).

Israel, Jonathan, *Dutch Primacy in World Trade, 1585-1740* (Oxford 1989).

Israel, Jonathan, Stuart Schwartz en Michiel Van Groesen, *The Expansion of Tolerance : Religion in Dutch Brazil (1624-1654)* (Amsterdam 2007).

Jacobs, Jaap, *New Netherland : A Dutch Colony in Seventeenth-Century America* (Leiden 2005).

Idem, *Petrus Stuyvesant. Een levensschets* (Amsterdam 2009).

Idem, *Dutch Colonial Fortifications in North America 1614-1676* (Amsterdam 2015).

Johnson, Amandus, *The Swedish Settlements on the Delaware : Their History and Relation to the Indians, Dutch and English, 1638-1664 : With an Account of the South, the New Sweden, and the American Companies, and the Efforts of Sweden to Regain the Colony* vol. I (New York 1970).

Kars, Marjoleine, ' "Cleansing the Land": Dutch-Amerindian Cooperation in the Suppression of the 1763 Slave Rebellion in Dutch Guiana', in: Wayne Lee ed., *Empires and Indigenes: Intercultural Alliance, Imperial Expansion, and Warfare in the Early Modern World* (New York 2011) 251-275.

Kessler, Henry Howard en Eugene Rachlis, *Peter Stuyvesant and His New York* (New York 1959).

Klooster, Wim, 'The Place of New Netherland in the West India Company's Grand Scheme', in: Joyce Goodfriend ed., *Revisiting New Netherland : Perspectives on Early Dutch America* (Leiden 2005) 57-70.

Idem, *The Dutch Moment : War, Trade, and Settlement in the Seventeenth-century Atlantic World* (Leiden 2016).

Ligtenberg, Lucas, *De Nieuwe Wereld van Peter Stuyvesant. Nederlandse voetsporen in de Verenigde Staten* (Meppel 1999).

Luscombe, Anya en Dario Fazzi, 'Eleanor Roosevelt and Diplomacy in the Public Interest', *European Journal of American Studies* 12, no. 1 (2017) 1-5.

Mello, José Antonio Gonsalves de en Ben Teensma ed. *Nederlanders in Brazilië (1624-1654) : De Invloed Van De Hollandse Bezetting Op Het Leven En De Cultuur in Noord-Brazilië* (Zutphen 2001).

Mello, Evaldo Cabral de en Catherine Barel ed., *De Braziliaanse Affaire : Portugal, De Republiek Der Verenigde Nederlanden En Noord-Oost Brazilië, 1641-1669* (Zutphen 2005).

Merwick, Donna, *The Shame and the Sorrow : Dutch-Amerindian Encounters in New Netherland* (Philadelphia 2006).

Idem, *Stuyvesant Bound : An Essay on Loss across Time* (Philadelphia 2013).

Meuwese, Mark, 'The Opportunities and Limits of Ethnic Soldiering. The Tupis and the Dutch-Portuguese Struggle for the Southern Atlantic, 1630–1657', in: Wayne Lee ed., *Empires and Indigenes: Intercultural Alliance, Imperial Expansion, and Warfare in the Early Modern World* (New York 2011) 193-220.

Idem, *Brothers in arms, partners in trade: Dutch-indigenous alliances in the Atlantic world, 1595-1674* (Leiden 2012).

Idem, 'From Dutch Allies to Portuguese Vassals. Indigenous Peoples in the Aftermath of Dutch Brazil', in: Michiel Van Groesen ed., *The Legacy of Dutch Brazil* (Cambridge 2014) 59-76.

Moore, Jacob Bailey, *Lives of the Governors of New Plymouth and Massachusetts Bay* (New York 1848).

- Mout, Nicolette, 'The Youth of Johan Maurits and aristocratic culture in the early seventeenth century', in: Ernst van der Boogaart ed., *Johan Maurits van Nassau-Siegen, 1604-1679. A Humanist Prince in Europe and Brazil* (Den Haag 1979) 12-38.
- Odegard, Erik, *Colonial Careers : Johan Maurits Van Nassau-Siegen, Rijckloff Volckertsz. Van Goens and Career-making in the Seventeenth-Century Dutch Empire* (Leiden 2018).
- Otto, Paul, *The Dutch-Munsee Encounter in America : The Struggle for Sovereignty in the Hudson Valley* (New York 2006).
- Pekelder, Jacco, Remco Raben en Mathieu Segers ed., *De wereld volgens Nederland. Nederlandse buitenlandse politiek in historisch perspectief* (Amsterdam 2015).
- Penn, Nigel, 'The northern Cape frontier zone in South African frontier historiography', in: Lynette Russell ed., *Colonial Frontiers : Indigenous-European Encounters in Settler Societies* (Manchester 2001) 19-46.
- Ratelband, Klaas en René Baesjou, *Nederlanders in West-Afrika 1600-1650 : Angola, Kongo En São Tomé* (Zutphen 2000).
- Roberts, Benjamin, *Sex and Drugs Before Rock 'n' Roll: Youth Culture and Masculinity During Holland's Golden Age* (Amsterdam 2012).
- Salisbury, Neal, 'Native people and European settlers in eastern North America, 1600–1783', in: Bruce G. Trigger en Wilcomb E. Washburn ed., *The Cambridge History of the Native Peoples of the Americas* (Cambridge 1996) 399-460.
- Schalkwijk, Frans, *The Reformed Church in Dutch Brazil (1630-1654)* (Zoetermeer 1998).
- Shaw Romney, Susanah, *New Netherland Connections : Intimate Networks and Atlantic Ties in Seventeenth-Century America* (Chapel Hill 2014).

- Shorto, Russell, *Nieuw Amsterdam: De oorsprong van New York* (Amsterdam 2013).
- Straaten, Harald van der, *Maurits de Braziliaan. Het levensverhaal van Johan Maurits van Nassau-Siegen, stichter van het Mauritshuis, gouverneur-generaal van Nederlands-Brazilië, stadhouder van Kleef. 1604-1679* (Amsterdam 1998).
- Teensma, Benjamin N., 'Nederlands-Braziliaans militair inlichtingenwerk van de West-Indische Compagnie, 1629-1654', in: Victor Enthoven, Henk den Heijer en Han Jordaan ed., *Geweld in De West : Een Militaire Geschiedenis Van De Nederlandse Atlantische Wereld, 1600-1800* (Leiden 2013) 277-312.
- Trelease, Allen, *Indian Affairs in Colonial New York: The Seventeenth Century* (Lincoln 1997).
- Warnsinck, Johan, *Van Vlootvoogden En Zeeslagen* (Amsterdam 1940).
- Watkins, John, 'Toward a New Diplomatic History of Medieval and Early Modern Europe.' *Journal of Medieval and Early Modern Studies* 38, no. 1 (2008) 1-14.
- Whitehead, Neil L., *Lords of the tiger spirit: a history of the Caribs in colonial Venezuela and Guyana, 1498-1820* (Dordrecht 1988).
- Witteveen-van Lennep, Kitty, *Leven Als Een Vorst in De Gouden Eeuw : Johan Maurits Van Nassau-Siegen, 1604-1679* (Den Haag 2001).
- Wolski, Nathan, 'All's not quiet on the western front – rethinking resistance and frontiers in Aboriginal historiography', in: Lynette Russell ed., *Colonial Frontiers : Indigenous-European Encounters in Settler Societies* (Manchester 2001) 216-236.
- Wright, Robin, 'Destruction, Resistance, and Transformation - Southern, Coastal, and Northern Brazil (1580–1890)', in: Frank Salomon en Stuart B. Schwartz ed., *The Cambridge History of the Native Peoples of the Americas, Volume 3: South America, Part 2* (Cambridge 1999) 287-381.

Afbeeldingen:

Heerman, Augustijn, *Novi belgii novæque angliæ nec non partis virginiaë tabula*, Het Nationaal Archief, 4. VELH 568D.

Uit de kunst, *Frans Post, dieren in Brazilië, tot en met 8 januari in het Rijksmuseum Amsterdam*, <http://uitdekunstmarina.nl/tag/nederlands-brazilie/> [22-05-2018].